

**TÜRK BASININDA
SURİYELİ SIĞINMACI KADINLARIN TEMSİLİ
(Yüksek Lisans Tezi)**

Şeyda ELMAS

Eskişehir, 2019

**TÜRK BASININDA
SURİYELİ SİĞİNMACI KADINLARIN TEMSİLİ**

Şeyda ELMAS

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Basın ve Yayın Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Alaaddin F. PAKSOY

Eskişehir Anadolu Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temmuz, 2019

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Şeyda MERT'in "Türk Basınında Suriyeli Sığınmacı Kadımların Temsili" başlıklı tezi 02 Temmuz 2019 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca toplanan **Basın ve Yayın Anabilim Dalında, yüksek lisans tezi** olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

	İmza
Üye (Tez Danışmanı) : Dr.Öğr.Üyesi Alaaddin Faruk PAKSOY
Üye : Dr.Öğr.Üyesi Devrim Deniz EROL
Üye : Dr.Öğr.Üyesi Müzeyyen PANDIR

Prof.Dr. **Bülent GÜNŞOY**
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET

TÜRK BASININDA SURIYELİ SIĞINMACI KADINLARIN TEMSİLİ

Şeyda ELMAS

Basın ve Yayın Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Haziran 2019

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Alaaddin F. Paksoy

Bu çalışmada, Suriyeli sığınmacı kadınların Türk basınındaki temsilleri incelenmiştir. Çalışma kapsamında sığınmacıların Türkiye'ye giriş yapmaya başladığı 2011 yılının Nisan ayından, 2018 yılının sonuna kadar ideolojik duruşları ve sahiplik yapıları farklı olan Cumhuriyet, Hürriyet, Sabah, Sözcü ve Türkiye gazetelerinde yayımlanan ve Suriyeli sığınmacı kadınları konu edinen haberler analiz edilmiştir. Bu haberlere, "Suriyeli kadın" anahtar kelimesi kullanılarak PRNet adlı medya takip şirketinin veritabanı aracılığıyla ulaşılmıştır. Çalışmanın amacı, Türk basınının Suriye'de çıkan iç savaş sonucunda Türkiye'ye gelen Suriyeli sığınmacı kadınlara yönelik bakış açısını belirlemek ve Suriyeli sığınmacı kadınların hangi konular etrafında ele alındığını ortaya koymaktır. Araştırma problemi Suriyeli sığınmacı kadınların Türk Basınında nasıl temsil edildiğine odaklanmaktadır. Çalışmanın yöntemi nicel ve nitel içerik analizidir. Bulgular sonucunda, Türk basını Suriyeli sığınmacı kadınlara yönelik genel olarak olumlu ve yansız bir bakış açısına sahip gibi görünse de "sığınmacılar" ve "kadınlar" için üretilen uluslararası stereotiplerin bu çalışmada da aynen üretildiğine ulaşılmıştır. Ayrıca gazetelerin ideolojik duruşları haber içeriklerinde gazetelerin siyasi pozisyonlarına göre hükümet eleştirisi ya da övgüsü şeklinde kendini göstermektedir.

Anahtar kelimeler: Suriyeli Sığınmacı Kadınlar, Suriyeli Kadınlar, Medyada Temsil, Mülteciler.

ABSTRACT

REPRESENTATION OF SYRIAN ASYLUM SEEKER WOMEN IN THE TURKISH PRESS

Department of Journalism

Anadolu University Graduate School of Social Sciences, May 2019

Advisor: Assist. Prof. Dr. Alaaddin F. Paksoy

This study examines the representation of Syrian asylum seeker women in the Turkish Press. In this context, the news of the Syrian women printed in Cumhuriyet, Hürriyet, Sabah, Sözcü and Türkiye newspapers, having different ideological stances and owner types, are analyzed from April 2011, when the Syrians started entering Turkey, until the end of 2018. This news items were obtained through the database of PRNet, a media monitoring company, using the keywords “Syrian women”. The aim of the study is to determine the perspective of the Turkish Press towards Syrian refugee women coming to Turkey during the Syrian Civil War and to present the issues about these women. The research problem focuses on how the Syrian refugee women are represented in the Turkish press. The method of the study is quantitative and qualitative content analysis. The findings of the study show that the general perspective of the Turkish print media on Syrian refugee women is positive and balanced. The press coverage shows some similarities to the international stereotypic “refugee“ and “female” representations in terms of representation characteristics. In addition, the ideological stances of the newspapers are manifested in the context of news or government criticism or praise according to the political positions of newspapers.

Keywords: Syrian Women, Woman Refugees, Woman Asylum Seekers, Media Representation, Refugees.

TEŐEKKÜR

Öncelikle çıktığım bu yolda bana bilgisi ve tecrübesiyle rehberlik eden çok değerli danıőmanım Dr. Öğr. Üyesi Alaaddin F. Paksoy'a çok teőekkür ederim.

Ayrıca her zaman yanımda olan ve desteğini hiçbir zaman eksik etmeyen sevgili eőim Özkan Elmas'a, gösterdikleri sonsuz sabır ve fedakarlıkla bugünlere gelmemi sağlayan canım anne ve babama çok teőekkür ederim.

Tarih : 08.07.2019

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmamın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan "bilimsel intihal tespit programı"yla tarandığını ve hiçbir şekilde "intihal içermediğini" beyan ederim.

Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

ŞEYDA ELMAS

İÇİNDEKİLER

BAŞLIK SAYFASI.....	i
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ	v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar DİZİNİ.....	xi
GÖRSELLER DİZİNİ	xii
KISALTMALAR DİZİNİ	xiii
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Konusu ve Problemin Tanımı.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	3
1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları ve Varsayımı.....	4
2.KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	4
2.1. Göç.....	4
2.1.1. Göç olgusu, göçün temel kavramları, sebepleri ve çeşitleri.....	4
2.1.2. Küresel göç hareketleri	7
2.1.3. Türkiye Cumhuriyeti tarihinde göç hareketleri	10
2.1.4. Kadının göçteki yeri	11
2.2. Suriye İç Savaşı ve Suriyeli Sığınmacılar.....	13
2.2.1. Suriye tarihi	13
2.2.2 Suriye iç savaşı.....	17
2.2.3 Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların durumu	19
2.2.3.1. Hukuki statü.....	19
2.2.3.2. Genel durum.....	21
2.2.4. Türkiye'deki Suriyeli sığınmacı kadınlar	24
2.2.4.1.Genel bilgiler	24
2.2.4.2. Barınma merkezindeki kadınlar	26

2.2.4.3. Barınma merkezi dışındaki sığınmacı kadınlar	27
2.2.4.4. Suriyeli sığınmacı kadınların genel sorunları	29
2.2.4.5. Suriyeli sığınmacı kadınların gelecek planları.....	32
2.3. Medyada Kadınların ve Sığınmacıların Temsili	33
2.3.1. Medyada temsil	33
2.3.2. Medyada kadın temsili	36
2.3.2.1. Geleneksel iletişim araçlarında kadın temsili	38
2.3.2.2. Yeni medyada kadın temsili.....	51
2.3.2.3. Sonuç	54
2.3.3. Medyada sığınmacıların temsili	55
2.3.4. Medyada sığınmacı kadınların temsili.....	59
3.YÖNTEM VE UYGULAMA	61
3.1. Araştırmanın Yöntemi.....	61
3.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi.....	64
4.BULGULAR VE YORUM.....	65
4.1. Araştırmanın Nicel Bulguları.....	65
4.1.1. Metinlerin dağılımı.....	65
4.1.2. Bakış açıları.....	66
4.1.3. Konular.....	67
4.1.4. Haber Kaynağı.....	70
4.1.5. Art alan bilgisi.....	73
4.1.6. Adlandırma.....	73
4.2. Araştırmanın Nitel Bulguları.....	74
4.2.1. “Ötekileştiren” ya da “dahil eden” türündeki Suriyeli sığınmacı kadın haber içeriklerinin sunumu.....	75
4.2.1.1. “Ötekileştiren” türündeki Suriyeli sığınmacı kadın haber içeriklerinin sunumu.....	75
4.2.1.2. “Dahil eden” türündeki Suriyeli sığınmacı kadın haber İçeriklerinin sunumu.....	79
4.2.2.Suriyeli sığınmacı kadınların haberlerde temsil edildiği sıfat, özellik ve yaftalamalar.....	87
4.2.3.Haberlerde sığınmacı kadınların lehine veya aleyhine kullanılan	

ifadelerin gerekçeleri.....	90
4.2.4.Gazetelerin ideolojik duruşlarının haber içeriklerindeki görünümü....	92
5.SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	99
KAYNAKÇA.....	106
ÖZGEÇMİŞ	

TABLolar DİZİNİ

	Sayfa
Tablo 2.1. Geçici Barınma Merkezlerine Dair Genel Bilgiler.....	23
Tablo 2.2. Suriyeli Sığınmacıların Geçici Barınma Merkezlerinin İllere Göre Dağılımı.....	23
Tablo 2.3. 1995-2015 Yılları Arasında ve 114 Ülkede Geleneksel İletişim Araçlarında Yayımlanan Haberlerdeki Kadın Oranları.....	44
Tablo 4.1. Haberlerin Gazetelere ve Yıllara Göre Dağılımı	65
Tablo 4.2. Bakış Açılarının Genel Dağılımı.....	67
Tablo 4.3. Metinlerde Öne Çıkan Konular.....	67
Tablo 4.4. En Çok İşlenen Beş Konunun Gazetelere Göre Dağılımı.....	69
Tablo 4.5. Kaynak Dağılımına Göre Haber Sayıları.....	70
Tablo 4.6. Haberlerde Kullanılan Haber Kaynaklarının Sıralaması.....	70
Tablo 4.7. Suriyeli Sığınmacı Kadınların Haber Kaynağı Olduğu İçeriklerin Sıralaması	71
Tablo 4.8. Suriyeli Sığınmacı Kadınların Haber Kaynağı Olduğu Gazetelerin Sıralaması	72
Tablo 4.9. Haberlerdeki Art Alan Bilgisi.....	73
Tablo 4.10. Haberlerde Kullanılan Adlandırmalar.....	74

GÖRSELLER DİZİNİ

Sayfa

Görsel 3.1. İçerik Çözümlemesi: Metinlerin Bağlamı.....	63
Görsel 4.1. Sözcü Gazetesi'nin Suriyeli sığınmacı kadınları huzur bozduğu yönünde işlemesine bir örnek.....	78
Görsel 4.2. Sabah Gazetesi'nin din vurgusu yaptığı haberin ilk sayfa görüntüsü.....	80
Görsel 4.3. Bir önceki görselde yer alan haberin iç sayfadaki devamı.....	80
Görsel 4.4. Cumhuriyet Gazetesi'nde Suriyeli sığınmacı kadınların entegrasyonunu konu eden haber.....	86
Görsel 4.5. Hürriyet Gazetesi'nin Suriyeli sığınmacı kadın haberlerini annelik imgesi üzerinden işlemesine bir örnek.....	87
Görsel 4.6. Sözcü Gazetesi'nin Suriyeli sığınmacı kadınlar konusunda hükümeti eleştirmesine bir örnek	93
Görsel 4.7. Türkiye Gazetesi'nin ideolojik duruşunun hükümete övgüde bulunarak kendini göstermesine bir örnek	94
Görsel 4.8. Cumhuriyet Gazetesi'nin ideolojik duruşunun hükümeti eleştirerek kendini göstermesine bir örnek	95
Görsel 4.9. Suriyeli sığınmacı kadınların zor durum olduğu yönündeki Hürriyet Gazetesi haberi.....	96
Görsel 4.10. Suriyeli sığınmacı kadınların kumalık konusunda suçlu bulunduğu Hürriyet Gazetesi haberinin bir bölümü.....	97
Görsel 4.11. Cumhuriyet Gazetesi'nin ideolojik duruşunun habere hükümeti eleştirel anlamda etki etmesine bir örnek.....	97
Görsel 4.12. Sabah Gazetesinin ideolojik duruşunun habere hükümete destek olması anlamında etki etmesine bir örnek.....	98

KISALTMALAR DİZİNİ

AFAD	: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
BİK	: Basın İlan Kurumu
BM	: The United Nations (Birleşmiş Milletler)
BMMYK/UNHRC	: United Nations High Commissioner for Refugees (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği)
CEDAW	: Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi)
GMMP	: Global Media Monitoring Project (Küresel Medya İzleme Projesi)
IFJ	: International Federation of Journalists (Uluslararası Gazeteciler Federasyonu)
IOM	: International Organization for Migration (Uluslararası Göç Örgütü)
IPS	: Inter Press Service (Haber Ajansı)
KADEM	: Kadın ve Demokrasi Derneği
KEFEK	: Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu
KSGM	: Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
MAZLUM-DER	: İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği
MEDİZ	: Kadınların Medya İzleme Grubu
SETA	: Siyasi, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür

- Örgütü)
- YUKK** : Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu
- WACC** : World Association for Christian Commination (Dünya Hristiyan İletişimi Derneği)
- WFS** : Women's Feature Service

1. GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Konusu ve Problemin Tanımı

2010 yılında Tunus'ta başlayan yönetim karşıtı halk ayaklanmaları zamanla Ortadoğu ve Kuzey Afrika'nın diğer ülkelerine yayılarak "Arap Baharı" olarak adlandırılan Arap halk hareketlerine dönüşmüştür (Yılmaz, 2017, s. 122). 21. yüzyılın en önemli tarihi olaylarından biri olarak kabul edilen Arap halk hareketlerinin yaşandığı ülkelerden biri de Suriye'dir (Serbest, 2017, s. 19). Arap baharının Suriye ayağındaki olaylar, 2011 yılının Mart ayında bir grup gencin duvarlara yazdığı rejim karşıtı yazılar sebebiyle tutuklanması üzerine başlamıştır. Gençlerin tutuklanmasının ardından ailelerine teslim edilmemesi ve polisin sert tavrı sebebiyle Dera kentinde protestolar başlamış ve kısa sürede diğer şehirlere yayılmıştır (Toraman, 2015, s. 63). Arap baharının Suriye'de başlamasına sebep olan olay diğer ülkelerle benzerlik gösterse de sonuçları iktidar ve muhaliflerin yanı sıra uluslararası aktörlerin de olaya müdahil olması sebebiyle diğer ülkelere farklı olmuş ve bir iç savaşın önünü açmıştır (Serbest, 2017, s. 32). Sekiz yılı aşkın bir süredir devam eden çatışma, Suriye'de sosyal, kültürel ve ekonomik yaşamda onarılması güç bir yıkıma ve insani trajediye sebep olmuştur. Savaş sonucunda çoğu kadın ve çocuk olmak üzere yüzbinlerce insan ölmüş milyonlarca insan ise diğer ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır. Bu ülkelerin başında Türkiye, Lübnan, Ürdün, Irak ve Mısır gibi Suriye'ye komşu ülkeler gelmektedir. Ancak bu ülkeler arasında Suriye krizinden en çok etkilenen ülke Türkiye olmuştur. Türkiye, dünya genelindeki 5,626,497¹ Suriyeli sığınmacıdan 3,608,049'unu² barındırarak en fazla sığınmacıya ev sahipliği yapan ülke konumundadır ve iç savaşın başladığı 2011 yılından bu yana çatışmalardan ve zulümden kaçan sığınmacılara açık kapı politikası uygulamıştır. Açık kapı politikasının yanı sıra Türkiye'nin Suriye'nin sınır komşusu olması, güvenli ülke olması ve diğer ülkelere geçişte transit ülke olması gibi sebepler sığınmacıların Türkiye'yi tercih etmesine neden olmuştur. Tüm bu sebeplerden dolayı Suriyeli sığınmacıların sayısı, Türkiye'ye toplu olarak giriş yapmaya başladıkları 2011 yılının Nisan ayından günümüze kadar artarak gelmiş ve bugün 3 milyonu aşmıştır. Sayıları milyonlarla ifade edilen

¹ <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria> (Erişim Tarihi: 17.05.2019)

² Türkiye'deki Suriyeli sığınmacı sayısı ile ilgili 2 farklı kaynak ve buna bağlı olarak 2 farklı sonuç vardır. Ancak bu çalışmada İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi'nin verileri baz alınmıştır. Diğer ülkelerle ilgili veriler Birleşmiş Milletlerin sağladığı verilerdir. http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713 (Erişim tarihi:23.05.2019)

sığınmacıların %45,9'u kadinken bu kadınların da %23,3'ü yetişkin kadınlardan (18-59 yaş arası) meydana gelmektedir.³ Ülkelerinde maruz kaldıkları şiddet ve zulümden kaçan bu kadınlar, erkek sığınmacılardan farklı olarak özel korumaya ihtiyaç duydukları için "hassas grup" olarak tanımlanmaktadır. Uluslararası sözleşmelerde de teminat altına alındığı gibi tüm devletler kendilerine sığınan bu hassas kategorisindeki kadınların beslenme, barınma, sağlık ve güvenlik gibi asgari ihtiyaçlarını öncelikli olarak sağlamak zorundadır. Ancak Türkiye'de özellikle kamp dışında yaşayan sığınmacı kadınların asgari yaşam şartlarının tam olarak sağlanamadığının örnekleri mevcuttur (KADEM, 2016, s. 7). Bu konuda MAZLUM-DER, AFAD ve KADEM gibi sivil toplum kuruluşlarının yayımladığı raporlar da bulunmaktadır. Bunlardan MAZLUM-DER'in "Kamp Dışında Yaşayan Suriyeli Kadın Sığınmacılar" (2014) adlı raporunda sığınmacı kadınların asgari ihtiyaçlarının karşılanmamasının yanı sıra kumalık, fuhuş, cinsel taciz gibi istismar ve güvenlik sorunlarıyla karşı karşıya kaldıkları ortaya konulmuştur. Tüm bu haberlere, raporlara rağmen Türk basını, sığınmacı kadınları savaşın mağdurları olarak kabul etmemekte, yok saymakta ve hatta polisiye haberlerinin özneleri olarak dolgu malzemesi şeklinde kullanılmaktadır (Doğanay ve Çoban Keneş, 2016, s. 291). Oysaki medya kamuoyu üzerinde etkili bir güce sahiptir ve medya ve kamuoyu arasındaki bu ilişki, iktidar ve kamuoyunun alacağı kararlar üzerinde de etkili olmaktadır (Kolukırmık, 2009, s. 6). Bu yüzden sığınmacı kadınların medyada nasıl temsil edildiği önem kazanmaktadır. Ayrıca Suriyeli sığınmacı kadınların Türk basınındaki temsili üzerine yapılan bilimsel çalışmaların yeterli seviyede olmaması bu konunun araştırılmasını gerekli kılmıştır. Dolayısıyla bu çalışmanın konusu "*Suriyeli sığınmacı kadınlar*" olup araştırma problemi "*Türk basınında Suriyeli sığınmacı kadınların nasıl temsil edildiği*" sorusuna odaklanmaktadır. Araştırma probleminin somutlaştırılması için 1 ana soru ve 6 yardımcı soru belirlenmiştir.

Ana Soru: Türk basınında Suriyeli sığınmacı kadınlar nasıl temsil edilmektedir?

Alt araştırma soruları (Nicel):

1. Suriyeli sığınmacı kadın haberlerinin bakış açısı/genel tonu nedir?
2. Suriyeli sığınmacı kadın haberleri hangi konular etrafında ele alınmıştır?
3. Suriyeli sığınmacı kadın haberlerinin haber kaynağı kimdir?

³(<https-1>) (Erişim Tarihi: 17.05.2019)

4. Suriyeli sığınmacı kadınlar için haberlerde kullanılan adlandırmalar nelerdir?
5. Suriyeli sığınmacı kadın haberlerinde art alan bilgisi verilmiş midir?
6. Suriyeli sığınmacı kadın haberlerinin gazetelere ve yıllara göre dağılımı nasıldır?

Alt araştırma soruları (Nitel):

- 1) Suriyeli sığınmacı kadın haberlerinde “ötekileştiren” ya da “dahil eden” türünde içerikler nasıl işlenmiştir?
- 2) Suriyeli sığınmacı kadınlar haberlerde hangi sıfat, özellik ve yaftalamalarla temsil edilmişlerdir?
- 3) Haberlerde kadın sığınmacıların lehine veya aleyhine kullanılan ifadeler hangi gerekçelerle sunulmuştur?
- 4) Gazetelerin ideolojik duruşları haber içeriklerinde kendini nasıl göstermektedir?

1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın amacı, 2011 yılının Nisan ayından 2018’in sonuna kadar Suriyeli sığınmacı kadınların Cumhuriyet, Hürriyet, Sabah, Sözcü ve Türkiye gazeteleri aracılığıyla Türk basınında nasıl temsil edildiğini ortaya çıkarmaktır. Böylelikle bu çalışma sığınmacı kadınlarla ilgili literatürdeki eksikliğin giderilmesi için atılan adımlardan biri olmayı hedeflemektedir. Ayrıca araştırma sonuçlarının bu alanda çalışma yapacak olan STK’lara, kurum ve kuruluşlara da katkı sunması amaçlanmaktadır.

Bu çalışma Suriyeli sığınmacı kadınların Türk basınında nasıl temsil edildiğini ortaya koyması açısından önemlidir. Suriyeli sığınmacılar Türkiye’ye toplu olarak giriş yapmaya başladığı 2011 yılı itibariyle Türkiye gündeminde yer almaya ve buna bağlı olarak da konuyla ilgili farklı alanlarda çalışmalar yayımlanmaya başlamıştır. Üzerinde çalışma yapılan alanlardan birisi de medyadır. Ne var ki sığınmacı kadınların medyada temsili ile ilgili yapılan araştırmaların sayısı, Suriyeli sığınmacılarla ilgili yapılan çalışmalarla kıyaslandığında yetersizdir (Doğanay ve Çoban Keneş, 2016; Uzun ve Asrak Hasdemir, 2017; Güngör ve Öz Döm, 2017; Keskin, 2018). Oysa sığınmacı kadınların medyada nasıl temsil edildiği üzerinde önemle durulması gereken bir konudur. Çünkü medya kamuoyunu ve hükümet politikalarını etkileyen önemli bir aktördür. Diğer yandan, sığınmacı kadınların göç sırasında ve sığındıkları ülkede yaşadıkları göz önünde

bulundurulduğunda göç deneyimleri erkeklerden daha acı olmaktadır. Göç etmeden önce başlayan sancılı süreç yeni bir yaşam umuduyla sığındıkları ülkelerde de bitmemektedir. Bu ülkelerde sığınmacı kadınlar hem kadın hem de sığınmacı olmalarından kaynaklanan çeşitli sorunlarla birlikte toplumun dışlamasına ve görmezden gelmesine maruz kalmaktadır. Tüm bu sebeplerden dolayı özel korunmaya ihtiyacı olan, göç sürecinde pasif ve bağımlı özneler olarak algılanmasının aksine bir birey olarak kendi hür iradesiyle var olan ve sayıları her geçen gün artan sığınmacı kadınların, medyada ne kadar ve nasıl temsil edildiğinin araştırılması gereklidir.

Ayrıca yukarıda bahsedilen çalışmalara göre mevcut çalışmada daha uzun bir zaman dilimi ve geniş örneklem üzerinde çalışılmıştır. Bu yüzden mevcut çalışma Suriyeli kadın sığınmacıların medyada temsiline dair literatür eksikliğini gidermede bir adım olmasının yanında zaman ve örneklem açısından çalışma kapsamının daha geniş olması sebebiyle önem arz etmektedir.

1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları ve Varsayımı

Çalışmanın 2011 yılının Nisan ayından 2018 yılının sonuna kadarki döneme odaklanması ve Cumhuriyet, Hürriyet, Sabah, Sözcü ve Türkiye gazetelerinde yer alan Suriyeli sığınmacı kadın haberlerini kapsamı araştırmanın sınırlılıklarını oluşturmaktadır. Gazetelerin çevrimiçi haberleri ve köşe yazıları çalışma kapsamı dışındadır. Araştırma örnekleminin başlangıç tarihi, Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye toplu olarak giriş yapmaya başladığı tarihtir.⁴ Bitiş tarihi ise çalışmanın sonlandırıldığı zamandır. Çalışmanın temel varsayımı ideolojik duruşların ve sahiplik yapısının haber içeriklerini etkilediğidir. Bu yüzden ismi geçen gazeteler, siyasi iradeyi desteklemesine (Sabah, Türkiye), siyasi iradeye muhalif bir yayın politikası izlemesine (Cumhuriyet, Sözcü) ve daha merkezde (Hürriyet) olmalarına göre seçilmiştir.

2.KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Göç

2.1.1. Göç olgusu, göçün temel kavramları, sebepleri ve çeşitleri

Dinamik bir çalışma disiplini olan göç olgusu, demografi bilimi açısından önemli bir hadise olarak kabul edilmektedir. Bu bilim dalına ek olarak insanlık tarihinin her döneminde var olan ve toplumların ekonomisinden demografisine siyasetinden kültürüne

⁴ <http://demokrasigunlugu.com/multeciler/252-kisiden-olusan-ilk-kafile-suriyeden-turkiyeye-giris-yapti> (Erişim Tarihi:05.10.2017)

her alanda etkili bir rol oynayan göç, farklı bilimsel disiplinler tarafından da incelenen bir olgu olmuştur (Emgili, 2012, s. 35).

İnsanlar, zorunlu ya da isteğe bağlı olarak, bireysel ya da kitlesel bir şekilde, bir yerin idari sınırlarını terk ederek bir başka yerleşim yerine türlü sosyal sonuçlar doğuracak şekilde göç ederler (Adıgüzel, 2016a, s. 1). Ancak göç basit bir yer değiştirme eylemi değildir. Aksine göçmenlerin tüm yaşamını derinden etkileyen, insan ve mekan ilişkilerini şekillendiren ve kuşaktan kuşağa tesir eden kültürlerarası bir olgudur (Adıgüzel, 2016b, s. 173). Göçle birlikte “göç ağları” oluşur. Bu, kaynak ve hedef bölgeleri birleştiren ve her iki bölgede de açık bir değişimi meydana getiren bir oluşumdur. Buna ek olarak göçler, ulusal kimliğin sorgulanmasına neden olan yeni bir kültürel farklılığı da meydana getirir (Castles ve Miller, 2008, s. 7).

Bireysel veya kitlesel şekilde gerçekleştirilen yer değiştirme eyleminin göç sayılabilmesi için bu hareketliliğin yerleşmek maksadıyla yapılmış olması gerekir. Bu amaç dışında yapılan ziyaret, tedavi, tatil vb. amaçlı yer değişiklikleri göç olarak değerlendirilemez (Adıgüzel, 2016a, s. 18). Bu durumda Akkayan’ın da belirttiği gibi (1981’den aktaran Adıgüzel, 2016, s. 18) insan hareketlerinin göç sayılabilmesi için “kişi veya toplulukların içinde yaşadığı fiziki ve çoğu kere sosyal çevrelerini değiştirecek” şekilde gerçekleştirilmesi şarttır.

Göç literatüründe “göç” kavramı ile ilgili çeşitli tanımlamalar mevcuttur. Bu tanımlardan bazıları şöyledir: “Sebebi, süresi ve yapısı fark etmeksizin insanların yer değişikliği yaptığı nüfus hareketleridir. Bu tanımlamanın kapsamına yerinden edilmiş kişiler, ekonomik göçmenler ve mülteciler gibi farklı kategoriden insanlar dahildir (Çiçekli, 2009, s. 22)”. “Göç, insanların bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine yaşamlarının bir kısmını ya da tamamını geçirmek üzere yaptıkları mekânsal bir yer değiştirme hadisesidir (Akkayan, 1979’dan aktaran Yalçın, 2004, s.11)”. Castles ve Miller’in yaptığı tanımlamaya göre ise göç, “Bir süreç olarak tanımlanabilir ve bu sürecin karakteristik özelliği kendi dinamiğini geliştirmesi ve toplumun her parçasını etkilemesidir (Castles ve Miller, 2008, s. 3)”. Faist’in ifadesiyle göç, “Yaşanılan çevrenin idari sınırlarına çıkılarak kalıcı ya da geçici süreliğine değiştirilmesi etkinliğidir (Faist, 2003, s. 41)”. Bu tanımlamalardan bir sonuç çıkarılacak olursa göç kavramıyla ilgili yapılmış birçok tanım vardır ancak bu tanımlamalardaki ortak unsur “yer değiştirme”dir (Emgili, 2012, s. 36).

Göç literatüründe tanımı yapılan bir diğer kavram “göçmen”dir. Bu kavramın da göç kavramı gibi farklı açılardan tanımlanmış olması sebebiyle çok sayıda tanımlama mevcuttur. Uluslararası Göç Örgütü de genel geçer bir göçmen tanımı olmadığını belirterek göçmeni şöyle tanımlamıştır: “Bir yandan kendileri ya da yakınlarının daha iyi geleceği olması için diğer yandan ise ekonomik ve sosyal statülerini iyileştirmek için başka bir bölgeye ya da ülkeye göç etme eyleminde bulunan kişi ve aile fertleridir (Çiçekli, 2009, s. 22)”. Faist’e göre ise göçmen: “(..) yaşadığı ülkeden bir başka ülkeye yerleşme maksadıyla yer değiştiren kişidir (Faist, 2003, s. 42)”.

Göçün temel kavramlarından sonra önemli olan bir diğer nokta göçün sebepleridir. Literatürde göçün sebepleri genellikle ekonomik faktörlerle bağlantılı olarak açıklanmıştır. Ancak göç hareketi, kıtlık, kuraklık, doğal afetler gibi doğal sebeplere veya dini, siyasi, etnik baskılar gibi sosyal sebeplere bağlı olarak gerçekleşebilir (Emgili, 2012, s. 36). Öztaş ve Zengin ise göçün sebeplerini Lee’nin itme ve çekme kuramı çerçevesinde açıklamışlardır (Öztaş ve Zengin, 2005, s. 67):

“Bireylerin göç kararlarının temelinde, göçün nedenlerini içeren, itici ve çekici faktörler vardır. Bireylerin doğdukları ve alışkın oldukları yaşam tarzını bırakarak göç kararı almasına neden olan etkenlere itici faktörler denilmektedir. Diğer taraftan göç etmek üzere karar verilen yerin cazibelerine ise çekici faktörler adı verilmektedir. Bireyler itici ve çekici faktörler arasında yaptıkları değerlendirme çekici faktörler lehine sonuçlandığında yaşadığı yerleri terk etmektedirler. Bu faktörler iç ve dış göçe göre değişmektedir.”

Dolayısıyla göçün sebebi insanın hayatta kalmak için karşılamak zorunda olduğu fizyolojik ihtiyaçlardan kaynaklı olabileceği gibi daha iyi bir yaşam elde etme arzusuyla da olabilmektedir. Kısacası göçün sebepleri çok çeşitlidir ve göç eden kişi ya da gruba göre değişmektedir. Göçler sebeplerine, amaçlarına, gerçekleştiriliş tarzına, göç edilen yerin ve iştirak edenlerin niteliklerine gibi çeşitli faktörlere göre sınıflandırılabilir (Adıgüzel, 2016a, s. 19). Bu sınıflandırmalardan Cemal Yalçın’ın yapmış olduğu sınıflandırma örnek verilebilir. Yalçın göçü, göçün niceliksel ve niteliksel boyutlarını esas alarak sınıflandırmıştır. Buna göre göçler, ülke sınırları esasına göre göçler (iç ve dış göç), irade esasına göre göçler (gönüllü ve zorunlu göçler), yerleşme süreleri esasına göre göçler (geçici ve sürekli yerleşmeler), göçün yoğunluğu esasına göre göçler (kitlese ve bireysel göçler) olmak üzere dört kategoriye ayrılır (Yalçın, 2004, s. 17). Thomas Faist ise göçü 5 kategoride ele almaktadır. Bu kategoriler, alan (yerel-uluslararası), zaman

(geçici-kalıcı), boyut (bireysel-grup-kitlese), sebep (gönüllü-zorunlu) ve yasal durumdur (yasal-yasa dışı) (Faist, 2003, s. 47).

Yapılan sınıflamalardan yola çıkarak göç çeşitleri açıklanacak olursa insanların bir ülke içerisinde bir yıldan az olmamak şartıyla mevcut ortamında değişiklik yapmasına iç göç, ülke sınırları dışında kalan başka bir ülkeye fiziksel ortamını değiştirmek amacıyla gitmesi dış göç olarak tanımlanmaktadır (Öztaş ve Zengin, 2005, s. 67). Gönüllü göç, insanların daha iyi bir gelecek beklentisi ve hayat şartlarına kavuşma arzusuyla kendi istekleri doğrultusunda gerçekleştirdikleri göç hareketidir (Adıgüzel, 2016a, s. 20). Zorunlu göç, (...) insanların özellikle siyasi sebeplere dayalı olarak arzu ve istekleri dışında yaşamış oldukları yeri veya ülkeyi terk etmesidir (Esen, 2016, s. 11). Kitlese göç, sayıca fazla insanın yer değiştirme hareketidir. Bireysel göç, insanların bireysel ya da aileleri ile birlikte göç etmesidir (Çiçekli, 2009, s. 4,5). Düzensiz göç, hedef ülkeler bakımından değerlendirildiğinde bir ülkeye yasal olmayan yollarla giriş yapmak ya da çalışmak olarak tanımlanmıştır. Düzenli göç ise, yasal yollarla gerçekleşen bir göç türüdür (Çiçekli, 2009, s. 14-15).

Tüm bu sınıflandırmalar çerçevesinde mevcut çalışmanın konusunu oluşturan Suriyeli sığınmacıların göçü, Cemal Yalçın'ın yaptığı sınıflandırmaya göre irade esasına göre göçlerden “zorunlu göçe” ve göçlerin yoğunluğuna göre göçlerden ise “kitlese göçe” dahil edilebilir.

2.1.2. Küresel göç hareketleri

Kişilerin bir süreliğine veya sürekli yaşamak için kaynak ülkelerinden ya da ikamet ettikleri ülkeden ayrılması sonucunda başka bir ülkeye kalıcı veya geçici olarak gitmeleri uluslararası göç olarak tanımlanmaktadır (Adıgüzel, 2016a, s. 4). Uluslararası Göç Örgütü'nün (IOM) yaptığı tanımlamaya göre ise uluslararası göç, kişilerin bir süreliğine veya kalıcı olarak başka bir ülkeye yerleşmek maksadıyla kaynak ülkelerinden ya da fiilen hayatını sürdürdüğü ülkeden ayrılmasıdır (Çiçekli, 2009, s. 59).

Sınır aşırı göç hareketleri geçmişten bu yana toplumların ve devletlerin kaderine yön vermiştir. Ancak son dönemdeki insan hareketliliğinin öncekilerden temel farkı onların dünya ölçeğindeki hakimiyeti, ulusal ve uluslararası siyasetteki önemi, ekonomik, sosyal sonuçlarıdır (Castles ve Miller, 2008, s. 7). Yoksa uluslararası göç, modernitenin ya da geç 20. yüzyılın bir icadı değildir. Göçler insanlık tarihinin çok eski dönemlerden

beri hayatın bir parçası olmuştur. Bununla birlikte uluslararası göçün ehemmiyeti ve hacmi 1945'ten beri ve özellikle 1980'lerin ortalarından itibaren artmıştır (Castles ve Miller, 2008, s. 12). Bu durum uluslararası örgütlerin raporlarıyla da ortaya konmuştur. Bunlardan biri IOM'un "2018 Dünya Göç Raporu"dur. IOM'un verilerine göre 1990 yılında 152.5 milyon olan uluslararası göçmen sayısı 2017 yılına gelindiğinde 257.7 milyon ile neredeyse iki katına çıkmıştır. Buna bağlı olarak göçmen sayısının dünya nüfusuna oranı da artış göstermiş ve 1990 yılında %2.9 olan uluslararası göçmen sayısı, 2017 yılında 257.7 milyon ile %3.3'e ulaşmıştır (IOM, 2017)⁵. Bununla birlikte kayıt altında olmayan ve çağdaş uluslararası göç istatistiklerine yansımayan yasadışı göç gibi bir durum söz konusudur. BM'nin paylaşmış olduğu küresel göç verileri BM'ye üye devletlerin yasal göçle ilgili olarak sağlamış olduğu verilerdir. Ne var ki, dünyadaki tüm bölgeleri içeren güvenilir istatistikler söz konusu değildir (Castles ve Miller, 2008, s. 8).

Uluslararası göçmenlerin kıtalara göre dağılımına bakıldığında 79.6 milyon ile Asya kıtası ilk sırada gelmektedir. İkinci sırada 77.9 milyon ile Avrupa yer almaktadır. Asya ve Avrupa kıtasını 67.2 milyon ile Amerika, 24.7 milyon ile Afrika ve 8.4 milyon ile Okyanusya kıtası izlemektedir. Ülke bazında değerlendirildiğindeyse en fazla uluslararası göçmenin olduğu üç ülke 49.8 milyon ile Amerika Birleşik Devletleri, 12.2 milyon ile Suudi Arabistan ve Almanya'dır. Daha sonra bu sıralamayı 8.8 milyon ile Rusya Federasyonu ve Birleşik Krallık takip etmektedir.⁶

Diğer taraftan dünya 2017 yılında şimdiye kadarki kaydedilmiş en yüksek yer değiştirme seviyesine tanıklık etmektedir. Eşi benzeri görülmemiş şekilde bir yıl içinde 68.5 milyon insan zorla yerinden edilmiştir. Bunun 40 milyonu ülke içerisinde yerinden edilmiş insanlar, 25.4 milyonu mülteci, 3.1 milyonu ise sığınmacıdır. Ayrıca vatandaşlık, eğitim, sağlık, istihdam ve hareket özgürlüğü gibi temel haklarından yoksun bırakılan 10 milyon vatansız insan mevcuttur. 25 milyon mültecinin %57'si Suriye (6.3 milyon), Afganistan (2.6 milyon) ve Güney Sudan (2.4 milyon)'dan gelmektedir. Mültecilere ev sahipliği yapan ülkelere bakıldığında 3.5 milyon ile ilk sırada Türkiye yer almaktadır.

⁵ <https://www.iom.int/wmr/world-migration-report-2018>,
https://migrationdataportal.org/?i=stock_abs_&t=2017 (Erişim tarihi: 17.05.2019)

⁶ (http-4) (Erişim tarihi: 17.05.2019)

Daha sonra 1.4 milyon ile Pakistan ve Uganda, 1 milyon ile Lübnan ve 979,400 ile de İran İslam Cumhuriyeti gelmektedir.⁷

Castels ve Miller'ın *Göçler Çağı* (2008) adlı eseri göç literatüründeki başat eserlerden biridir. Araştırmacılar bu eserde, modern dünyadaki uluslararası göç hareketlerini ve onların toplumlar üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Bakış açıları uluslararasıdır. Göçü sadece göçmenler açısından değil göç veren ve alan toplumları da etkileyen bir bütün olarak ele almışlardır. Ayrıca araştırmacılar eski dönemlerden beri dünya genelinde mevcut olan göç modellerinin ekonomik, siyasi ve askeri gelişmelerle paralel olarak yeni biçimlerde varlığını devam ettireceğini belirterek göçte önemli bir rol oynama ihtimali olan umumi eğilimleri açıklamışlardır (Castles ve Miller, 2008, s. 12):

1. “Göçün küreselleşmesi: Gittikçe daha fazla ülke göç hareketlerinden eşzamanlı olarak ciddi şekilde etkilenmekte.
2. Göçün hızlanması: Günümüzde uluslararası göç hareketleri, dünyanın önemli bütün bölgelerinde hacim olarak büyümektedir.
3. Göçün farklılaşması: Göç pek çok ülke için emek göçü, mülteci ya da kalıcı yerleşimci gibi bir tip değil, aynı anda bunların hepsi demektir.
4. Göçün kadınlaşması: Kadınlar, tüm bölgelerde ve tüm göç biçimlerinde değilse bile çoğunda önemli bir rol oynamaktadır.
5. Göçün giderek siyasallaşması: İç politika, ikili ve bölgesel ilişkiler ve dünya çevresindeki devletlerin ulusal güvenlik politikaları artan bir biçimde uluslararası göç tarafından etkilenmektedir.”

Günümüzde uluslararası göç alanında yapılan tartışmalar incelendiğinde iki noktanın ön plana çıktığı görülmektedir: Göç baskısının artmasına sebep olan faktörler ve artan göç baskısını kontrol altına alma çabaları. Bu iki unsurdan göç baskısını artıran faktörlere ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi alanda yaşanan sıkıntılar, ulusal ve uluslararası gelir dağılımındaki adaletsizlikler, çalışma imkanlarının dengeli bir şekilde dağılmaması örnek verilebilir (Sirkeci, 2005, s. 34). Göçü kontrol etme çabalarına bakıldığında ise, geçmişte uluslararası göçün devletler için önemli bir mesele olmadığı görülmektedir. Öyle ki göçmenler belirli kategorilere göre sınıflandırılmıştı ve bu kategorilerle farklı bölümler ilgilenmekteydi. Ancak bu durum 1980'lerin sonlarına doğru değişmiş ve uluslararası göç özel önem arz eden bir konu haline gelmiştir. Örneğin AB üyesi devletler bir yandan aralarındaki sınırları kaldırırken diğer yandan güneyden ve

⁷ <http://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html> (Erişim tarihi:17.05.2019)

doğudan gelen göçleri engellemek için birliğin dış sınırlarını korumakla daha fazla meşgul olmuşlardır. Ayrıca 1990'lara gelindiğinde göçün ulusal kimlik için bir tehdit olarak algılanması ve aşırı sağcı grupların bu yöndeki faaliyetleri göç konusunun siyasetin bir numaralı gündem maddesi haline gelmesini sağlamıştır (Castles ve Miller, 2008, s. 16).

2.1.3. Türkiye Cumhuriyeti tarihinde göç hareketleri

Osmanlının dağılmasından sonra Türk topraklarına göç eden Türkler ve Türk kültürüne bağlı insan toplulukları Türkiye Cumhuriyeti nüfusunun temel yapı taşı oluşturmuştur. Bu göçler Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde hız kazanmış ve Cumhuriyet kurulduktan sonra da devam etmiştir (Adıgüzel, 2016a, s. 77). Bu göçler içerisinde en önemli olanı 1923 yılında gerçekleşen Türkiye-Yunanistan nüfus mübadelesidir. Bununla birlikte Türkiye, geçmişten bu yana farklı sebeplerden dolayı baskı, şiddet ve zulüm gören milyonlarca mülteci için sığınacakları bir liman olmuştur (Busdachin, 2005, s. 59). Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne miras kalan bu gelenek bugün de aynı hassasiyetle devam etmektedir. Öyle ki 2011 yılında Suriye'de başlayan savaş sebebiyle bugün 3,608,049 Suriyeli Türkiye'nin koruması ve himayesi altındadır ve Türkiye dünyada en fazla Suriyeli sığınmacı barındıran ülke konumundadır.⁸

Türkiye'ye yoğun bir şekilde mülteci ve sığınmacı göçünün yaşanmasının tek nedeni Türkiye'nin mültecilere ve sığınmacılara karşı uyguladığı açık kapı politikası değildir. Türkiye'nin jeopolitik konumu da bu durumu etkileyen en önemli sebepler arasındadır. Doğu ve Batı'yı birbirine bağlayan jeopolitik konumu Türkiye'yi önemli bir transit ülke haline getirmiştir (Sağiroğlu, 2016, s. 43). Bu yüzden özellikle Batı Avrupa'ya geçmek isteyen mülteci ve sığınmacılar önce Türkiye'ye gelmekte daha sonra kara veya deniz yoluyla Yunanistan ve Bulgaristan üzerinden Batı Avrupa'ya geçmektedirler. Dolayısıyla, Türkiye'nin transit bir ülke konumunda olması Türkiye'ye yapılan göçleri etkilemektedir.

Türkiye'den yurt dışına yapılan göçler incelendiğindeyse 1960'lı yılların bir dönüm noktası olduğu söylenebilir. Çünkü bu tarihe kadar Türkiye'den yurt dışına gerçekleştirilen göç hareketlerinin Türk vatandaşı gayrimüslimlerin siyasi ve kültürel sebeplerle yaptıkları göçler olduğu görülmektedir (Adıgüzel, 2016a, s. 64-65). Ancak bu

⁸ (http-2) (Erişim tarihi:29.05.2019)

tarihten sonra Türklerin yurtdışına yaptığı göçler dikkat çekmektedir. Şöyle ki İkinci Dünya Savaşı'nda ölen milyonlarca insan sebebiyle savaş sonrasında Avrupa'da büyük bir işgücü açığı yaşanmıştır. Bu iş gücü ihtiyacını kapatmak isteyen başta Almanya ve diğer Avrupa ülkeleri Türkiye ile anlaşma imzalayarak Türkiye'den Avrupa'ya toplu iş göçü gerçekleşmesini sağlamıştır (Adıgüzel, 2016a, s. 63). Özet olarak tarihsel olarak bakıldığında Türkiye hem göç veren hem de göç alan bir ülke konumundadır.

2.1.4. Kadının göçteki yeri

Geçmişteki iş amacıyla göç eden erkek ve onun arkasından diğer aile üyeleri ve çocukların bakımı için ülkelerinde kalan kadın imgesi değişmiş artık kadınlar da tek başlarına ve bağımsız bir şekilde göç etmeye başlamışlardır (Buz, 2006, s. 11). Bu durum uluslararası örgütlerin verileriyle de ortadadır. Öyle ki BM verilerine göre 2017 yılındaki 257.7 milyon uluslararası göçmenin 122.4 milyonu kadındır. Bu durum uluslararası göçmenlerin neredeyse yarısının kadın olduğu anlamına gelmektedir.⁹ Bazı ülkelerde ise uluslararası göçmen stokunun kadın göçmenlere oranı daha yüksektir. Yani kadın göçmen sayısı daha fazladır. Bu ülkelerin başında %69.4'lük bir oran ile Nepal gelmektedir. Daha sonra %64.6 ile Moldova ve %60.8 ile Karadağ gelmektedir.

Castles ve Miller da küresel verileri destekler nitelikte bir görüşe sahiptir. Bu bağlamda göç modellerinin yeni formda gelişirken büyük bir rol oynama ihtimali olan beş umumi eğilimden birinin “göçün kadınsallaşması” olduğunu düşünmektedirler. Düşünürler bu konudaki tespitlerini şu şekilde dile getirmişlerdir (Castles ve Miller, 2008, s. 12–13):

“Kadınlar, tüm bölgelerde ve tüm göç biçimlerinde değilse bile çoğunda önemli bir rol oynamaktadır. Geçmişte, emek göçünün çoğu ve pek çok mülteci hareketi erkek egemenliğindeydi ve kadınlar sıklıkla aile birleşimi kategorisinde bu sürece dahil oluyordu. 1960'lardan bu yana, kadınlar emek göçünde merkezi bir rol üstlendiler. Bugün kadın işçiler, Cape Verdians'lıların İtalya'ya, Filipinlilerin Ortadoğu'ya, Taylandlıların Japonya'ya yaptıkları göç kadar farklı göç hareketlerinde çoğunluğu oluşturmaktadırlar. Cinsiyet farklılığı küresel göç tarihinde daima önemli bir yer tutmuştur ancak çağdaş göçlerde özellikle kadınların görünürlüğü artmıştır.”

Küresel verilere ve düşünürlerin bu verileri destekleyen görüşlerine rağmen göç çalışmaları incelendiğinde kadın göçmenlerin arka planda kaldığı görülmektedir (Buz,

⁹ (http-4) (Erişim Tarihi:15.02.2018)

2006, s. 11). Bu doğrultuda kadın göçmenlere eşini takip eden ve bu rolüyle göçe katkıda bulunan bireyler gözüyle bakılmış ve aktif olmayan bir imaj çizilmiştir. Bu durumun bir sonucu olarak da kadın göçü ayrı bir inceleme alanı olarak ele alınmamış ve kadın mevcut göç modellerine eklenmiş durumdadır (Buz, 2007, s. 39). Oysaki kadın göçmen sayısı ve kadının göçe etkisi düşünüldüğünde kadın göçü üzerinde ayrıca durulması gerekmektedir (Buz, 2006, s. 11).

Kadın göçleri konusunda üzerinde durulması gereken bir diğer nokta göçün nasıl gerçekleştiğidir. Gönüllü göç durumlarında kadının pasif ve bağımlı öznel olarak algılanmasının aksine bir birey olarak kendi hür iradesiyle var olması ve her geçen gün sayılarının artması olumlu bir şeyken doğal ya da insan kaynaklı olup insan hayatı ve refahı için bir tehdit oluşturan ve içerisinde zorlama ögesi barındıran göç hareketlerinde aynı şeyi söylemek mümkün değildir (Çiçekli, 2009, s. 69). Çünkü zorunlu göçte kadınlar derinden etkilenmektedir. Bu noktada Hakan Ataman'ın kadınları ve kız çocuklarını düşünerek zorunlu göç durumları için yapmış olduğu tespiti vermek yerinde olacaktır (Ataman, 2014, s. 78–79):

“BMMYK'nin de belirttiği gibi, pek çok toplumda kadınlar ve kız çocukları belli risklerle karşılaşmakta, toplumdaki cinsiyet rolleri ve kendilerine biçilen konumlar nedeniyle erkeklerin ve erkek çocuklarının eriştiği haklara erişememektedir. Yerinden edilme durumlarında bu riskler kadınlar ve kız çocukları için, özellikle de ayrımcılık ve cinsel, cinsiyet temelli şiddetle bağlantılı olarak daha da etkili olabilmektedir.”¹⁰

Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, “Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi (CEDAW) Komitesi” tarafından bir kişiye cinsiyetini ya da toplumsal cinsiyetini temel alarak doğrudan yapılan şiddet olarak tanımlanmıştır. Buna, fiziksel, zihinsel veya cinsel zarar veya acı çektiren eylemler, bu tür eylemlerin tehdidi, zorlama ve özgürlükten mahrum bırakma dahildir (UNHCR, 2003, s. 10).

BMMYK'da zorunlu göç durumlarında kadınların maruz kaldığı toplumsal cinsiyete dayalı zulüm pratiklerini dönemler bakımından beş kategoride ele alınmıştır:

“1.Çatışma sırasında, kaçıştan önce: İktidarda bulunan kişiler tarafından taciz edilme, kadınların cinsel olarak işkence görmesi, ‘askerler’ tarafından cinsel şiddet uygulanması, toplu tecavüz ve hamile bırakılma, çatışma halindeki tarafların silahlı mensupları tarafından kaçırılma.

¹⁰<http://www.unhcr.org/pages/49c3646c1d9.html> (Erişim tarihi: 15.02.2018)

2.Kaçış sırasında: Haydutlar, sınır muhafızları tarafından cinsel saldırı, insan tacirleri, köle ticareti yapanlar tarafından yakalanma.

3.Sığınma ülkesinde: Otorite sahibi kişiler tarafından cinsel saldırı, ailelerinden ayrı düşmüş kız çocuklara bakıcı aile yanındayken cinsel taciz, aile içi şiddet, hayatta kalabilmek için cinsel ilişkiye zorlanmak/zorla fuhuş, sığınma ülkesinde yasal bir statü beklerken ya da yardım ve kaynaklara erişmeyi beklerken cinsel taciz.

4.Geri dönüş sırasında: Kadınlara yönelik zararlı geleneksel uygulamaların tekrar başlatılması ailelerinden ayrı düşmüş kadın ve çocuklara yönelik cinsel taciz, iktidarda bulunan kişiler tarafından cinsel istismar, haydutlar, sınır muhafızları tarafından cinsel saldırı, geri dönüşe zorlanma.

5.Yeniden entegrasyon sürecinde: Geri dönenlere bir çeşit ceza olarak cinsel tacizde bulunmak, yasal statüyü düzene sokmak için cinsel zorbalık, kadınların karar alma süreçlerinin dışında bırakılması, kaynaklara erişiminin engellenmesi.”

Dolayısıyla göç çalışmalarında kadının arka planda kalması ve erkeklere göre daha fazla mağduriyet yaşaması sebebiyle toplumsal cinsiyet eşitliğinin ve adaletinin üzerinde önemle durulmalı ve dikkate alınmalıdır (Aydın Yılmaz, 2016, s. 196).

2.2. Suriye İç Savaşı ve Suriyeli Sığınmacılar

2.2.1. Suriye tarihi

Suriye, yaşam için elverişli topraklara sahip olması sebebiyle M.Ö. 3500'den günümüze kadar birçok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. Bu vesileyle bölgede önemli kültürler varlığını sürdürmüştür (Yıldırım, 2016, s. 3–4). Bunlardan birisi de Osmanlı Devleti'dir. Suriye ve Lübnan toprakları, 1516 yılında gerçekleşen Mervadabık Savaşı sonucunda Osmanlı hakimiyetine girmiştir. Böylece 400 yıl sürecek olan Osmanlı hakimiyeti bu tarihten itibaren başlamıştır. Bununla birlikte Osmanlı İmparatorluğu bu bölgeye Roma İmparatorluğu'ndan sonra en uzun süre hakim olan devlet olarak tarihe geçmiştir (Gürson, 2010, s. 5).

Suriye'nin hakimiyeti Osmanlı İmparatorluğu için çok önemliydi. Çünkü Mekke ve Medine, Osmanlı sultanlarına “iki Mabet'in hizmetkari” sıfatıyla İslam dünyasında büyük bir saygınlık sağlamıştır. Bu nedenle hac için orada bulunan insanların ihtiyaçlarının karşılanması ve güvenliklerinin sağlanması açısından haccın ilk durağı olan Şam önem arz etmekteydi (Yıldırım, 2016, s. 7). Ayrıca Akdeniz'in hakimiyetinin ve kontrolünün sağlanması ve doğu-batı ticaret yollarının üzerinde bulunması sebebiyle Suriye, merkez tarafından direkt olarak kontrol altında tutulmaya çalışılmıştır (Yıldırım, 2016, s. 27).

Osmanlı İmparatorluğu, merkezi yönetim sistemini tatbik ederek bölgenin yönetimini vali ve paşalar vasıtasıyla sağlamıştır. Bunların yanı sıra yerel yöneticileri de es geçmeyerek onlara da geniş yetkiler vermiştir. Bölgenin ele geçirilmesinden sonra takribi 300 yıl boyunca bölgede herhangi bir değişim söz konusunu olmamıştır. Ancak batıdaki devrim sonucunda yaygınlaşan milliyetçilik fikri bazı Avrupalı devletlerin girişimiyle Ortadoğu'yu etki altına alınca buradaki istikrar da bozulmaya başlamıştır. Böylece Ortadoğu çatışmaların bugün bile sürdüğü en problemlili ve istikrarsız bölgelerden birisi olma yoluna girmiştir. (Gürson, 2010, s. 5–6).

Ortadoğu'nun diğer bölgelerinden farklı olarak Suriye'de Arap Hristiyanlar arasında giderek yaygınlaşan milliyetçilik ve bağımsızlık fikirleri, Fransız Cizvitleri ve Amerikan Protestan misyonerleri tarafından desteklenerek sistematik bir zemine oturma fırsatı bulmuştur. Bunun sonucunda Osmanlı coğrafyasından ayrılarak bağımsız bir ülke olma isteği Hristiyan Araplar arasında yaygın bir düşünce olarak yer edinmiştir. Arap milliyetçiliği 19.yüzyılın ilk yarısından sonra olgunlaşmaya başlamış ve 1860 yılından itibaren Mısır ve Suriye'de geniş bir taraftar kitlesine ulaşmıştır. 20.yüzyılın başlarında ise hızlı bir yayılım göstererek kurumsal bir yapı olma yolunda ilerlemiştir. Pan-Arabizm söylemleri daha yüksek sesle dile getirilir vaziyete gelmiştir. Nitekim İngiltere ve Fransa'nın çabaları sonuçsuz kalmamıştır. Birinci Dünya Savaşı sırasında milliyetçilik ve bağımsızlık konusunda İngiltere'nin desteğini alan Araplar, başta Hicaz olmak üzere Suriye, Lübnan ve Irak'ta isyan başlatmışlardır. İsyân sonucunda ve savaş sona erdiğinde Ortadoğu'da Osmanlı egemenliği son bularak Ortadoğu'nun büyük bir bölümü İngiliz ve Fransız egemenliğine girmiştir (Caner, 2012, s. 28–31).

Birinci Dünya Savaşı sonucunda Osmanlı Devleti'nden Mondros Antlaşması ile ayrılan Suriye, Arapların hayalini kurduğu gibi bağımsızlığını kazanamamış aksine 1920'de Fransız mandası altına girmiştir. Bu tarihten sonra Fransa "böl ve yönet" stratejisi doğrultusunda Suriye'yi birbirinden bağımsız devlet ve birimlere ayırmıştır. Böylece Suriye'de ulus bilincinin oluşmasına engel olunmuştur. Fakat bu uygulama mezhepsel olarak dağınık bir görünüme sahip olan Suriye toplumunda, başta Aleviler yer almak üzere diğer dini azınlıklar tarafından Sünni çoğunluk karşısında benliklerini korumak amacıyla destek görmüştür. Aslında manda sistemi Milletler Cemiyeti'nin kuruluş sözleşmesinde yer alan bir yönetim şeklidir. Bu yönetim sistemine göre üç çeşit manda uygulaması belirlenmiştir. Bu doğrultuda Osmanlı Devleti'nden ayrılan toplumlar

“bağımsızlık seviyesine ulaşmış olan devletler” şeklinde adlandırılmış ve bu toplulukların kendilerini yönetecek olgunluğa ulaşana kadar bir başka mandater devletin yardım ve önerilerini almaları kararlaştırılmıştır. Diğer bir deyişle, bu manda yönetimi tipi, yukarıda izah edilen durumdaki ülkelerin bağımsızlık sürecinde bir aşama olarak görülmüştür. Ancak Fransa, sözleşmede belirtilenin tam tersine Suriye ve Lübnan’da ulusal birliğin sağlanmasına engel olmak için etnik farklılıktan yararlanarak toplum içerisindeki bölünmüşlüğü kalıcı hale getirmeye çalışmıştır. Bu yolda ona engel olmaya çalışan her şeyi şiddetle bastırmıştır. Ancak Fransa zayıf bir durum içerisinde bulunması ve küresel şartlarının değişmesi sebebiyle mücadele etmeye devam edememiş ve 1946 yılında Suriye’nin bağımsızlığını onaylamak durumunda kalmıştır (Yıldırım, 2016, s. 28-29).

Suriye bağımsızlığını elde etmesinin ardından 1949-1954 yılları arasında arka arkaya askeri darbelere maruz kalarak radikal değişiklikler yaşamıştır. Bu radikal değişiklikler yönetimi ve sistemi önemli derecede etkilemiştir. Bununla beraber Suriye’nin siyasi açıdan istikrarsız bir ülke olmasına sebep olmuştur (Şöhret, 2016, s. 48–52).

1950’lilerin sonlarına doğru Suriye siyasi yaşamında Baas Partisi’nin ön plana çıktığı görülmektedir. Baas Partisi bu dönemde Komünist Parti ile iş birliği içerisinde olmuştur ve bu iş birliğinin bir sonucu olarak iki parti 1957’de iktidara gelmiştir. Fakat kısa bir süre sonra iki partinin arası açılmıştır. Bu gelişmelerin ardından Komünist Partisi’ni ortadan kaldırmak isteyen Baas Partisi, Mısır Komünist Partisi’ni kapatan dönemin Mısır devlet başkanı Cemal Abdül Nasır ile anlaşma yapmaya çalışmıştır. Baas Partisi’nin bu anlaşmadan beklentisi Nasır’ın Suriye Komünist Partisi’ni de kapatmasıdır. Bu doğrultuda Baas Partisi ve Mısır başkanı Nasır 1 Şubat 1958 yılında Birleşik Arap Cumhuriyeti’ni kurmuşlardır. Ne var ki, Birleşik Arap Cumhuriyeti kısa ömürlü olmuştur. 1961 yılının Eylül ayında Şamlı sünni subaylar tarafından gerçekleştirilen darbe sonucunda Birleşik Arap Cumhuriyeti sona ermiştir. Ardından 1963’de Baas Partisi iktidara gelmeyi başarmıştır. Lakin, bu dönemde de siyasal mücadeleler ve iç çekişmeler çok yoğun bir şekilde süregelmiştir. 13 Kasım 1970 tarihine gelindiğinde Savunma Bakanı ve Hava Kuvvetleri Komutanı Hafız Esad kansız bir darbe sonucunda iktidar koltuğuna oturmuştur. Böylece 1971 yılında ilk kez “Nusayri” yani “Arap-Alevi” kökenli bir kimse Cumhurbaşkanı olmayı başarmıştır. Bu gelişmeyle birlikte Suriye Cumhuriyeti tarihinde yepyeni bir sayfa açılmıştır. Öyle ki çatışmaya varan kargaşa ortamının hakim

olduğu Suriye siyasi hayatında bu tarihten sonra askeri darbe ya da birkaç istisna haricinde çalkantılı bir devir yaşanmamıştır. Bu yüzden her ne kadar Hafız Esad ülkeyi baskı ile yönetse de diğer dönemlere oranla istikrarlı bir devrin yaşandığı söylenebilir (Şöhret, 2016, s. 48-55).

Hafız Esad cumhurbaşkanlığı döneminde iki nokta üzerinde durmuştur. Bu iki noktadan biri, iktidarı muhtemel iç ve dış tehditlere karşı korumak diğeri ise uygulanan politikalarda geniş bir halk desteğini almaktır. İktidarı boyunca ulusal birliği sağlamayı amaçlayan Esad, bu amacını çoğulcu bir yönetim yerine otoriter bir yönetim anlayışıyla hayata geçirmeye çalışmıştır. Bu otoriter yönetim tarzının ön plana çıkan özellikleri ise şöyledir: Hafız Esad devletin başına geçtikten sonra yerini sağlamlaştırmak ve demokratik bir tablo çizebilmek adına öncelikli olarak yasama yetkisi çok sınırlı olan ve fiili olarak rejimi meşrulaştırma görevi üstlenen “halk meclisi” adıyla bir parlamento kurmuştur. Daha sonra önemli noktalara toplumun farklı kesimlerinden isimleri -mutlak sadakat koşuluyla- tayin ederek ordunun neredeyse tamamına yakınına denetim altına almıştır. Medya, üniversite gibi otoriter rejimler için tehlike arz edebilecek tüm kurumları kontrol altına alarak rejim için rıza sağlamıştır. Devlet başkanı sıfatıyla tüm idari sistemi, başkomutan sıfatıyla Suriye ordusunu ve genel sekreter sıfatıyla Baas Partisi’nin hakimiyetini ele geçirerek ülkenin siyasi mekanizmasını bir kişinin iktidarına dönüştürmeyi başarmıştır. Böylece devleti idare yetkisi ve gücü Esad’ın elinde toplanarak Esad’ın kişiliği ve siyasi görüşleri devletin genel siyasi perspektifini belirlemiş ve şekillendirmiştir. Ayrıca belirtmelidir ki Hafız Esad iktidarının devamlılığını sağlayan temel unsurlardan biri de mezhepçi dayanışmadır. Çünkü Hafız Esad’ın devlet başkanı olmasıyla birlikte ilk kez bir Nusayri (Arap-Alevi) Suriye devlet başkanı olmuştur. Böylece Nusayri mezhebi devletin temel bakış açısını şekillendiren başlıca etkenlerden biri olmuş ve bunun sonucunda Esad rejimi “Nusayri rejimi” şeklinde algılanmıştır. Özetle Nusayrielerin iktidar içerisindeki dayanışması Suriye siyasi sisteminin diğeri bir deyişle Esad iktidarının devamının ana bileşeni olmuştur (Şöhret, 2016, s. 57–66).

Hafız El Esad, 10 Haziran 2000’de öldükten sonra yerine Londra’da tıp eğitimi olarak göz doktoru olan oğlu Beşar Esad geçmiştir. Beşar el Esad babasının devlet başkanlığından sonra Suriye halkı için “umut” olmuştur. Öyle ki başa geçmesinin hemen ardından ekonomik alanda liberal açılımlar yapmasının yanı sıra siyasi tutukluların dörtte üçünü serbest bırakmış, Mezze Hapishanesi’ni kapatmış, demokratik tartışmaların

yapıldığı platformlara ve sivil toplum örgütlerine izin vermiş ve internet kullanımını serbest bırakmıştır. Bu olumlu hava “Şam baharı” olarak adlandırılmıştır. Ancak Esad beklenildiği ölçüde sistemi değiştirememiştir. Baas’ın iktidar üzerinde kurmuş olduğu hakimiyeti ve gücü kıramamıştır. Reform ve şeffaflık için söz veren Beşar el Esad, sözünü tutmadığı gibi bir de rejimi, otoriter ve totaliter olarak nitelendirip bir takım demokratik değişiklikler isteyen Şam Deklarasyonunu, “ABD ve İsrail’in bir oyunu” olarak nitelendirmiştir. Bu gelişmelerin ardından 2011 yılında isyan patlak vermiştir. Aslında isyan devrim değil birtakım kamu hizmetlerinin düzeltilmesi talebiyle başlamıştır. Dera’da duvarlara yazı yazan gençlerin başına gelenler ise gösterilerin kitleselleşmesinde katalizör etkisi yapmış ve durum bugün dahi içinden çıkılmayan kanlı bir iç savaşa dönüşmüştür (Taştekin, 2015, s. 46- 62).

2.2.2 Suriye iç savaşı

Kısa bir süre içerisinde Tunus’ta Zeynel bin Ali’nin, Mısır’da Hüsnü Mübarek’in devrilmesine sebep olan ve Arap baharı olarak adlandırılan isyan sürecinde sıra Suriye’ye geldiği zaman çok sayıda hesabı alt üst eden bir durumla karşılaşmıştır. İsyen iktidarı devirmek amacıyla değil bazı kamu hizmetlerinin düzeltilmesi amacıyla başlamıştır. Ancak “Dera”da gençlerin duvarlara yazı yazmak istemelerinin üzerine olaylar kitleselleşmiştir. İsyenin bilhassa Dera’da yoğunlaşmasının sebepleri ise mühimdir. Bu sebeplerin başında Ürdün sınırına yakın olması dolayısıyla dış faktörlerin etkilerine ve müdahalelerine açık olması ve geçim kaynağı tarım olan yöre halkının kuraklık sebebiyle refah düzeyinin düşmesi gelmektedir. Bunun yanı sıra Baas yönetiminin liberal politikalar gereğince tarıma desteği kesmesi kırsal kesimi kaybetmesine sebep olurken diğer taraftan şiddet bu aileleri daha da zor duruma sokmuştur. Bir diğer faktör ise Dera kentinin siyasal olaylara açık olmasıdır (Taştekin, 2015, s. 61–63).

Dera’da gerçekleşen isyan diğer yerlerdeki gösterilerin şiddetinin artması bakımından çok etkili olmuştur. Göstericilerin talepleri, olağanüstü hal yasasının kaldırılarak reformlar yapılması, medya üzerindeki baskıların son bulması, internetle ilgili kısıtlamaların kaldırılması ve yolsuzlukla mücadele edilmesiydi. Dolayısıyla Beşar el Esad’ı hedef alan yoktu. Olayların büyümemesi için Esad bazı adımlar atmıştır. Ancak atılan adımların beklentilerin altında kalması sebebiyle gösterilerin şiddeti artmış ve artık hedef “rejimin değişmesi” yönünde olmuştur (Taştekin, 2015, s. 61–66).

Esad reformların devam edeceğinin sözünü verirken diğer taraftan ülkenin içinde bulunduğu durumu sabotajcılarının yapmış olduğu eylemlere bağlayıp ülke üzerinde oyunlar oynandığını savunmuştur. Buna karşılık muhalifler Esad'ın vaatlerinin zaman kazanmak olduğunu iddia edip diyalogu reddetmiş ve artık tek çözümün devrim olduğunu savunmaya başlamıştır. Bu gelişmelerin üzerine “ulusal birlik komitesi” kurulmuştur. Ardından bağımsız siyasi figür, sanatçı, aydın ve milletvekillerinden meydana gelen 200 kişilik bir toplantı düzenlenerek çok partili hayata geçiş için başta anayasanın “Baas Partisi toplumun ve devletin yöneticisidir” şeklindeki 8.maddesinin kaldırılması olmak üzere tüm değişiklik önerileri üzerinde durulmuştur. Ancak muhaliflere göre ülke savaş alanına dönüp çok sayıda insan ölmüşken ve hapishanelere girmişken diyalogun bir önemi yoktur. Bu yüzden iktidarın kendi açısından demokratikleşmek adına attığı bir adım olarak kabul ettiği ulusal diyalog komitesi muhalif kesim tarafından boykot edilmiştir. Bu noktada ülkenin iç savaşa sürüklendiğini söylemek mümkündür. İçte bu gelişmeler yaşanırken dışta da diğer ülkelerin tutumunun ne olduğu önemlidir (Taştekin, 2015, s. 93–94). Özellikle ABD, Katar, Türkiye, Suudi Arabistan ve batı Avrupa devletleri muhalif grupları desteklerken İran ve Rusya ise Suriye hükümetini desteklemiştir. Böylelikle Suriye iç savaşı, diğer ülkelerin de dahil olması ile birlikte “uluslararası nüfuz mücadelesi” alanı haline gelmiştir (Sancaktar, 2016, s. 121).

Suriye iç savaşına diğer ülkelerin dahil olmasının yanı sıra ülke içerisinde de çok sayıda silahlı örgüt/grup türemiştir. Bu örgütlere bir de ülke dışından “Irak Şam İslam Devleti (IŞİD)”, “El Kaide”, “El Nusra” gibi Sünni-İslamcı terör örgütleri de eklenmiştir. Tüm bu aktörler iç savaşın şiddetinin daha da artmasına sebep olmuş ve buna bağlı olarak Esad hükümetinin ülke üzerindeki kontrolü zayıflamış ve ülke içerisinde “yarı bağımsız/özerk” bölgeler oluşmuştur. Esad yönetiminin etkinliği azalmış ve Şam'a sıkışmışken Rusya iç savaşa müdahil olmuş ve müttefiki Suriye'ye yardım etmiştir. Böylece Esad yönetimi devrilmekten kurtulmuştur. Daha da önemlisi Rusya'nın Esad hükümetini destekleyerek iç savaşa dahil olması Suriye'de ve daha büyük bir çerçeveden bakılacak olursa Ortadoğu'da tüm dengeleri değiştirmiştir (Sancaktar, 2016, s. 121).

Sekiz yılı geride bırakan Suriye iç savaşında 2019 yılına gelindiğinde savaşın tüm şiddetiyle devam ettiğini söylemek mümkündür. Ölü sayısı farklı kaynaklara bağlı olarak değişmekle birlikte, İngiltere merkezli Suriye İnsan Hakları Gözlemevi'nin verilerine göre Mart 2018 itibarıyla 106 bini sivil olmak üzere 353 bin 900 kişi hayatını

kaybetmiştir. Buna ek olarak kaybolan ve öldüğü düşünülen 56 bin kişi de söz konusudur. Dolayısıyla yarım milyona yakın insanın öldüğü düşünülmektedir.¹¹ Ancak bunlar kayıt altına alınan rakamlardır. Gayri resmi rakamlarla 1 milyona yakın insanın öldüğü tahmin edilmektedir.¹² Ölen ve yaralanan insanlara ek olarak milyonlarca insan yerinden olmuş ve başta Türkiye olmak üzere Suriye'ye komşu olan diğer ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır. Bu durum 2.Dünya Savaşından sonra dünyanın karşılaştığı en büyük felaket olarak nitelendirilmektedir. Dolayısıyla Suriye'de onarılması güç bir tahribat ortaya çıkmış ve bu tahribatın bedeli yalnızca Suriye'ye değil tüm dünyaya mal olmuştur. Özetle, sekiz yıl önce Dera'da isyan/halk hareketiyle başlayan ve bütün ülkeye yayılan Suriye iç savaşı devrime dönüşecek bir niteliğe erişmemiş; bahar kışa dönüşmüştür (Polat, 2016, s. 153–155).

Bugün ise bir yandan Suriye'de iç savaş devam ederken diğer yandan son bir yıl içerisinde gerçek anlamda barışın inşası konusunda Rusya, Türkiye ve İran'ın ortak çabalarıyla bazı adımlar atılmıştır. Bu doğrultuda Astana, Ankara, Tahran ve son olarak Soçi Zirveleri yapılmıştır. Ancak barış yolunda atılan bu adımlara rağmen Suriye'nin geleceği konusunda kesin bir şey söylemek hala mümkün değildir.¹³

2.2.3 Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların durumu

Bu bölümde, Türkiye'deki Suriyelilerin durumunu açıklamak amacıyla ilk olarak Suriyelilerin Türkiye'ye ilk giriş yaptığı tarihten günümüze kadar uzanan yasal süreç ve hukuki statüleri incelenecektir. Daha sonraki bölümde ise Suriyelilerin sayıları, illere göre dağılımı ve barınma merkezlerinin durumu gibi genel bilgiler verilecektir.

2.2.3.1. Hukuki statü

Suriyeli sığınmacılar, Türkiye'ye, 2011 yılının Nisan ayında ülkelerinde yaşanan olaylar sonucunda evlerini terk edip gelmek durumunda kalmıştır. Amaçları ülkelerindeki savaş ortamından kaçıp Türkiye'ye sığınmaktır. Türkiye bu durumun kısa süreceğini düşünerek kendisine sığınan bu kişiler için acil tedbirler almış ve yetkililerce "misafir" tanımlaması yapılan Suriyelilerin yeme, içme ve barınma gibi temel ihtiyaçları karşılanmıştır. Bu yardımlar ilk aşamada hukuki statüye ya da hak ve sorumluluklara

¹¹ <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-43414137> (Erişim tarihi:03.05.2019)

¹² <https://www.yenisafak.com/dunya/elde-ne-kaldi-3451478> (Erişim tarihi:03.05.2019)

¹³ <https://www.setav.org/astana-sureci-cok-saglam-ve-kurumsallas-mis-bir-sekilde-ilerliyor/> (Erişim tarihi:15.04.2019)

bakılmaksızın direkt çözüm odaklı yapılmıştır. Ancak “misafirlik” süreci düşünüldüğünden daha uzun sürmüştür ve bu tanımlamanın ne taraf olunan uluslararası belgelerde ne de ulusal mevzuatta statü olarak herhangi bir karşılığı bulunmamaktadır. Bu yüzden Türkiye’nin bundan sonra atacağı adımı belirlemesi için Suriyelilerin hukuki statüsünü ve yasal olarak sağlanacak koruma türünü belirlemesi icap etmiştir. Bu gereklilik, Türkiye’nin Suriyelilere karşı sorumluluklarını belirlemesinin yanında Suriyelilerin de kendi hak ve sorumluluklarını bilmesi açısından önemlidir (Kaya ve Yılmaz Eren, 2015, s. 28). Bu sebeple, Suriyeli sığınmacılar 2011 yılının Ekim ayı itibarıyla İçişleri Bakanlığı’nın 1994 Yönetmeliği 10. maddesi gereğince “geçici koruma statüsü”ne geçmiştir. Bu düzenlemenin ardından Suriyelilerin vaziyetine dair “ilk hukuki” düzenleme, 30 Mart 2012 tarihindeki 62 sayılı “Türkiye’ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge”dir. Bu yönergeyle birlikte Suriyeliler “geçici koruma” kapsamına alınmıştır. Bu kapsamda geri dönmeye zorlamama, açık kapı politikası, bireysel statü belirlemenin yapılmaması, temel hizmetlerin sunulması ve kamplarda barınma gibi haklar verilmiştir (Orhan, 2014, s. 11).

Devam eden süreçte Türkiye’de İltica Hukuku alanında “ilk yasal” düzenleme olan ve 11 Nisan 2014 tarihinde yürürlüğe giren 6458 sayılı “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu” (YUKK) ile göç alanına ilişkin özel bir mevzuat tertip edilmiştir. Bu mevzuata göre “mülteci” statüsünün kimlere verileceği şöyle açıklanmıştır (Çiçekli, 2016, s. 243):

“Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir.”

YUKK’un yanı sıra Türkiye, 1951 tarihli “Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi”ni ve “Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair 1967 Protokolü”nü “coğrafi kısıtlama” ile imzalamıştır. Bu yüzden Suriyelilerin mültecilik statüsü için gerekli olan diğer şartları sağlamasına rağmen Avrupa dışından gelmeleri sebebiyle

mülteci olarak tanımlanmaları söz konusu değildir (Kaya ve Yılmaz Eren, 2015, s. 29). Bu yüzden Türkiye’de bulunan Suriyelerin “mülteci” olarak tanımlanması yasal olarak mümkün değildir. Fakat hem medya, halk ve yetkililer tarafından hem de bazı akademik çalışmalarda Türkiye’de bulunan Suriyeliler için “mülteci” kavramının kullanıldığı görülmektedir. Bu çalışmada ise Suriyelilerin yasal mevzuattan dolayı mültecilik statüsü alamaması ve üçüncü ülkeye yerleştirilene kadar Türkiye’de kalacak olmaları sebebiyle “sığınmacı” tanımlaması kullanılmıştır.

Özetle Türkiye’de bulunan Suriyeliler, 28 Nisan 2011 tarihinden itibaren yasal olarak “geçici koruma” statüsündedir ve Suriyelilere bu kapsamda iş piyasasına erişim, sosyal yardım ve hizmetler, sağlık, eğitim, tercümanlık vb. hizmetler sağlanmaktadır (Çiçekli, 2016, s. 314-316).

2.2.3.2. Genel durum

BMMYK’nın 16 Mayıs 2019 tarihli verilerine göre Suriye’deki iç savaş sebebiyle ülkelerini terk edip başka ülkelere sığınan 5,626,497 Suriyeli sığınmacı vardır. Bu sığınmacıların 938,531’i Lübnan’da, 660,393’ü Ürdün’de, 253,371’i Irak’ta, 132,473’ü Mısır’da, 35,713’ü Kuzey Afrika’da yaşamaktadır (UNHCR, 2018). Geri kalan ve sığınmacıların büyük çoğunluğunu oluşturan 3,608,049¹⁴ Suriyeli ise Suriye ile en uzun kara sınırına sahip ülke olan Türkiye’de bulunmaktadır. Diğer bir deyişle, Türkiye dünyada en fazla Suriyeli sığınmacı barındıran ülke konumundadır. Türkiye ve Suriye arasında geniş bir kara sınırı olması, iç savaşın başından beri Türkiye’nin açık kapı politikası benimsemesi ve geçmişten günümüze kadar uzanan ekonomik ve kültürel ilişkiler, savaş ortamından kaçıp hayatta kalmak isteyen Suriyeliler için başlıca tercih sebebi olmuştur (MAZLUMDER, 2014, s. 4).

Suriye’den Türkiye’ye gelen ilk Suriyeli topluluk önce kayıt altına alınmış ve sonraki aşamada sınıra yakın yerlere kurulmuş olan çadır kentlere yerleştirilmiştir. 2011 yılının Nisan ayında giriş yapan bu ilk topluluk, yoğun olarak Türkiye-Suriye sınırına yakın olması sebebiyle Hatay ilinin sınırları içerisinde yer alan Altınözü, Reyhanlı ve Yayladağı ilçelerini tercih etmiştir. Fakat Suriye’deki iç savaşın devam etmesine bağlı olarak Suriye’den gelen kişi sayısı arttıkça Hatay’daki barınma merkezlerine ilave olarak Gaziantep ve Kilis illerine de barınma merkezi tesis edilmiştir. 2012 yılında 7 olan

¹⁴ ([http-2](http://2)) (Erişim Tarihi: 23.05.2019)

barınma merkezi sayısı, 2013 yılında 14'e, 2014 yılında ise 22'ye ulaşmıştır. Yılda yıla sayıları artan bu barınma merkezlerinin ve bu merkezlerde sağlanan hizmetlerin idaresi ise AFAD tarafından gerçekleştirilmektedir (AFAD, 2014a, s. 18).

İlk Suriyeli kafilenin Türkiye'ye giriş yapmasının ardından 2011 yılının Mayıs ayındaki Suriyeli sığınmacı sayısı 260'tı. Bu sayı yıl sonuna kadar değişmemiş ve yatay bir seyir izlemiştir. Ancak 2012 yılının Haziran ayına gelindiğinde Suriyeli sığınmacı sayısının 25 bine çıktığı görülmektedir. Yılın kalan yarısında ise iç savaşın şiddetlenmesine bağlı olarak bu sayı hızla artmıştır. Hatta sadece üç ay içerisinde üçe katlanarak 75 bine ulaşmıştır. 2013'ün ilk aylarında özellikle barış görüşmelerinde bir sonuca varılamaması sebebiyle Suriye'den kaçarak Türkiye'ye sığınan ve barınma merkezlerine yerleşen Suriyeli sayısı 150 bini aşmıştır. Kimi zaman gelen Suriyeli sayısında azalmalar yaşansa da genel olarak yoğun nüfus hareketliliğinin devam ettiğini söylemek mümkündür. Öyle ki Haziran 2013'te Türkiye'ye giriş yapan Suriyeli sayısı 200 bini aşmıştır. Kaldı ki bu sayı yalnızca barınma merkezlerinde yaşayan Suriyeli sayısıdır. Barınma merkezlerinin haricinde yaşayan ya da yaşamak zorunda kalan Suriyelilerin de mevcut olduğu da söylenebilir (AFAD, 2014a, s. 18).

Bugün ise Türkiye'de 3,608,049 Suriyeli sığınmacı vardır. Bu sığınmacıların 1,953,575'i erkek, 1.654.474'ü ise kadındır. 8 ilde toplam 13 geçici barınma merkezi vardır. Bu iller Şanlıurfa (3), Gaziantep (1), Kilis (2), Kahramanmaraş (1), Hatay (3), Adana (1), Osmaniye (1) ve Malatya (1)'dir. Türkiye'nin güneydoğusundaki illerde yer alan bu geçici barınma merkezlerinde kalan Suriyelilerin sayısı 116.989'dur. Bu sayının, Türkiye'deki Suriyeli sayısı düşünüldüğünde oransal olarak düşük olduğu söylenebilir. Ayrıca bu sayı Türkiye'de bulunan Suriyelilerin büyük çoğunluğunun geçici barınma merkezleri dışında yaşadığını göstermektedir. Geçici barınma merkezlerinde ve bu merkezler dışında yaşayan Suriyelilerin sayıları birlikte değerlendirilerek en çok buldukları ilk 10 ile ve bu illere göre dağılımına bakıldığında şu sonuçlar elde edilmektedir: İstanbul 546.182, Şanlıurfa 439.756, Gaziantep 435.087, Hatay 426.617, Adana 237.825, Mersin 200.996, Bursa 170.945, İzmir 143.912, Kilis 114.781 ve Konya 106.377.¹⁵

¹⁵ http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713 (Erişim tarihi: 29.05.2019)

Tablo 2.1. Geçici Barınma Merkezlerine Dair Genel Bilgiler¹⁶

Tablo 2.2. Suriyeli Sığınmacıların Geçici Barınma Merkezlerine Göre Dağılımı¹⁷

İL	GBM ADI	GBM MEVCUDU	TOPLAM MEVCUT
ŞANLIURFA (3)	Ceylanpınar	6.059	18.834
	Harran	9.527	
	Suruç	3.248	
ADANA (1)	Sarıçam	27.076	27.076
KİLİS (2)	Öncüpınar	4.233	14.745
	Elbeyli	10.512	
KAHRAMANMARAŞ(1)	Merkez	13.563	13.563
HATAY (3)	Altınözü	7.844	16.523
	Yayladağı	4.330	
	Apaydın	4.349	
OSMANİYE (1)	Cevdetiye	14.042	14.042
MALATYA (1)	Beydağı	8.590	8.590
GAZİANTEP (1)	Nizip 2	3.616	3.616
Toplam		116.989	
GEÇİCİ BARINMA MERKEZLERİ DIŞINDA BULUNAN SURIYELİ SAYISI		3.491.060	

Kampta yaşamayı tercih eden Suriyelilerin çoğunluğu rahatlık ve sosyal imkanlar bakımından kamp dışındakilere kıyasla daha iyi bir durumdadır. Bu kampların sorumluluğu, dünyadaki diğer mülteci kampların sorumluluğunu alan UNHRC'nin aksine AFAD'dadır. Bununla birlikte az miktardaki dış yardımlar dışında kampların finansmanı da AFAD aracılığıyla Türkiye Cumhuriyeti tarafından sağlanmaktadır.

¹⁶ (http-1) (Erişim Tarihi:25.05.2019)

¹⁷ (http-1) (Erişim Tarihi:25.05.2019)

Aslında kampların sorumluluğu yalnızca AFAD'a ait değildir. AFAD kendi sorumluluklarının yanında ilgili kurumlar arasında bağlantıyı, ilişkiyi, düzeni ve uyumu sağlamaktadır. Örneğin sağlık hizmetleri konusunda Sağlık Bakanlığı, asayişin sağlanması konusunda İçişleri Bakanlığı ve eğitim ile ilgili konularda Milli Eğitim Bakanlığı gibi farklı farklı kurumlarla ve kişilerle organize bir şekilde çalışılmaktadır (Orhan, 2014b, s. 11–12).

Türkiye'deki kamplar, Suriye'ye komşu olan Irak, Ürdün ve Lübnan'da bulunan diğer kamplarla karşılaştırıldığında sağlık-eğitim imkanları, düzen, sosyal alan, güvenlik vb. şartlar açısından çok daha iyi durumdadır. Örneğin sağlık birimlerinde Türk sağlık personeli ve doktorlar çalışmaktadır. Gerekli durumlarda sığınmacıların en yakındaki hastaneye taşınması için her kampta ambulans bulunmaktadır. Ayrıca kamp içerisindeki okullar kamp dışında yer alan herhangi bir okul standartındadır (Orhan, 2014a, s. 12–13). Bu okullarda Ekim 2018 itibariyle okul öncesi, ilkökul, ortaokul, lise ve diğer düzeyde toplam 612. 846 öğrenci eğitim görmektedir¹⁸.

Kamplarda temel ihtiyaçlara yönelik sunulan imkanlara ek olarak farklı farklı kurslar açılmıştır. Sayısı 160'a yakın olan bu kurslar, Suriyeli sığınmacıların sosyalleşmesine yardımcı olmakla birlikte onların meslek sahibi olmasına da katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda, bilgisayar, dikiş-nakış, kuaförlük, halıcılık, Türkçe, İngilizce ve Arapça gibi kurslardan yaklaşık 35 bin Suriyeli faydalanmıştır (Orhan, 2014a, s. 12). Bütün bunlara rağmen, kamplarda yaşayan sığınmacı sıkıntısı olmadığı söylenemez. Bu sıkıntılar 2.2.4.4 numaralı kısımda verilmiştir.

2.2.4. Türkiye'deki Suriyeli sığınmacı kadınlar

Bu bölümde AFAD ve MAZLUMDER'in hazırladığı raporlardan yola çıkarak öncelikle Türkiye'de bulunan Suriyeli kadınların yaş, eğitim ve medeni durum gibi demografik bilgileri verilecektir. Ardından barınma merkezlerinde ve barınma merkezleri dışında yaşayan kadınların yaşam koşulları ayrı ayrı incelenecektir. Son olarak ise kadınların genel sorunlarından ve gelecek planlarından bahsedilecektir.

2.2.4.1. Genel bilgiler

Türkiye'de İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün verilerine göre geçici koruma kapsamında 3.608.049 Suriyeli sığınmacı vardır. Bu sığınmacıların

¹⁸ https://www.afad.gov.tr/upload/Node/2374/files/08_10_2018_Suriye_GBM_Bilgi_Notu_.pdf (Erişim tarihi: 25.10.2018)

1,654,474'ü kadındır ve yaş dağılımları şöyledir: 0-18 yaş grubu 796.055, en kalabalık olan ve çalışma çağı olarak nitelenen 19-59 yaş grubu 797,529 ve 60+ yaş grubu 60.890.

Bu verilere göre, göz ardı edilmemesi gereken noktalardan biri Türkiye'ye gelen Suriyeli kadınlardan yarıya yakınının çalışma çağında ve iş gücüne katkı yapabilecek durumda olmasıdır. Bir diğer sonuç ise ülkemizde bulunan Suriyeli kadınların yaş dağılımıyla Suriye nüfusunun yaş dağılımının birbirine benzerlik göstermesidir. Öyle ki Suriye'nin toplam nüfusu içerisinde çocuk ve çalışma çağı nüfusu oranını epey yüksekken yaşlıların oranı oldukça düşüktür. Ayrıca kamp dışında bulunan kadınlar ile kamp içerisinde bulunan kadınların yaş dağılımları da benzerlik göstermektedir (AFAD, 2014b, s. 21–23).

Suriyeli kadınların eğitim seviyeleri de incelenmiştir. Buna göre, kadınların eğitim seviyelerinin düşük olduğu görülmüştür. Öyle ki okuma yazma bilmeyenlerin oranı %21'dir. Diğer bir deyişle, her 100 kadından 21'inin okuması yazması yoktur. Buna karşın üniversite veya daha yüksek bir eğitim düzeyine erişenlerin oranı ise sadece %6'dır. Bunun yanında kadınların çoğu ilkokul mezunu olarak karşımıza çıkmaktadır ve Türkiye'de bulunan Suriyeli erkeklerle eğitim seviyeleri karşılaştırıldığında Suriyeli kadınların erkeklere oranla daha düşük bir eğitim seviyesine sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır (AFAD, 2014b, s. 24–25).

Suriyeli kadın sığınmacıların medeni durumlarına bakıldığında yarisından fazlasının (%66.7) evli olduğu görülmektedir. Geri kalan kadınların %27.8'i bekar, %4.6'sının eşi ölmüş, %0.9'u ise boşanmış durumdadır. Burada dikkat çeken bir nokta, Suriyeli kadınlar arasında genç yaşta yapılan evliliklerin yaygın olmasıdır. Nitekim 15-18 yaş aralığındaki kadınlar arasında evli olanların oranı %14'tür. Dikkat çeken bir başka nokta ise eğitim seviyesi yükseldikçe evli olan kadın oranının azalmasıdır (AFAD, 2014b, s. 27).

Türkiye'de bulunan Suriyeli sığınmacı kadınların mesleki durumları da incelenmiş ve büyük bir oranının (%87) gelir getirici bir mesleğe sahip olmadığı görülmüştür. Bu şekilde ifade edilmesinin sebebi de ev hanımlığının gelir getirici bir meslek olarak kabul edilmemesine rağmen verilen cevaplarda ön plana çıkmasıdır. Gelir getirici bir mesleğe sahip olan kadınlar arasında ise çiftçilik, terziilik, hemşirelik ve kuaförlük gibi meslek grupları ön plandadır. Bu meslek gruplarına sahip kadınların bir bölümü Türkiye'de bulunan kamplarda gönüllü olarak hizmetlerin sunulmasına yardımcı olmaktadır. Ancak burada üzerinde durulması gereken nokta, özellikle kamp dışında

yaşayan kadınların gelir getirici bir mesleğe sahip olmamaları durumunda maddi sıkıntı yaşadıkları zaman suistimale açık hale gelmeleridir. O yüzden bu konuyla ilgili olarak önlem almak ve kadınları ekonomik açıdan desteklemek gerekmektedir (AFAD, 2014b, s. 28–29).

Aylık gelir tespiti yapıldığında kamp içerisinde yaşayan kadınların mali durumlarının, kamp dışında yaşayanlara kıyasla daha kötü durumda olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda, mali yönden daha yüksek gelire sahip olan Suriyeli kadınların kamp dışında yaşamayı tercih ettiğini söylemek mümkündür. Kamp dışındakilere oranla daha az aylık hane gelirine sahip kesimin ise hayatlarını kamplarda geçirmeyi tercih ettiği görülmektedir (AFAD, 2014b, s. 29).

Suriyeli kadınların büyük çoğunluğu (%95) Suriye’den güvenlik gerekçesiyle ayrılmıştır. Daha sonra siyasi sebepler, sağlık koşulları ve ekonomik sebepler gelmektedir. Kadınların sığınmak için Türkiye’yi tercih etme sebepleri de araştırılmıştır. Araştırma sonucuna göre, kadınlar tarafından Türkiye’nin tercih edilme sebeplerinin başında ulaşım kolaylığı gelmektedir. Ulaşım kolaylığından sonraki sebeplerin, Türkiye’ye güven duyulması, Türkiye’de yaşam şartlarının daha iyi olması, dini sebepler ve diğer sebepler olduğu görülmektedir (AFAD, 2014b, s. 32–34).

2.2.4.2. Barınma merkezindeki kadınlar

Suriyeli kadın hane reislerinin çoğunluğu kamplarda ekonomik sebeplerden dolayı yaşadığını ifade etmiştir. Diğerleri ise güvenlik sebebiyle olduğunu söylemiştir. Öte yandan “güvenlik” kadın sığınmacıların kamplarla ilgili en yeterli gördüğü özelliktir. Buna karşın “konteyner/çadırların iklim şartlarına uygunluğu” en yetersiz gördükleri özellik olmuştur. Fakat yine de kamp dışı ile mukayese edildiğinde kadınların kamplardaki meskenlerle ilgili olarak daha iyi yorum yapıldığı görülmüştür (AFAD, 2014b, s. 47).

Konteyner/çadırlardaki Suriyeli kadınların “temel ihtiyaçlara erişimi” ve “bu ihtiyaçların yeterli olup olmadığı” da AFAD tarafından araştırılmıştır. “Türkiye’deki Suriyeli Kadınlar” araştırma raporunun sonuçlarına göre, yeterlilik açısından bir sorun bulunmayan ihtiyaçlar, “mutfak araç gereçleri”, “yakıt”, “uyku malzemeleri” ve “ibadet malzemeleri” yetersiz olanlar “giyim” ve “gıda malzemeleridir”. Ne var ki yine kamp dışı ile mukayese edildiği zaman, tüm ihtiyaçların kamp içinde daha yeterli sayıda olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. O halde bu noktada kamp içinde yaşayan kadınlardan ziyade kamp dışındakilerin desteklenmesi gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır. Kamp

içindeki kadınların birtakım ihtiyaçlara ulaşırken problem yaşamamasının sebebi kamplarda sunulan hizmettir (AFAD, 2014b, s. 48–49).

Kamp içinde yaşayan Suriyeli sığınmacı kadınlar sağlık hizmetlerine erişimi kamp dışıyla karşılaştırıldığında oldukça kolaydır. Bu yüzden kadın sığınmacılar sağlık hizmetlerinden %91 oranında faydalanmaktadır ve memnuniyet oranı %60'tır. Bu sağlık merkezlerinde basit sağlık kontrolleri ve tahliller yapılmaktadır. Ancak daha ileri tetkik ve tedavi gerektiren durumlarda sığınmacılar kampın bulunduğu ildeki hastaneye gönderilmektedir. Diğer yandan yapılan görüşmeler sonucunda sağlık merkezlerinde personele ihtiyaç olduğu tespit edilmiştir. Bu yüzden sığınmacılardan bazıları sağlık hizmetlerine gönüllü olarak destek olmaktadır. Bu da sağlık çalışmalarını rahatlatmasının yanında Suriyeli kadınların tedavilerine olumlu yansımaktadır (AFAD, 2014b, s. 55–57).

Barınma merkezlerinde yaşayan sığınmacı kadınlar, sağlıktan eğitime, güvenlikten din hizmetlerine kadar birçok hizmetten faydalanmaktadır ve araştırmalar sonucunda bu hizmetlerden memnun oldukları anlaşılmaktadır. Memnun oldukları hizmetlerin başında güvenlik hizmeti gelmektedir. Güvenlik hizmetlerinden sonra memnuniyetin en yüksek olduğu ikinci kalem din hizmetleridir. Daha sonra sırasıyla eğitim hizmetleri, personelin sığınmacılara davranışı, yemek hizmetleri, sağlık hizmetleri ve sosyal olanaklar gelmektedir (AFAD, 2014b, s. 49–51).

2.2.4.3. Barınma merkezi dışındaki sığınmacı kadınlar

Yapılan araştırmalar sonucunda kamp dışında yaşayan Suriyeli sığınmacı kadınların yaşam şartlarının zor olduğu tespit edilmiştir. Buna rağmen kadınların sadece %9'u kamp içerisinde yaşamlarını devam ettirmek istediğini ifade etmiştir. Bu noktada Suriyeli kadınların neden kamp dışında bir hayat tercih ettiğine ilişkin vermiş oldukları cevaplar ilgi çekicidir. İlk sırada büyük bir oranla (%76) barınma şartları gelmektedir. Daha sonra sağlık şartları ve güvenlik sebepleri yer almaktadır (AFAD, 2014b, s. 41).

Kamp dışında yaşayan Suriyeli sığınmacı kadınların barınma olanakları, sağlık hizmetlerine erişim ve sağlık koşulları, eğitim hizmetlerine erişim ve sosyal yaşam gibi temel yaşam koşulları incelenmiştir ve şu sonuçlar elde edilmiştir: Kamp dışında yaşayan sığınmacı kadınların barınma olanakları sosyo-ekonomik durumlarına göre farklılık göstermektedir. İyi durumda olup rahat şartlarda yaşayan sığınmacılar mevcut olmakla birlikte genel olarak sığınmacıların yaşadığı konutlar ve bulunduğu mekanlar insani koşullardan uzaktır. Aşırı küçük, rutubetli, lavabosu ve banyosu olmayan, sağlık açısından birçok risk faktörü taşıyan, bir odada yedi-sekiz kişilik ailenin birlikte yaşadığı

barınma şartlarında hayatlarını idame ettiren çok sayıda sığınmacı bulunmaktadır. Bununla birlikte, sığınmacı kadınlar, toplumsal cinsiyet rolleri, düşük istihdam oranı ve sığınmacı kimliğinin kadınları toplumdan soyutlanmış bir hayata mecbur bırakması sebebiyle zamanlarının çoğunu bu sağlıksız konut şartlarında geçirmektedirler. Bu yüzden ev işleri de bu şartlardan dolayı sığınmacı kadınlar için daha da zorlaşmaktadır (MAZLUMDER, 2014, s. 25–26).

Kamp dışında yaşayan Suriyeli sığınmacılar, yetersiz beslenme ve öz bakım sebebiyle enfeksiyon ve salgın hastalıklar açısından risk altında bulunmaktadır. Sığınmacı kadınlar ise yaşam şartlarının sebep olduğu sağlık sorunlarının yanında kadın olmanın vermiş olduğu ek sorunlarla da uğraşmak durumunda kalmaktadır. Diğer yandan, sığınmacı kadınlar, başta çocukları ve ailenin diğer üyeleri için temizlik, beslenme gibi temel yaşam koşullarını sağlamanın yükünü daha fazla hissetmektedir. Bu yüzden, maruz kaldığı baskılar onların ruh ve sinir hastalıklarına yakalanma riskini de arttırmaktadır. Ayrıca kadınların mağduriyetinden faydalanılarak yapılan evliliklerin ve fuhşun yaygınlaşması sebebiyle cinsel yolla bulaşan hastalıkların artma riskinin bulunması önemli sorunlardan bir tanesidir. Sığınmacı kadınları meşgul eden tüm bu sorunların yanında bir de sağlık hizmetlerine erişimde birtakım sorunlar yaşanmaktadır. Bu sebeple Suriyeli sığınmacı kadınlar zaruri bir durum olmadığı sürece sağlık hizmetlerinden yararlanmamaktadır (MAZLUMDER, 2014, s. 29). Rakamlarla ifade edilecek olursa kamp içerisindeki kadınların %91'i sağlık hizmetlerinden faydalanırken kamp dışındakilerin sadece %59'u faydalanmaktadır. Dolayısıyla, kamp içerisinde sağlık hizmetlerine erişimin daha kolay olduğunu söylenebilir. Bu noktada akıllara kamp içi ve dışı arasındaki bu farklılığın hangi faktörlerden kaynaklandığı sorusu gelmektedir. Buna göre, kamp dışındaki kadınlar sağlık hizmetlerinden faydalanmamalarının sebeplerini ihtiyaç duymamaları, yararlanma hakkının olduğunu bilmemeleri, maddi gücün yetersiz olması, nereye gideceğini bilmemeleri ve sağlık kuruluşlarının çok uzakta olması şeklinde açıklamışlardır. Bunun yanında ilaca erişimde de yine özellikle kamp dışındaki kadınların problem yaşadığı ortaya konulmuştur (AFAD, 2014b, s. 56–58).

Kamp dışında yaşayan sığınmacı kadınların sosyal yaşamları incelendiğinde, olumsuz toplumsal kabullerin yanı sıra eşlerin ya da ailelerin baskısıyla yalnız olanların ise kendi isteğiyle toplumdan yalıtılmış bir yaşam sürdürdüğü ortaya konulmuştur. Ayrıca kendi kimliklerinden, kültürlerinden ve alışkanlıklarından uzaklaşarak her yönüyle yeni

bir kültürde “sığınmacı kadın” kimliğiyle ortama uyum sağlamak daha travmatik bir duruma sebep olmaktadır (MAZLUMDER, 2014, s. 30).

Kamp dışında, az miktardaki yardımların dışında, kendi imkanlarıyla yaşamak zorunda kalan Suriyeli sığınmacı kadınların temel ihtiyaçlara erişimi de önem teşkil etmektedir. Buna göre, erişimde sıkıntı yaşanan malzemeler temizlik malzemeleri, kadınların ihtiyaçlarına yönelik malzemeler, çocuk bezi ve sabundur. Buna karşın erişimi daha kolay malzemeler içme ve kullanma suyudur. Yetersiz olan ihtiyaçlar ise sırasıyla şöyledir: Giyim malzemesi, mutfak araçları, gıda malzemeleri, yakıt ve uyku malzemeleri (AFAD, 2014b, s. 44).

2.2.4.4. Suriyeli sığınmacı kadınların genel sorunları

“Hassas grup” olarak nitelendirilen kadınlar normal şartlar altında dahi birtakım sorunlar yaşarken Suriye’den Türkiye’ye göç eden kadınlar “sığınmacı kadın” kimliği altında hem tüm sığınmacıların yaşadığı sorunlarla hem de toplumsal cinsiyete dayalı sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu yüzden bu bölümde Suriyeli sığınmacı kadınların önce bütün sığınmacılarla paylaştıkları ortak sorunlara daha sonra kadın olarak yaşadıkları özel sorunlara değinilmiştir.

Kampların olumlu şartlarına ve temel ihtiyaçların sağlanmasına rağmen sığınmacıların büyük bir kısmı kamp dışında yaşamayı tercih etmektedir. Bunun en önemli sebebi de kamp şartlarının yetersiz bulunması ve kamp yaşamının sıkıcı olduğunun düşünülmesidir. Sıkıcılığının yanında giriş-çıkışların izne bağlanması ve kamp içerisinde bazı kuralların olması hem özgürlüklerinin kısıtlandığı hissini yaratmaktadır hem de rahatsızlık vermektedir. Bunlarla birlikte birçok kişi para kazanmak için işe girmek istemektedir. Ancak kamp hayatı buna engel teşkil etmektedir. Ayrıca kamplarda kalmanın önündeki en büyük engel kampların kapasitelerinin dolu olmasıdır. Tüm bu sebeplerle sığınmacıların birçoğu kamp hayatına geçici olarak bakmakta ve kamplarda kalıcı olarak yaşamının imkanı olmadığını düşünmektedir. Dolayısıyla sığınmacılar kamplarda sağlanan hizmetlerden ziyade psikolojik ihtiyaçlar ve duygusal sorunlar ile başa çıkma hususunda sorunlar yaşamaktadır. Bundan dolayı kamp dışı yaşam kamp yaşamına göre daha fazla risk barındırıyor olsa da daha fazla tercih edilmektedir (Orhan, 2014, s. 11–14).

Yukarıda sıralanan sebeplerden dolayı kamp dışında kendine bir hayat kurmak zorunda kalan sığınmacılar, olumsuz şartlar altında yaşamak zorunda kalmakla birlikte sığınmacıların durumu buldukları illerde sağlanan imkanlara göre ve sosyo-ekonomik

hallerine göre farklılık göstermektedir. Ancak çoğu sığınmacının yaşadığı ortak sorunların başında ülkenin resmi dilini konuşmaması ve yaşadığı sıkıntılarda nereye başvuracağını bilmemesi gelmektedir. Dil sorunu, hizmetlere erişimi sınırladığı gibi sosyal uyumu da zorlaştırmaktadır. Bunun haricinde genel olarak tespit edilen problemlerden bazıları şunlardır: barınma, beslenme ve sağlık koşullarının yetersizliği, sosyal dışlanma ve kültür farklılıklarından kaynaklanan uyum sorunu. (MAZLUMDER, 2014, s. 12–13).

Öte yandan Suriyeli sığınmacı kadınların toplumsal cinsiyete dayalı olarak yaşadığı sorunlara değinilecek olursa bu sorunlardan biri erken yaşta yapılan evliliklerdir. Bu doğrultuda Türkiye'nin Suriye'ye yakın sınır bölgesinde, kız çocuklarının komisyoncular aracılığıyla başlık parası adı altında belli bir ücret karşılığında imam nikahıyla evlendirilmesi oldukça yaygın olduğu iddia edilmektedir. Kız çocuklarının ya da genç kadınların ve ailelerinin daha iyi bir yaşam vaadiyle kandırıldığı evliliklerde, çoğunlukla 15-18 yaş aralığındaki çocuklar tercih edilmektedir (MAZLUMDER, 2014, s. 33–34). Bu yüzden bazı evliliklerde eşler arasındaki yaş farkının çok olduğu göze çarpmaktadır. Bununla birlikte, bu duruma bağlı olarak gerçekleşen bir diğer şey ise erken yaşta gebeliklerdir. Öyle ki 13-14 yaşında olan hamilelere rastlanılmaktadır (AFAD, 2014b, s. 75).

Suriye iç savaşı başlamadan önce, özellikle Türkiye'nin sınır illerinde Suriyeli kadınlarla evlenme kültürü ve çekeşlilik vardı. Ancak iç savaş patlak verip Türkiye'ye göçlerin yaşanmasıyla birlikte bu olgu da farklı boyutlara ulaşarak artmış ve bir istismar alanı haline gelmiştir. Hatta öyle ki gayri resmi evlilik yapmak isteyen erkekler ve sığınmacı kadınlar arasında komisyonculuk yapanlar çoğalmış ve bu durum bir sektöre dönüşmüştür. Kadınlar ise ailesine yük olmaktan ve yaşadığı zorluklardan kurtulmak için, erkeğin diğer eşlerinden boşanacağını söylediği için vb. sebeplerle bu kararı aldıklarını ifade etmişlerdir. Dolayısıyla burada kadınlar ikinci-üçüncü hatta dördüncü eş olmaya mecbur kalmaktadır (MAZLUMDER, 2014, s. 34–35).¹⁹

Kadınlar aile içi şiddet konusunda da büyük sıkıntılar yaşamaktadırlar. Ancak bu durum Türk yetkilerle (polis, kamp güvenlikçileri) paylaşılmamaktadır. Bu da olayların kapalı kapılar ardında yaşanmasına ve çözümsüz kalmasına sebep olmaktadır. Bir de

¹⁹ <https://www.sozcu.com.tr/2013/yazarlar/saygi-ozturk/hedef-fethullah-gulenin-isik-evleri-402850/>
<https://www.sondakika.com/haber/haber-chp-li-aylin-nazliaka-dan-bakan-islam-in-suriyeli-6643865/>
<http://www.milliyet.com.tr/suriyelilerle-evlilik-ticarete/gundem/detay/1827612/default.htm> (Erişim Tarihi: 07.02.2019)

burada göz ardı edilmemesi gereken nokta genellikle şiddete maruz kalan kadınların ilk eşler olduğudur (AFAD, 2014, s. 75–76).

Suriyeli kadınların tümü cinsel taciz ve istismar açısından risk altında bulunmakla birlikte barınma merkezleri dışında yaşayan ve özellikle kayıt dışı olan kadınlar daha fazla risk altında bulunmaktadır. Ayrıca “yabancı” ve “sığınmacı” kimlikleri ile yaşadıkları cinsel istismarı paylaşımları noktasında çekinceler yaşamaktadırlar (MAZLUMDER, 2014, s. 31–32).

Suriyeli kadınlar, fuhuş sektöründe diğer kadınlarla karşılaştırıldığında çok daha düşük ücretlerle çalıştırılmakta ve özellikle barınma merkezlerinin ve kaçak geçişlerin olduğu sınır illerinde insan tacirleri tarafından cinsel köle haline getirilerek ileri derecede istismara maruz kalmaktadır. Bilhassa yalnız kaçan ve kaçak geçiş yapan kadınların bu kişilerin eline düşme ihtimali daha yüksektir. Burada dikkat çeken bir başka nokta, insan tacirlerinin eline düşen kadınların yaş aralığının 15-18 olmasıdır. Benzer durum fuhuş sektöründe de yaşanmaktadır. Şöyle ki yaş sınırı 13’e kadar düşmüş ve 15-20 yaş aralığındaki kadınlar daha çok talep görmeye başlamıştır. Sonuç olarak, iç savaş sonucunda yaşanan bu insani kriz, fuhuşun artmasına, kaçakçılığın yayılmasına ve insan istismarının her türünün yaşanmasına ortam hazırlamıştır (MAZLUMDER, 2014, s. 37–39).²⁰

İstihdamın çok sınırlı olması, sığınmacı kadınların eşlerine ve çevresine bağımlı bir hayat sürmesine sebep olurken, çalışma imkanı bulan az sayıdaki kadınlar ise kendilerine uygun görülen toplumsal cinsiyet rolleri doğrultusunda temizlik, hasta, yaşlı ve çocuk bakımı gibi işlerde üstelik kayıt dışı ve kötü çalışma koşullarına maruz kalarak çalışmak zorunda kalıyor. Sığınmacı kadınların bu konuyla ilgili olarak yaşadıkları bir diğer sorun piyasanın çok altında ücretlerle çalıştırılmalarıdır. Bilhassa başta sığınmacıların yoğun olarak yaşadığı güney sınırındaki bölgede tarım ve sanayi sektöründe olmak üzere, hizmet sektöründe ve hemen hemen tüm sektörlerde ucuz iş gücü olarak çalıştırılmaktadırlar. Kısacası sınırlı olan kadın istihdam alanı yoğun bir şekilde sömürülmektedir (MAZLUMDER, 2014, s. 41–42).

²⁰ http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/18961/Sinirda_fuhus_batagi.html#
http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/106619/Kamptan_pavyona.html# (Erişim Tarihi: 07.02.2019)

2.2.4.5. Suriyeli sığınmacı kadınların gelecek planları

AFAD tarafından yapılan “Türkiye’deki Suriyeli Kadınlar” raporunda Suriyeli kadınların Türkiye’deki gelecek planlarına da yer verilmiştir ve bu bölümde o planlar aktarılacaktır.

Raporda Suriyeli kadınların gelecek planlarını öğrenmek için onlara bazı sorular sorulmuştur. Bu sorulardan birisi Türkiye’deki çalışma hayatına katılmak için iş başvurusu yapıp yapmadıklarıdır. Buna göre, sığınmacı kadınların yarısından fazlası Türkiye’de iş aramaktadır. Ancak kamp dışında yaşayan ve iş arayan kadınların oranı, kamp içinde yaşayan ve iş arayan kadınlara göre daha yüksektir. Buradan, kamp dışındaki kadınların daha fazla geçim sıkıntısı yaşadığı ve en azından kısa vadede Türkiye’de yaşamak istediğine ulaşılabılır (AFAD, 2014b, s. 63).

Suriyeli kadınların Türkçe öğrenmek isteyip istemedikleri de araştırılan konular arasındadır. Araştırma sonuçlarına göre, kamp içindeki kadınların %76’sı Türkçe öğrenmek isterken kamp dışındaki kadınların %93’ü Türkçe öğrenmek istemektedir. Kamp dışındaki kadınların bu oranda Türkçe öğrenmek istemesi normal karşılanmaktadır. Çünkü bu kadınlar günlük ihtiyaçlarını karşılayabilmek için yaşadığı yerin dilini konuşmak zorundadır. Kamp içinde bu oranın daha düşük olmasının nedeni ise çevrelerinde aynı dili konuşabilecek bireylerin daha fazla olmasıdır. Kamp içi ve kamp dışı birlikte değerlendirildiğinde de tüm kadınların %84’ünün Türkçe öğrenmek istediği ortaya çıkmıştır (AFAD, 2014b, s. 66).

Diğer soru meslek edinebilecekleri kurslarla ilgili olmuştur. Barınma merkezlerinde, kadınlar ve erkekler için özel olarak sınıflandırılan çeşitli kurslar ve etkinlikler mevcuttur ve kadınlara meslek edinebilecekleri bu kurslara katılmak isteyip istemedikleri sorulmuştur. Yarısından fazlası katılmak istediğini belirtmişlerdir. Cevaplardan yola çıkarak kadınların Türkiye’deki gelecekleriyle ilgili bir şeyler yapma isteği içerisinde olduğu söylenebilir (AFAD, 2014b, s. 65).

Kadınlara Suriye’ye ne zaman dönmeyi düşündükleri de sorulmuştur. Bu soru üzerine, kamp içi ve kamp dışı ayrımı gözetilmeksizin kadın hane reislerinin %59’u Suriye’deki karışıklık bittiği zaman cevabını vermiştir. Geri kalan sığınmacı kadının %23’ü Suriye’de yönetim değişince, %9’u yaşadığı şehirdeki karışıklıklar bittiği zaman dönmeyi düşünürken %6’sı ise hiçbir zaman dönmeyi düşünmediğini ifade etmiştir. Cevaplar bir de kamp içi ve kamp dışı ayrımı dikkate alınarak incelenmiştir. Buna göre,

kamp içindeki kadınların %3'ü, kamp dışındakilerin ise %10'u dönmeyi hiçbir zaman düşünmemektedir. Dolayısıyla kamp dışındaki kadınların Türkiye'de yaşamak konusunda daha istekli oldukları söylenebilir. Suriye'ye en kısa sürede dönmeyi düşünen kadın oranı incelendiğinde ise kamp içinde %1 oranında, kamp dışında %2 oranında olduğu görülmektedir (AFAD, 2014b, s. 69–70)

Sonuç olarak Suriyeli kadın sığınmacıların gelecek planları hakkında şunlar söylenebilir: Kamp içinde ve kamp dışında yaşayan kadınların gelecek planları arasında bazı farklılıklar olsa da çoğunlukla benzer planlar yaptıkları görülmektedir. Nitekim Suriye'de iç savaşın devam etmesine bağlı olarak gelişen sebeplerden ötürü kısa vadede ülkelerine dönmeyi düşünmemekle birlikte Türkiye'de yaşamayı planlamaktadırlar. Bundan dolayı Türkçe öğrenme isteği içerisindedirler. Ancak şartların oluşması durumunda büyük bir çoğunluğu ülkelerine dönmeyi planlamaktadır. Ayrıca Türkiye'de yaşadıkları süre içerisinde çalışma hayatına katılma ve bunun için bir şeyler yapma planları vardır.

2.3. Medyada Kadınların ve Sığınmacıların Temsili

2.3.1. Medyada temsil

İletişim bilimlerinde ve kültürel çalışmalarda, temsilin anlam üretimindeki öneminin anlaşılması üzerine temsil konusuna geniş yer verilmekte ve temsilin anlamlandırma süreçleriyle ilişkisi tartışılmaktadır (Varol, 2014, s. 303). Bu yüzden temsil kavramı, kültürel çalışmalarda önemli bir yere sahiptir (Hall, 2017, s. 23).

Temsil, anlam ve dilin kültürle bağlantı kurmasına yardımcı olmaktadır. Bu doğrultuda akla iki soru düşmektedir: Temsil ne anlama gelmektedir, temsilin kültür ve anlamla bağlantısı nedir? Önce ilk soru cevaplanacak olursa temsil, anlamın bir kültürün üyeleri arasında üretildiği ve değiştirildiği sürecin önemli bir parçasıdır. Görüntülerin, işaretlerin ve şeyleri betimleyen dilin kullanımını içermektedir. Ancak bunun basit ve doğrudan doğruya bir süreç olarak düşünülmemesi gerekmektedir (Hall, 2017, s. 23).

Temsil, dil aracılığıyla zihinde kavramlar için anlamlar meydana getirmektedir. Kavramlar ve diller arasında gerçek veya kurgusal olayların, durumların ve insanların dünyasını tanımlamaya yardımcı bir bağ vardır. Dolayısıyla iki süreçten, iki temsil sisteminden bahsedebilir. Bu iki temsil sistemi olmadan dünyayı doğru bir çerçevede yorumlamak mümkün değildir. Çünkü bu temsil, evrende var olan her şeyi ve olayı insan hafızasında yer edinmiş bir dizi kavram ya da zihinsel temsille ilişkilendiren bir modeldir.

Birinci temsil sistemi “kavramlar ve görseller” sistemidir. Bu bağlamda, her birey dünyayı kendi tecrübelerine göre algılamakta ve yorumlamaktadır. Fakat yine de bireyler arasında bir iletişim söz konusudur. Çünkü genel anlamda bireyler arasında benzer kavramsal haritalar paylaşılmaktadır ve bundan dolayı da dünyaya dair yaklaşık olarak aynı anlam yüklemekte ya da yorumlamaktadır. “Aynı kültüre ait olmak” tabiri de tam da bu durumu ifade etmektedir (Hall, 2017, s. 25–27).

Dünyaya kabaca aynı çerçeveden bakmak için sadece ortak bir kavramsal haritaya sahip olmak yeterli değildir. Bunun yanında anlamları ve kavramları temsil ya da değiş tokuş edebilecek ortak bir dile de ihtiyaç vardır. Dolayısıyla anlam oluşturmanın gerekliliklerinden ikinci temsil sistemi “dil”dir. Ortak kavramsal haritanın ortak bir dil tarafından tercüme edilmesi mecburidir. Böylece insan zihninde yer alan kavram ve fikirler, sesler, yazılı kelimeler ya da görseller ilişkilendirilmiş olur. Bu durumda anlam oluşturmanın temelinde iki ilişkili “temsil sistemi” olduğunu söylemek mümkündür. Görsel işaret ve görüntüler üzerinden bir örnek vermek gerekirse, çayırdaki koyun bir anlam taşımaktadır ve bu anlamı yorumlamak için “koyun” nosyonuyla ilişkilendirilen bir kavramsal haritaya ve bir dil sistemine gereksinim vardır (Hall, 2017, s. 27-29). O halde şu soruyu sormak gerekir: Aynı kültürden olan, aynı kavramsal haritaya sahip ve aynı dili konuşan insanlar, AĞAÇ sözcüğünü meydana getiren rastlantısal harf ve sesler kombinasyonunun “tabiatta var olan bir bitki”yi temsil ettiğini ya da işaret ettiğini nasıl bilmektedir? Anlamı kelimenin içinde, kişide, nesnede ya da şeyde aramamak gerekmektedir. Bir süre sonra bize doğal ve kaçınılmaz görünmeye başlayan anlam bireyler tarafından sabitlenmektedir. Anlam, temsil sistemi aracılığıyla oluşturulmaktadır. Yani kavramsal ve dil kodlarımız bizim kültürümüzde ağaç nosyonunun belirli bir sisteme göre sıralanmış A, Ğ, A, Ç harfleri tarafından temsil edildiğini ifade etmektedir. Burada göz ardı edilmemesi gereken bir nokta, anlamın dilsel ve kültürel geleneklerimizin neticesinde var olması sebebiyle asla nihai olarak sabitlenememesidir. Yine de dilde bir miktar anlam sabitlemesi söz konusudur yoksa anlaşmak mümkün olmazdı (Hall, 2017, s. 31–34).

Temsilin ne olduğunu, nasıl işlediğini ve kültürle olan ilişkisini açıkladıktan sonra dilin dünyayı tasvir etmek için nasıl kullanıldığını açıklayan teorilerden bahsetmek gerekmektedir. Bu konuda bir dizi teoriden üçü ön plana çıkmaktadır. Bunlar “yansıtıcı”, “kasıtlı” ve “inşacı” yaklaşımdır. Yansıtıcı yaklaşım, anlamın kişilerde, nesnelere,

insanlarda ve olaylarda olduğunu ve dilin bir ayna gibi işlev görerek var olan gerçek anlamı yansıttığını ifade etmektedir. Bu yaklaşım “mimetik” olarak da adlandırılmaktadır. İkinci yaklaşım bu açıklamanın tam tersini ileri sürmektedir. Kasıtlı yaklaşım olarak adlandırılan bu yaklaşım, konuşmacının, yazarın ya da ressamın dünyaya ilişkin fikirlerini, yorumlarını dil aracılığıyla dayattığını savunmaktadır. Yani dil kişilerin söylemek istediklerini, kişisel olarak kastettiklerini ifade etmektedir. Bu yaklaşım, doğru olmakla birlikte kusurludur. Çünkü bize özel kasıtlı anlamlarımız olsa da bunların bir başkasıyla paylaşılması ve anlaşılması için dilin kodlarına, kurallarına ve geleneklerine katılması mecburidir. Bu durumda dilin tamamen kişiye özel olması söz konusu değildir. Üçüncü ve son yaklaşım olan inşacı yaklaşım, dilin sosyal ve kamusal olma özelliğini kabul etmektedir. Bu yaklaşıma göre ne bireyler ne de şeyler tek başına anlamı sabitleyemez. Zira şeylerin anlamı yoktur; anlamı temsil sistemlerini, işaretleri ve kavramları kullanarak biz üretiriz. Bu bakış açısından dolayı inşacı yaklaşım son yıllarda kültürel çalışmalar alanında önemli bir yere sahiptir (Hall, 2017, s. 34-36) ve bu çalışmada da teorik anlamda inşacı yaklaşım baz alınmıştır.

Çekilen görüntüler, kullanılan müzikler, renk seçimi, kurulan anlamlar ve diğer ayrıntılar temsil nosyonu ile ilişkilidir. Bu doğrultuda, medya içeriklerinde hangi öznelerin, kurumların kullanıldığı ve bunların nasıl bir bağlama oturtularak yahut nasıl tasvir edilerek halka/kamuya sunulduğu temsilin konusunu oluşturur. Bununla birlikte temsil, medyada içeriği üretenlerin, seçme ya da eleme işlemiyle bazı öğeleri görmezden gelmeleri, bazı öğeleri de eklemeleri sonucunda durum ya da olaya ilişkin inşa etmiş oldukları anlamlardır (Gökalp vd., 2010).

Medyada sunulan temsiller, temsil edilenlere yüklenen anlamları ve onların hayat içerisindeki rolünü yansıtmaları açısından önem taşımaktadırlar. Ayrıca, bu anlamlara ve rollere meşruluk kazandırılmasını sağlamaktadır. Bir sonraki adımda, değişik temsil türleri biraraya gelerek insanın diğer insanlara, topluma ve dünyaya ilişkin bakış açısını biçimlendirmekte ve bu bakış açısının, değerlerin, davranış biçimlerinin sürekli yeniden üretilmesine katkı sağlamaktadır (Tanrıöver, 2007, s. 153).

Temsiller aracılığıyla inşa edilen olay/durumlar, gerçekliği yansıtmamakta yeniden inşa etmekte ve çarpıtmaktadır. Sosyal gruplar ve olayların temsili söz konusu olduğunda da çoğunlukla belli bir grubun çıkarlarını gözeterek biçimde aktarılmaktadır. İzler kitleye medya temsilleri aracılığıyla belirli davranış kalıpları ve yaşam tarzları

sunulmaktadır. Medya içeriklerini tüketen ve bunun sonucunda da bu davranış kalıplarını, yaşam tarzlarını öğrenen bireyler, bir sonraki aşamada öğrendiklerini taklit etmekte son aşamada ise içselleştirmektedir. Böylece zaman içerisinde bireyin kimlik özellikleri, medyada sunulan temsillerle uyumlu bir ilişki göstermektedir (Varol, 2014, s. 309).

2.3.2. Medyada kadın temsili

Kitle iletişim araçları cinsiyet kalıplarının ve ön yargıların sürdürülmesine hizmet etmekte ve insanları bu doğrultuda etkilemektedir (Y. Dökmen, 2010, s. 133). Bu nedenle, bu bölümde medyada kadın temsili tartışmadan önce toplumsal cinsiyet kavramının üzerinde durulması gerekmektedir.

Toplum, kadın ve erkekte farklı davranışlar, roller ve duygular beklemektedir. Buna bağlı olarak onlara farklı nitelikler ve sorumluluklar atfetmektedir. Örneğin, kadının ev işlerini idame ettirmesi beklenirken, erkekte ailenin gelirini karşılaması beklenmektedir. Bu farklılıkların kaynağı, sebebi ve sonuçları hakkında türlü düşünceler ortaya atılmış ve çok sayıda araştırma yapılmıştır. Hatta bununla ilgili olarak hala devam eden tartışmalar vardır (Y. Dökmen, 2010, s. 17). Bu görüşlerden biri toplumda kadınlara ve erkeklere yüklenen niteliklerin, statülerin ve rollerin farklılık göstermesinin sebebinin biyolojik olduğudur. Diğer bir deyişle, cinsiyet ile belirlenen bu farklılıklar, doğaldır ve değiştirilemezdir. Bu düşünce biçimi bir bakıma kadınların toplumdaki ikincil statülerinin sorumlusunun kadın ve kadın bedeni olduğu anlamına gelmektedir. Nitekim yıllar boyunca bu görüşe inanılmıştır (Bhasin, 2003, s. 7–8). Ancak bu görüşler zaman içerisinde önemini yitirmiş ve kadın ve erkek arasındaki bu farkların biyolojik süreçlerden ziyade sosyal süreçlere bağlı olduğuna yönelik görüşler yaygınlık kazanmıştır. Bu bağlamda cinsiyet ve toplumsal cinsiyet ayrımı yapılmıştır. (Y. Dökmen, 2010, s. 23). Cinsiyet ile toplumsal cinsiyet arasındaki ayrım ilk etapta “biyoloji yazgıdır” düşüncesine bir itiraz olarak ortaya atılmış olsa da aynı zamanda toplumsal cinsiyetin kültürel olarak inşa edildiği tezi içinde kullanılmıştır (Butler, 2008, s. 50). Bu kavramların karşılığı İngilizce sex (cinsiyet) ve gender (toplumsal cinsiyet) şeklindedir. Cinsiyet (sex) kavramı, bireyin biyolojik cinsiyetine bağlı olarak belirlenen demografik bir gruptur. Biyolojik bir unsura karşılık gelmesi sebebiyle kadın ya da erkek olmanın biyolojik tarafına işaret etmektedir. İnsanların kimlik kartlarında yazan cinsiyet bu kavramın anlamına karşılık gelmektedir. Toplumsal cinsiyet (gender) kavramı ise kadın ya da erkek olma durumuna ek olarak kültürün ve toplumun atfettiği beklentileri ve anlamları temsil

etmektedir (Y. Dökmen, 2010, s. 19-23). Kadınlar ve erkekler arasında birtakım biyolojik temelli farklılıklar olduğu yadsınamazdır. Fakat kültürler arasında toplumsal cinsiyet rollerinin çok çeşitli olması, bunların sadece cinsiyet ile ilişkilendirilerek açıklanamayacağını göstermiştir. Bu noktada bilimin basit bir kuralını hatırlamakta fayda vardır: değişkenler (toplumsal cinsiyet rolleri) sabitlerle (kromozomlar, hormonlar veya cinsiyet) ifade edilememektedir. Eğer biyolojik özelliklerimiz tek başına toplumsal cinsiyet rollerini belirleseydi dünyadaki üzerinde yer alan her kadının dikiş dikiyor, çamaşır yıkıyor veya yemek yapıyor olması icap ederdi. Ancak profesyonel terzilerin ve aşçıların çoğunun erkek olduğu düşüldüğünde bunun böyle olmadığı apaçık ortadadır. (Bhasin, 2003, s. 14–15). Dolayısıyla toplumsal cinsiyetin belirlenmesinde biyolojik temelli farklılıklar etkili olsa da esas olarak sosyal ve kültürel değerler tarafından belirlenmektedir.

Yukarıda aktarılanların çerçevesinde ele alındığında, kadınların medyadaki temsil biçimleri, bir toplumdaki kadınlık tanımlarından ayrı düşünülemez. Bu sebeple, toplumun oluşturduğu kadınlık olgusuna dair tanımları anlamının yollarından biri medya analizidir. Diğer yandan, medya ve toplum birbirini karşılıklı olarak etkilemektedir. Yani, bir toplumdaki kadınlık tanımları ile kadınların medyadaki temsilleri sürekli etkileşim içindedir (Şimşek, 2000, s. 1). Kadınların medyadaki temsilleri, medyanın yalnızca kadınlara olan bakışını değil dünyaya olan bakışını da vermektedir. Medya bu bakış açısını meşru kılmakta ve toplumun kadınları o perspektiften algılamasına etki etmektedir. Bu sebeple kadınların medyada nasıl temsil edildiği önem arz etmektedir (Tanrıöver, 2007, s. 154).

Medyada kadın temsili konusuna ilgi Batı’da 1960’lı yılların sonundan itibaren artmıştır (Dursun, 2013, s. 191). 1970’li yıllara gelindiğinde ise medyada kadın temsili konusu feminist medya çalışmaları vasıtasıyla yoğun bir şekilde işlenmiş ve medyadaki kadın temsilleri ile kadını ikinci plana iten toplumsal sürecin etkileşim halinde olduğunun altı çizilmiştir. Temsil konusunda inşacı yaklaşım benimsenerek medyanın toplumu resmetmekten ziyade inşa ettiği fikri ön plana çıkmıştır. Bu çalışmalarda, medyada kadının temsili ile ilgili olarak 3 husus üzerinde durmuşlardır:

1. Medya sektöründe kadınların varlığı
2. Medya ürünlerini tüketici/kullanıcı konumunda kadın
3. Medyada kadınlara ilişkin temsiller (Çelenk, 2006, s. 230).

Gerek toplumsal cinsiyet kavramını incelemek amacıyla ortaya çıkan ve 1970'lerden beri "toplumsal cinsiyet araştırmaları", "feminist araştırmalar" ve "kadın araştırmaları" şeklinde değişik isimler alarak devam eden araştırmalar, gerek stereotip ve temsil üzerine yapılan çalışmalar, iletişim kuramları ile feminist kuramları bir araya getirerek tüm dikkatleri kadınların medyada temsil edilme biçimlerine vermişlerdir (Tanrıöver, 2007, s. 154).

Sürecin Türkiye ayağına bakıldığında medya ve kadın konusundaki "ilk" alışmanın Ayşe Saktanber'in 1980 yılında yayımlamış olduğu "Türkiye'de Medyada Kadın: Serbest, Müsait Kadın veya İyi Eş, Fedakar Anne" adlı çalışma olduğu görölmektedir. Saktanber, bu makalesinde 1980 yılında Türkiye'de liberal ekonomi politikalarının uygulamaya girmesiyle birlikte medyada kadının konumunun nasıl biçimlendiğini anlatmaktadır. Bu doğrultuda kadınların medyada "fedakar anne", "sadık, iyi eş" tanımlamalarının haricinde yaygın bir şekilde egemen güçler tarafından tarif edilen cinsel kimlikleriyle var olduklarını vurgulamaktadır. Saktanber, ayrıca bu tanımlamaların kadını edilgen, basitçe el konulabilir, parçalarına bölünüp farklı menfaatler için yararlanılabilir "seyirlik bir cinsel haz objesine" dönüştürdüğünü belirtmektedir (Saktanber, 1995, s. 213). Günümüz medyasına bakıldığında o zamandan farklı bir tablo çizmek mümkün değildir. Kadınlar bugün de medyada egemen ideolojilerin etkisiyle türlü kalıp ve rollerin içerisinde temsil edilmektedir (Danacı Yüce, 2008, s. 160).

Kadının medyada temsil biçimi medya ürünlerinin söylemsel ve metinsel niteliklerine göre farklılık göstermektedir: reklamlarla haber, görsel-işitsel medyayla yazılı basın ya da televizyon mevzubahis olduğunda dramlarla (dizi ve filmler) tartışma programları kendi temsillerini kendi nitelikleri yönünde oluşturmaktadır (Tanrıöver, 2007, s. 156–157). Kadının temsilinin farklı iletişim araçlarında farklı özelliklere sahip olmasından hareketle, aşağıdaki bölümde kadının "geleneksel iletişim araçlarında" ve "yeni medyada" nasıl temsil edildikleri ele alınmıştır.

2.3.2.1. Geleneksel iletişim araçlarında kadın temsili

Kadının medyada temsilini doğru analiz etmek için geleneksel iletişim araçları arasında yer alan gazete, televizyon, dergi ve radyonun sahip oldukları farklı özellikler dikkate alınarak incelenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda incelenen ilk geleneksel iletişim aracı televizyondur.

Televizyon, kullanımı en yaygın geleneksel iletişim araçlarından biri olarak, bireyler üzerindeki güçlü etkisi ile zaman yönünden sınırları olan öteki anlatı biçimlerini

geçerek yaşadığımız çağın “en etkili” anlatı formu olmuştur. Anlatı makinesi olarak televizyon, sahip olduğu özellikler doğrultusunda gerçeklik olgusunu yeniden inşa ederek bitmeyen öyküler sunmakta ve kendine has çok fonksiyonlu gerçekliğiyle yaşamamıza eşlik etmektedir (İmançer, 2006, s. 54). Ayrıca televizyon, geniş kitlelerin eğlenme ve bilgilenme aygıtıdır. Bu sebeple erkek ve kadınlara ilişkin kültürel değerlerin, beklentilerin ve rollerin tekrar üretilmesinde önemli bir yere sahiptir (Timisi, 1997’den aktaran Toker Erdoğan, 2010, s.18).

Televizyon içeriklerinde kadınlar 1970’lerin sonuna kadar genellikle akılcılık, duygusallık, kırılganlık, panikleme, gerginlik ve güvensizlik gibi “olumsuz” sıfatlarla birlikte sunulurken erkekler kadınların tam tersi dayanıklılık, güçlülük, akli olma, soğukkanlılık, kendinden eminlik gibi niteliklerle sunulmuştur. Aile hayatının yaşandığı yer olarak kabul edilen özel alan rasyonel olmayan kadın ile özdeşleştirilirken; kamusal alan güçlü ve akli olan erkek ile özdeşleştirilmiştir. 1980’li yıllarda televizyon içeriklerinde kadın ve erkekler daha “eşitlikçi” ve “dengeli” bir çerçevede temsil edilmeye başlanmıştır. Geleneksel kadın figürünün yanında kendinden emin, çağdaş, rasyonel, bağımsız ve güçlü kadın figürü de medyada yer almaya başlamıştır. Bu yeni kadın imgesi, aile ve iş hayatını birarada götürmek için erkeğin göstermediği kadar çaba sarf eden, gerekirse aile ve iş hayatı arasında seçim yapmak durumunda kalan ve sonuçta seçimlerinden dolayı mutsuz olan kadın karakterleri temsil etmektedir. Dolayısıyla 1980’lerdeki modern kadın imgesi izleyicinin karşısına bölünmüş bir karakter olarak çıkmaktadır. 1990’lı yıllardan itibaren ise toplum içerisinde aktif olan, aile ve iş hayatını dengede tutmayı başarmış, güzel ve sağlıklı bir çeşit “süper kadın” figürü dolaşıma girmiştir. Yine bu dönemde eril söylemin ürettiği kadın figürü ve toplumsal cinsiyet konuları feminist iletişim ve medya çalışmalarının ilgi odağı haline gelmiştir (Dursun, 2013, s. 191). Türkiye özelinde baktığımızda ise TRT’de 1968 yılından beri televizyonda kadınlara yönelik hazırlanan programlar mevcut olsa da ilk defa 1984 yılında kadınlar için özel olarak hazırlanmış “Hanımlar Sizin İçin” adında bir program yayına girmiştir. Söz konusu program, içeriği ve yapısı bakımından gazetelerin magazin ekleriyle büyük bir benzerliğe sahiptir ki bu ekler belirli bir kadınlık imgesinin hem kurucusu hem taşıyıcısıdır (Saktanber, 1995, s. 218). 1990 yılında ticari kanalların yayın hayatına girmesiyle birlikte kadınların medyada olumsuz temsili bilhassa “cinsel obje” olarak sunumu artmıştır (Gencel Bek ve Binark, 2000, s. 39). Ticari kanalların arka arkaya açılmasıyla birlikte sorgulayıcı ve çoğulcu bir ortamın oluştuğu yanılısı yaşanabilir.

Fakat ticari kanalların gelirini reklamlardan sağlaması, reklamların ise izlenme oranına göre artması medya içeriklerini belirlemiştir. Bu durum medyada kabul gören düşünce ve değerlerin yer almasına yol açmıştır. Böylece, kadınlara ve toplumsal cinsiyete dair sorunlar ticari kanallarda kar getirmeyen konular olarak görüldüğü için bu konularda basmakalıp temsiller yer almaktadır. Bunun yanı sıra, “rating” kaygısıyla, pornografi ve kadına yönelik şiddet konuları medyada ilk sırada yer almaktadır (Gencel Bek ve Binark, 2000, s. 32).

Kadının televizyondaki yansıması özerk ve kamusal bir kimlik edinmiş, fikir ve söz sahibi kadınları dışlayan bir temsile sahiptir. Birden fazla araştırmanın açığa çıkardığı gibi, dramatik yapımlarda kadınlar ya mağdur, korunmaya muhtaç ve edilgen konumdadır ya da kötü amaçlar peşinde ve entrikacıdır (Çelenk, 2006, s. 235). Örneğin, Hülya Uğur Tanrıöver ve ekibinin “Kadınların Medya İzleme Grubu (MEDİZ)” adı altında yürüttüğü “Medyada Cinsiyetçiliğe Son!” (2008) araştırması kapsamında beş televizyon kanalının program içeriklerinde kadın temsilleri incelenmiştir. İncelenen program türünden biri ana haber bültenidir. Bu haber bültenlerindeki kadınların ortalama varlık oranı araştırma kapsamına dahil edilmemiştir. Çünkü kadınlar hemen her haberde hiç olmazsa görsel bir figür olarak bulunmaktadır. Bu sebeple kadınların genel görünürlük oranından ziyade nasıl temsil edildiğine yoğunlaşmak televizyon ana haber bülteni açısından daha uygun görülmüştür. Araştırma bulguları ana haber bültenlerinde kadınların büyük oranda (%45) “doğal-eşit varlık” olarak sunulduğunu ortaya koymuştur. Bunu yakın oranlara sahip olan anne, eş, fedakar kadın ve 3.sayfa-magazin nesnesi grupları takip etmiştir. Mercek altına alınan diğer program türü haber-siyasi tartışma programlarıdır. “Yeni kamu alanı” şeklinde isimlendirilen ve kamuoyu oluşturma konusunda önemli bir fonksiyona sahip olduğu kabul edilen bu program türünde, kadınlara ne kadar söz hakkı verildiğini göstermesi bakımından bu program çok önemlidir. Araştırmaya göre, bu programlarda tartışılan mevzunun uzmanları ya da muhatapları olan ve programa konuk olarak davet edilen kişiler arasındaki kadın oranı çok azdır. Sayısal olarak ifade etmek gerekirse her 4 kişiden yalnızca 1’i kadındır. Üstelik araştırmanın gerçekleştirildiği zaman diliminde bu programların büyük bir kısmının “başörtü/türban” mevzusunu ele aldığı düşünüldüğünde, vaziyetin kadınlar için daha da sorunlu olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim başörtü/türban konulu programlar dışarıda bırakılarak ölçüm yapıldığında, kadın katılımcı oranının %11 olduğu görülmüştür. Ayrıca belirtmelidir ki kadınların televizyon kanallarındaki temsil edilme biçimleri arasında farklılıklar gözlemlenmiştir (MEDİZ, 2008, s. 87-90).

Dolayısıyla hem konuk bazında hem de katılımcı olarak televizyonda kadın temsil oranının düşük olduğu söylemek mümkündür.

Diğer televizyon programları incelendiğinde, eşitsizliklerle dolu bu tablonun değişmediği gözlemlenmiştir. Bu programların yayın saatleri ve yayın akışı içerisindeki yer alışı biçimleri cinsiyetçi bakış açısını destekler niteliktedir. Erkeklerle yönelik yapılan programların yayın akışı içerisinde yerleştirilme biçimleri daima erkeğin kamusal yaşamdaki var olma durumu göz önünde bulundurularak yapılırken, kadınlar için hazırlanan programların yayın saatleri, çocukların uyku ve okul saatlerine, kadının ev işlerine hatta erkeğin eve geliş zamanına bağlı olarak düzenlenmektedir. Bu da kadın seyircinin genel anlamda “ev hanımı” olarak kabul edildiğini açıkça ortaya koymaktadır (Çelenk, 2006, s. 235). Bu doğrultuda yerli televizyon dizileri değerlendirilecek olursa söylenecek ilk şey, gerek seyircilerin izlemeyi tercih ettiği içerikler arasında gerek televizyon içerik üretimi konusunda birinci sırada gelmesidir. Ticari yayıncılığın başlamasıyla birlikte televizyon kanalları geniş izleyici kitlesine ulaşabilmek adına bu program türüne yatırım yapmıştır (MEDİZ, 2008, s. 105). Kadınlar televizyon dizilerinde meslekleri ve konumları ne olursa olsun “aile içinde”, “ev kadını” ve “anne” özellikleriyle temsil edilmektedir (Gencel Bek ve Binark, 2000, s. 8). Ayrıca bu dizilerde kadınlık olgusuna ilişkin olarak birtakım ortak söylemler vardır. Kimileri örtük bir biçimde ifade edilirken kimileri ise açıkça ifade edilmektedir. Örneğin “profesyonel” ev kadınlığının silinmesi açık söyleme bir örnektir. Fakat kadınların çalışma durumunun maddi sıkıntılarla ilişkilendirilmesi ve ev içi etkinliklerinin “iş”e dönüştürülmesi (dizilerde evde yemek yapıp satan, dikiş-nakış işi yapan, ev yemeği lokantası açan kadınların sayısı oldukça fazladır) tersten okunduğunda “her kadın ev işi yapar/yapmalıdır”ın meşrulaştırılmış halidir. Örtük söyleme örnek olarak ise namusun kutsallığı, kadın ve erkek işlerinin ayrılması, para-iktidar işlerinin kadınlara yakışmaması, şiddetin meşruluğu verilebilir (MEDİZ, 2008, s. 110-111).

1990’lı yıllarda ticari yayıncılığın başlamasının bir sonucu olarak ekrana gelen ve yayılan “paparazzi” ve “sansasyonel haber programları”, kadın bedeninin teşhir edilmesinin geldiği en son noktadır (Gencel Bek ve Binark, 2000, s. 10). Televole gibi isimlerle hayatımıza giren bu paparazzi programları ünlü kişilerin yapmış oldukları herhangi bir şeyi haber olarak sunarak özel hayatlarını tüm çıplaklığıyla gözler önüne sermektedir. Örneğin geçmiş yıllarda bu tarz programların birinde Hülya Avşar’ın, Seren Serengil’in tatilde bikini ile denize girmeleri veya güneşlenmeleri sansasyonel bir

durummuş gibi yansıtılmıştır. Bu ve bunun gibi bir sürü haber cinsiyetçi bir söylemle ekranlara getirilmiştir (Gencil Bek ve Binark, 2000, s. 10–11).

Magazin programlarının yanı sıra “talk show”, “müzik videoları” gibi farklı program içeriklerinde de kadın bedeni diğer program türlerinde olduğu gibi tüketilmekte ve tüketime sunulmaktadır. Örneğin Hakan Peker adlı şarkıcının söylediği “Karam” adlı şarkının video klipinde, Hakan Peker yeni taşınan kadın komşusunu gizlice izlemiş ve fotoğraflarını çekmiştir. Sonuç olarak kadını taciz etmiştir. Bu ve bunun gibi video kliplerde kadının taciz edilmesi bir problem olarak görülmemektedir. Tam tersine öykünün “mutlu son” yönünde ilerlemesine katkıda bulunmaktadır. Bahsi geçen video klibin sonunda da Hakan Peker amacına ulaşmış kadınla birlikte olmuştur (Gencil Bek ve Binark, 2000, s. 11).

Öte yandan televizyon programlarındaki kadın temsilleri yavaş yavaş değişiklik göstererek kadınlar geleneksel roller haricinde de temsil edilmeye başlanmıştır. Fakat kadınların iş hayatında göstermiş oldukları başarılar “olağanüstü”, “sıra dışı” gibi tanımlamalarla, kadın da “süper kadın” şeklinde verilmektedir. Bu kadınlar için bir taraftan çalışkan, titiz, otoriter, ilkeli, çabuk gibi erkeklere yakıştırılan özellikler yüklenirken diğer taraftan da kadınlara yakıştırılan göz alıcı, bakımlı, sevgi dolu, dost gibi özellikler yüklenmektedir. Mesleği olan başarılı iş kadınlarının aynı anda eş ve anne olarak da dört dörtlük kadın oldukları sunulmaktadır. Böylece başarılı olmuş her kadın bir istisna olarak verilmektedir (Gencil Bek ve Binark, 2000, s. 14).

Bir yandan reklam olgusu, bilhassa televizyon reklamcılığı çok fazla yaygınlaşarak medyada yerini sağlamlaştırmış ve iletilerini çoğunlukla kültürel normlardaki (geleneksel rollerde) kadın ve kadın cinselliği üzerine inşa ederek toplumsal bellekte iz bırakmıştır (Saktanber, 1995, s. 212). Geleneksel rollerdeki kadın temsiline özellikle temizlik ve gıda ürünlerinin reklamları üzerinden örnek vermek mümkündür. Bu tarz reklamlarda en fazla eş ve anne rolünde kadın, daha sonra çocuklar, en sonda aile içerisindeki yaşlı kadınlar bulunmaktadır. Kadınlar daima bakımlı, güzel, saçları yapılı, formda ve sağlıklıdır. Giysileri ise ekseriyetle şıktır ve beyaz renktedir. Bu kadınların buldukları yerler genellikle ev içerisinde mutfak ve banyo, ev dışında alışveriş merkezidir. Kadınlar ev işleriyle uğraşmaktan dolayı sevinçli, tatminkar ve rahattır. Gıda ürünleri reklamları incelendiğinde de benzer bir tablo karşımıza çıkmaktadır. Öyle ki bu reklamlarda da kadınlar çoğunlukla mutfak içerisinde yemek hazırlarken veya sofrayı kurup servis yaparken temsil edilmektedir. Mutfak işleriyle uğraşan kadının kocası ise ya

çocuklarıyla oynarken ya da televizyon izlerken sunulmaktadır. Kadın çoğunlukla kocasının ilgi ve alakasını yaptığı yemeklerle elde etmektedir. Bu tabloyla kadının esas görevinin ailenin mutluluğunu ve birlikteliğini sağlamak olarak çizilmektedir. Bu yüzden kadının eş ve anne olma haricindeki bir niteliği görünmemektedir. Erkeklerin ev işlerinde eşlerine yardım ettiği reklamlarda dahi esas mesaj ev işinin kadının görevi olduğudur (Gencil Bek ve Binark, 2000, s. 7–8). Geleneksel rollerdeki kadın temsiline ikinci örnek temizlik ve vücut bakım ürünlerinin olduğu reklamlar örnek verilebilir. Bu reklamlarda bu ürünleri kullanan kişiler olarak kadınların ön plana çıkarılması kadın bedeninin teşhir edilmesine sebep olmaktadır. Üstelik bu reklamlarda ürünün niteliğinden ziyade zaman, kadın bedeninin sergilenmesi için ayrılmaktadır. Böylelikle bir taraftan kadınlar kendilerine dayatılan ideal kadın (sağlıklı, canlı, doğal ve formda) özelliklerini sağlayacak malzemeyi seçmeye teşvik edilirken, diğer taraftan kadın bedeni erkeğin seyrine sunulmaktadır. Böylece kadın hem tüketen hem de tüketilen pozisyonuna düşürülmektedir (Gencil Bek ve Binark, 2000, s. 9). Sonuç olarak kadınlar reklamlar aracılığıyla metaların nitelikleriyle bağdaştırılmakta ve kadınlara o metalar gibi sahip olunabileceği izlenimi yaratılmaktadır (Saktanber, 1995, s. 226).

İkinci olarak geleneksel iletişim araçlarından gazetede kadının temsili incelenmiştir. Türkiye’de gazetelerde kadının temsili ele alan çalışmalar yakın tarihli olmakla birlikte bu alanda yapılan öncü çalışmalardan biri Aysel Aziz’in 1994 yılında yazdığı “Medya, Şiddet ve Kadın” adlı çalışmadır. Çalışmanın amacı, kadınların hangi çeşit şiddete maruz kaldıklarını ve bu haberlerin okuyucuya nasıl aktarıldığını açıklamaktır. Bu doğrultuda Sabah, Hürriyet, Milliyet, Meydan, Cumhuriyet, Zaman ve Türkiye gazetelerinin 1 Ocak 1993 ile 31 Ağustos 1993 tarihleri arasındaki kadına şiddet haberleri içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir (Aziz, 1994, s. 20–21). Araştırma sonucunda sadece Zaman Gazetesi’nde kadına şiddet haberlerine yer verilmediğine ve Zaman Gazetesi haricindeki diğer gazetelerin konuya bakış açılarının ve haberleri verme biçimlerinin benzerlik gösterdiğine ulaşılmıştır (Aziz, 1994, s. 51–52).

Yapılan araştırmalara göre kadınların gazetelerde yer alma oranı erkeklerinkinden daha azdır. Bu araştırmalardan biri World Association for Christian Communication (WACC) adlı örgütün 1995 yılından beri her beş yılda bir gerçekleştirdiği Küresel Medya Gözlem Projesi’dir (GMMP). En son 16 Şubat 2015 tarihinde, 114 ülkede gerçekleştirilen projeye göre gazetelerde kadınların temsil edilme oranı %24, erkeklerinki ise %76’dır. Üstelik gazete bazında bakıldığında ise bu oranın %26’ya çıktığı görülmektedir. Bu

sonuçlar, daha önceki yıllarda yapılan araştırmalarla kıyaslandığında iyileşme göstermiş sayılabilecek bir sonuçtur (GMMP, 2015, s. 31).

Tablo 2.3 1995-2015 Yılları Arasında 114 lkeledeki Geleneksel İletişim Aralarındayayımlanan Haberlerdeki Kadın Oranları (GMMP, 2015)

	1995	2000	2005	2010	2015	Δ 20 yrs
NEWSPAPER	16%	17%	21%	24%	26%	▲10%
RADIO	15%	13%	17%	22%	21%	▲ 6%
TELEVISION	21%	22%	22%	24%	24%	▲ 3%
Total	17%	18%	21%	24%	24%	▲ 7%

Kadınlaraın gazetelerde temsil edilme oranının düşük olmasının yanı sıra bir başka sorun gazetelerin birinci sayfalarında kadınlaraın yer almamasıdır. Birinci sayfa ağırlıklı olarak erkeklerin ilgi alanına giren ve üzerine konuşup fikir ürettiği farz edilen, buna karşın kadınlaraın “anlamayacağı konular” olarak kabul edilen ekonomi, siyaset gibi ciddi haberlerin yer aldığı sayfadır (Mater ve alışlar, 2007, s. 181). Bu yüzden birinci sayfada kadınlaraı konu edinen haberlerin sayısı daha azdır. Keza MEDİZ’in araştırmasında da kadınlaraın birinci sayfada temsil edilme oranının oldukça düşük (%21) olduğu saptanmıştır (MEDİZ, 2008, s. 18).

Kadınlaraın gazetelerde temsil ediliş biçimleri incelendiğindeyse öncelikle “eş” ve “fedakar anne” olarak geleneksel rollerde yer aldığı görülmektedir. Bu haberlerde kadın hangi mesleğe sahip olursa olsun öncelikle anne olduğu ya da mesleğinin yanında ayrıca anne olduğu belirtilmektedir (Danacı Yüce, 2008, s. 160). Bu yüzden kadınlara profesyonel anlamda meslek sahibi olsalar bile haberin odak noktası geleneksel rollerdeki temsillerdir (şimşek, 2000, s. 2). alışan kadınlara, iş yaşamının yanında kusursuz bir ev kadını ve anne oldukları zaman başarılı bir iş kadını olarak kabul edilmektedir. Bunun yanında çalışsın ya da çalışmasın tüm kadınlara için hedeflenen ve onaylanan kadın figürü, kadınlık vasıflarına sahip ve aynı zamanda modern yaşama uyum sağlayabilen kadındır (Saktanber, 1995, s. 220).

Kadınlara gazetelerde geleneksel rollerden sonra en çok “kurban” olarak temsil edilmektedir (Danacı Yüce, 2008, s. 161). Yapılan araştırmalar kadınlaraın büyük bir oranda “kurban” ya da “mağdur” olarak temsil edildiğini göstermektedir. Örneğin,

GMMP'nin 2015 yılında yaptığı araştırmanın sonuçlarına göre, kadınlar haberlerde %16 oranında kurban olarak yer almaktadır. Buna karşın erkeklerde bu oran %8'e düşmektedir. 2015 yılı oranları geçmiş yıllarla kıyaslandığında kadınlarda bu oranın düştüğü görülmektedir (2005:19, 2010:18) (GMMP, 2015, s. 43). Kadınlar başta işyerleri olmak üzere kamusal alan olarak tanımlanan mekanlarda, bunun yanı sıra bilhassa ev içerisinde ve çevresinde bildikleri erkekler tarafından şiddete maruz kalarak direkt kurban olabildikleri gibi sel, savaş, yıkım, açlık, yangın gibi felaketlerde ise hem direkt hem de dolaylı olarak kurban durumuna düşmektedir (Şimşek, 2000, s. 39). Bu kategoride yer alan haberlerin çoğu fiziksel şiddet öyküleri içermektedir (Altun ve Gencil Bek, 2013, s. 32) Konum olarak da gazetelerin üçüncü sayfalarında yer almaktadır (Aziz, 1994, s. 23). Oysa ki toplumsal bir olgu olan şiddet, kişisel bir problem şeklinde değerlendirilip polis-adliye olayı olarak nitelendirilmemelidir (Aziz, 1994, s. 53). Medya bir yandan şiddeti "bireysel" bir sorun olarak yansıtırken diğer yandan da bu tür şiddet olaylarında kadınlar için "kışkırtma" ya da erkekler için "cinsel dürtülerini gemleyememe" söylemlerinde bulunarak cinsiyetçi bakış açısını meşrulaştırmaktadır (Gencil Bek ve Binark, 2000, s. 4).

Kadınların gazetelerde en sık temsil edilme biçimlerinden bir diğeri "cinsel nesne" olarak kadınlardır. Kadın bedeni ve cinselliği bir çekim unsuru olarak erkeklerin hazlarını tatmin etmek için haberlerde sıkça kullanılan bir hak ihlalidir (Danacı Yüce, 2008, s. 162). Saktanber (1993), egemen söylemler tarafından oluşturulan cinsellik tanımının kadını "seyirlik bir cinsel haz nesnesine" dönüştürdüğünü belirtmektedir (1995, s. 213). Bu temsil biçiminin en uç noktası ise kadınların dişi şeklinde yansıtılmasına ve kadınların da bu kalıba girmelerine sebep olan "arka sayfa güzelidir" (Tanrıöver, 2007, s. 158). Bazen de gazetenin arka sayfasında öldürülen kadınların bedeni seyirlik bir malzeme olarak erkek okurun beğenisine sunulmaktadır (Köker, 2007, s. 139). Günlük siyasi gazetelerde ve hatta bu gazetelerin birinci sayfalarında ciddi olarak nitelendirilebilecek haberlerde bile güzel kadın fotoğraflarının yer aldığı gözlemlenmektedir (Danacı Yüce, 2008, s. 162). Güzel kadınların medyada sıklıkla yer alması ve medyanın kadınlara güzellik ile ilgili nasihatlarla bulunması kadının cinsel obje rolünde temsil edilmesinin haricinde egemen güzellik anlayışının dayatılmasına sebebiyet vermektedir (Danacı Yüce, 2008, s. 162).

Kadınların gazetelerde temsil edilme biçimlerinden bir diğeri "magazin nesnesi" olarak kadınlardır. Bu haberler magazin haberi şeklinde nitelendirilmektedir. Bu tür haberlerin özneleri oyuncular, şarkıcılar, güzellikleri yarışmalarla tasdiklenmiş

mankenler, kraliçe ve prensesler, sosyete dünyasının tanınmış simaları gibi hatırı sayılır kadınlar, konuları ise bu kadınların özel hayatlarıdır. Aslında bu kişilere haber değeri atfedilmesinin asıl sebebi yaptıkları şeylerden ziyade varlıklarıdır (Şimşek, 2000, s. 93). Ayrıca kadınlar sadece gazetelerdeki magazin haberlerinde magazin malzemesi niteliğinde temsil edilmemektedir. Katı haber kategorisinde tanımlanan ekonomi, siyaset gibi haberlerde de magazin nesnesi rolünde temsil edilmektedir (Şimşek, 2000, s. 20). Oysa bu kadınların haber değeri olarak görülmesinin sebebi kimliklerinden (siyasetçi, sporcu, ekonomist vb.) ziyade özel hayatlarıdır (Şimşek, 2000, s. 27). Kadınların erkeklere kıyasla katı haberlere göre magazin haberlerinde temsil edilme oranları daha yüksektir. Bu haberlerde, kadınlar genellikle geleneksel değerleri devam ettirmeye hizmet edecek şekilde basmakalıp rollerde temsil edilmektedir (Şimşek, 2000, s. 92).

Ele alınan bir diğer geleneksel iletişim aracı dergidir. Dergilerdeki kadının temsilleri incelendiğinde aklı havada, genç, yumuşak, çocuksu, pasif, seks, yatak odası, mutfak ve bebekler ile kısıtlanmış bir kadın figürünün resmedildiği gözlemlenmiştir. Bu figüre ilk eleştiri 1963 yılında “Betty Freidan” tarafından getirilmiştir (Gauntlett, 2008’den aktaran Erdoğan, 2011, s. 27). Friedan, “The Feminine Mystique (Kadınlığın Gizemi)” adlı kitabında kadın dergilerindeki kadın imgesini incelemiştir ve inceleme sonucunda bu dergilerin dolayısıyla kitle iletişim araçlarının kadınların hayatlarındaki değişim ve dönüşüme karşılık vermediğini saptamıştır. Bu doğrultuda kitle iletişim araçlarının kadın ve kadınlık üzerine stereotiplere dayalı mitler ürettiğini ifade etmiş ve bu mitlerin en belirleyicisinin, kadının kendini gerçekleştirdiği esas alanın “ev kadınlığı” ve “annelik” olduğunu eklemiştir (Timisi, Aktaran Toker Erdoğan, 2010, s. 17).

Türkiye’de yayınlanan dergiler incelediğindeyse 1980 yılına kadar kadın hakları ve rolleri üzerine herhangi bir feminist derginin ya da kadın dergisinin olmadığı aksine o dönemde yayınlanan dergilerin içeriklerinin kadınların aile içi sorumluluklarıyla ilgili olduğu görülmüştür. Bu dergiler kadınların özel hayatına ilişkin bir baskı unsuru oluşturmuştur. Fakat 1980’lerde kadın hareketlerinde birtakım gelişmelerin yaşanmasıyla birlikte kadın dergisi piyasasında da bazı değişim ve dönüşümler yaşanmıştır. Bu doğrultuda dergilerin baskı sayıları, mülkiyetleri ve en önemlisi ele aldıkları konular ve buna bağlı olarak mesajlar değişmiştir. Ev ve çocuk bakımının, modanın yanında iş, eğitim, eşit haklar, sağlık gibi konular da içeriğe dahil edilmeye başlanmıştır (Kırca Schroeder, 2007, s. 139). Bununla birlikte mevcut kadın ve erkek dergilerinin yanında yeni dergiler de çıkmaya başlamıştır. “Kadın”, “Kadınca”, “Rapsodi”, “Marie Claire” ve

“Kapris” gibi aylık kadın dergileri bu dönem çıkan dergiler arasındadır. Bu dönemde yaşanan bir başka önemli gelişme, gazete piyasasının hareketlenmesi ve gazete sayılarının artmasıyla birlikte uzun zamandır yayınlanmayan haftalık haber dergilerinin yeniden piyasaya girmesidir. Böylece Türkiye’de 1980’lerden itibaren haftalık ve aylık olmak üzere çocuk, gençlik, kültür, sanat ve siyaset temalı dergiler yayına başlamıştır (Saktanber, 1995, s. 211-212). Bu dergiler içerisinde örgü, dikiş, nakış, yemek ve moda gibi farklı konular üzerine uzmanlaşmış kadın dergileri vardır. Bunlar haricinde kadınları bir bütün olarak ele alan kadın dergileri incelendiğinde büyük bir kısmının ön plana çıkardığı kadın tipinin “modern kadın” figürü olduğu görülmektedir. Bu bağlamda ortaya çıkan Kadın, Rapsodi, Elele, Vizyon ve Marie Claire gibi dergiler arasında yayınlandığı gündünden itibaren feminist söylemi destekleyen “Kadınca” (1978) dergisinin yeri ayrıdır.

Türkiye’de haftalık haber dergiciliğinin gelişmesine koşut olarak kadının cinsel obje olarak kullanımı da yaygınlaşmıştır. Hatta 1984 yılında yayın hayatına başlayan ve piyasadaki en önemli haftalık dergilerden biri olan “Nokta” dergisinin kadın bedenini ve cinselliğini kapak ögesi olarak kullanması yeni kimliğin bir parçası olmuştur (Saktanber, 1995, s. 221–225). 2000’li yıllara gelindiğinde kadınların geleneksel dergilerde obje olarak temsil edilmeye devam ettiği görülmektedir. Günümüzde ise kadınların yanı sıra erkeklerin de kadın dergilerinde cinsel obje olarak yer aldığı göze çarpmaktadır. Dolayısıyla bu konuda iyileşme bir yana sorun erkekleri de kapsayarak daha da büyümüştür (Gauntlett, 2008’den aktaran Erdoğan, 2011, s. 27).

Kadının temsili incelenen son geleneksel iletişim aracı radyodur. Türkiye’de ilk kez 1939 yılında radyoda kadına geleneksel rollerin dışında bir kimlik tanımayan kadın programları başlamıştır. Bu programlar, çocuk eğitimi, bakımı, sağlığı, aile içi ilişkiler gibi konular üzerinden 1970’lere kadar devam etmiştir. 1974-1980 yılları arasındaki dönemde TRT-2’de “Kadın ve Aile”, TRT-1’de “Kadın Dünyası” adlı programlar yayına girmiştir. Bu programlarda kadın için bir kimlik belirlenmiş olup bu kimliğin dışına çıkmak pek mümkün olmamıştır. 1980’lerde ise aile ve kadın içerikli program yerine yetişkinlere hitap eden programlar yer almıştır (Saktanber, 1995, s. 217).

Yapılan araştırmalar, geleneksel iletişim araçları arasından kadınların en düşük oranda temsil edildiği aracın “radyo” olduğunu ortaya koymuştur. Gazetelerde %26 , televizyonda %24 oranında temsil edilen kadın, görselliğin devreye giremediği radyoda %21 oranında temsil edilmektedir (GMMP, 2015, s. 31). Kadınların radyoda temsil edilme biçimlerine bakıldığında içeriklerin hemen hemen yarısında kadınların (%43)

“doğal-eşit varlık” olarak sunulduğu saptanmıştır (MEDİZ, 2008, s. 64). Bu durum, radyonun görselliğe sahip olmaması ile açıklanmaktadır (MEDİZ, 2008, s. 121). İkinci sırada, %30 oranla “araçsal” temsil gelmektedir. Radyoyla ilgili ilginç olan, kadınların radyoda cinsel nesne biçiminde nerdeyse hiç (%1) temsil edilmemesidir (MEDİZ, 2008, s. 64).

Araçları tek tek ele aldıktan sonra bir de tüm geleneksel iletişim araçları için söylenebilecek bazı eksiklikler vardır. Bu eksikliklerden ilki, kadınlara atfedilen sorumluluk alanlarının dışındaki konularda kadınların uzman ya da referans kişiler olarak görüş ve düşüncelerinin alınmamasıdır. Örneğin, küresel ısınma, enerji sorunu, Avrupa Birliği ile ilişkiler, işsizlik, deprem vb. şeyler söz konusu olduğunda her zaman erkeklerin görüşlerine, uzmanlıklarına başvurulmaktadır. Bu yüzden televizyondaki haber programlarında ekseriyetle erkeklerin tartıştığını görmek mümkündür. Kadınlar ekranları yalnızca 8 Mart Dünya Kadınlar Gününde doldurabilmektedirler. Halbuki kadınlar barınma, beslenme, sağlık ve eğitim gibi konulardaki değişimlerden ve savaş, yoksulluk ve göç gibi sorunlardan en fazla etkilenen gruptur. Bu yüzden konunun içeriği ne olursa olsun yaşanan olumsuzluklardan en fazla etkilenecek olan grubun kadınlar olabileceği göz önünde bulundurularak kadınların bilgilerine, beklentilerine ve deneyimlerine yer verilmelidir (Mater ve Çalışlar, 2007, s. 181–182)

Diğer bir nokta, kadınların medyada farklı şekillerde temsil edildiği gibi bazen hiç temsil edilmemesidir. Tuchman, bu durumu “kadınların simgesel olarak yok edilmesi” şeklinde tanımlamıştır. İlk bakışta hak ihlali yapan bir dil ya da cinsellik içeren fotoğraf olmadığı için temsil ile ilgili bir sorun yokmuş gibi dursa da gazete özenle incelendiğinde aslında kadının olmadığı anlaşılmaktadır. Böylelikle kadınlar medyada simgesel olarak yok edilmektedir. Bu durum siyaset, spor ve ekonomi gibi belirli alanlarda daha çok yaşanmaktadır. Dolayısıyla temsil edilmeme başka bir temsil sorununu doğurmaktadır (Tuchman, 1979'dan aktaran Danacı Yüce, 2008, s. 163).

Sorunlu temsil biçimleri dışında kadınların medyada kendilerine yer bulabildikleri, “olumlu” olarak nitelendirilebilecek temsil şekilleri de vardır. Özel olarak kadınların sorunlarını, başarılarını, yaşadıklarını, hayat öykülerini konu edinen haberler, kadınların yaptıklarının görünür olması açısından önemlidir. Böylece kadınların yaşadıklarıyla ya da yaptıklarıyla görünürlüğü artmaktadır. İkinci olumlu temsil biçimi, kadınların sıradan haberlerde doğal olarak yer almasıdır. Örneğin, küresel ısınma

hakkındaki bir haber için uzman olarak bir kadının görüşüne başvurulması (Danacı Yüce, 2008, s. 163).

Medya sahip olduğu araçlar vasıtasıyla bireyleri etki altına alarak içinde yaşanılan toplumun kültürünü değişime uğratmakta ve pekiştirmektedir. Bu yüzden medyadaki mevcut kadın temsillerinin iyileştirilmesi ve güçlendirilmesi çok önemlidir. Bu doğrultuda etik sözleşmelerde ve ulusal ve uluslararası mevzuatta medyada kadının temsilinin iyileştirilmesi ve güçlendirilmesi için düzenlemeler mevcuttur (KSGM, 2018, s. 109). Bu düzenlemelerden biri “*Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türkü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)*”dir. Kadınların hukuku sayılan CEDAW’nin 1979 yılında kabulüyle birlikte kadın-erkek eşitliğini sağlamak için kamu politikaları üretilmeye başlanmıştır (Dursun, 2013, s. 193). 1985 yılında Türkiye’nin de taraf olduğu CEDAW, taraf devletleri “toplumda mevcut olan kadın veya erkeğe dair kalıplaşmış rolleri, önyargıları, geleneksel uygulamaları ortadan kaldırmak için tüm bireylerin kültürel ve sosyal davranış biçimlerini değiştirmek” için tedbiri almakla yükümlü tutmuştur (KSGM, 2018, s. 109). Ayrıca uluslararası düzeyde cinsiyetçilikle mücadele için tek yasal belge olan CEDAW’da, medya ve kadın konusuna ilişkin bağlayıcı düzenlemeler mevcuttur (Tokdoğan, 2013, s. 22). Bir diğeri 4-5 Eylül 1995 tarihinde Pekin’de düzenlenen konferansta 189 üye devletin ortak kararıyla kabul edilen “*Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu*”dur.²¹ Deklarasyonda üzerinde çalışmalar yapılacak eğitim, sağlık, ekonomi gibi 12 farklı alan belirlenmiştir. Bu alanlar arasında medya da vardır. Bu doğrultuda “Medyada kadınların gelenekselleşmiş olmayan temsil biçimlerini genişletmek”, “Geleneksel ve yeni medyada kadınların kendilerini ifade edebilecek ve karar alabilecek duruma gelmelerini sağlamak ve bu örnekleri çoğaltmak” stratejik hedefleri tayin edilmiştir. Bu hedefler ışığında ülkelere ve diğer mekanizmalara bazı sorumluluklar verilmiştir (KSGM, 2018, s. 110). 1995 yılında gerçekleşen IV. Dünya Kadın Konferansı’nın ardından yaşanan gelişmeleri değerlendirmek ve yeni eylem planları belirlemek için beş yıllık aralıklarla Pekin+5, Pekin+10 ve Pekin+15 konferansları düzenlenmiştir.²² Bir diğeri düzenleme “*Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi)*”dir. Bu sözleşmeye göre medyada geleneksel rollere sokulmayan toplumsal

²¹ <https://catlakzemin.com/15-eylul-1995-pekini-deklarasyonu-eylem-planini-kabul-edildi/> (Erişim Tarihi: 31.12.2018)

²² (<http://22>) (Erişim tarihi:31.12.2018)

cinsiyet rolleri, kadın-erkek eşitliği, ikili ilişkilerde şiddet içermeyen çözümler, toplumsal cinsiyete dayalı kadına şiddet ve kişisel bütünlük hakkı gibi hususların desteklenmesi için gerekli adımların atılması vurgulanmıştır (KEFEK, 2012, s. 31). Bu düzenlemelerin yanında ulusal mevzuatımızda da kadın ve medya ile ilgili düzenlemeler vardır. Bu düzenlemelerden biri “5187 sayılı Basın Kanunu”dur. Bu kanuna göre; cinayet, intihar ve cinsel saldırı olayları hakkında yapılan haberlerde sınırları aşan ve izleyici/okuyucuyu bu tarz eylemlere teşvik edebilecek nitelikte olan resim ya da yazı yayımlayanlar para cezası ile cezalandırılmaktadır (KSGM, 2018, s. 110).

Medyada kadın temsiline iyileştirilmesi ve güçlendirilmesi hususunda gerek uluslararası gerekse ulusal mevzuatta düzenlemeler olmasına rağmen Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu (KEFEK)’nun hazırlamış olduğu “*Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinde Medyanın Rolü Konulu Alt Komisyon Raporunda*” medya yetkilerinin bahsi geçen düzenlemeleri görmezden geldikleri ortaya konulmuştur. Bu yüzden geleneksel ve yeni medya içeriklerinde mevcut kadın temsillerinin olumlu yönde değişimini sağlamak ve güçlendirmek için duyarlı davranmak ve kadınların medyaya ulaşımını artırarak medyayı daha verimli kullanabilmeleri amacıyla farkındalık yaratmak çok önemlidir (KSGM, 2018, s. 112-113).

Medyada kadının temsiline iyileştirilmesi ve güçlendirilmesi amacıyla ulusal ve uluslararası yasal düzenlemeler ve sözleşmeler dışında Türkiye’de ve dünyada farklı oluşumlar ve organizasyonlar da mevcuttur. Bu çalışmalardan biri “*Küresel Medya İzleme Projesi (GMMP)*”dir. Bu proje kapsamında ilk defa 1995 yılında belirlenen ülkelerin medyalarında kadınların temsil biçimleri araştırılmıştır. Çalışmalarını beş yılda bir raporlaştıran GMMP, bu raporları whomakesthenews.org sitesinde yayınlamaktadır. Bir diğer organizasyon 1978 yılında UNESCO’nun girişimiyle Inter Press Service (IPS) bünyesinde kurulan Women’s Feature Service (WFS)’dir. Dünya çapında kadın odaklı habercilik yapan önemli organizasyonlardan biridir. Kadın odaklı habercilik yapan başka bir uluslararası örnek 2000 yılında kurulan Women’s eNews’dir. Türkiye’de de bu organizasyonlara benzer oluşumlar söz konusudur. Örneğin, 2006 yılında 23 kadın örgütünün desteğiyle “MEDİZ” kurulmuştur. Grubun amacı, medyayı izleyerek medyadaki cinsiyetçiliği açığa çıkarmak ve medyanın sebep olduğu hak ihlallerine dikkat çekmektir. Bu çerçevede 2008 yılında “*Medyada Cinsiyetçiliğe Son!*” kampanyası yaparak kadınlara karşı yapılan insan hakları ihlallerini önlemeyi ve medyanın cinsiyetçi yapısına son vermeyi amaçlayan toplantı ve seminerler düzenlenmiştir. Toplantılarda

alınan başlıca kararlar şöyledir: medyada kadınların zavallı, cinsel nesne, kurban, mağdur, namus simgesi, kutsal ana gibi geleneksel roller içerisinde sunumuna son vermek, insan hakları ihlallerini önlemek ve kadınların cinsiyetlerinden dolayı maruz kaldığı ayrımcılığın olmadığı bir medya yaratmak, 3.sayfa ve magazin alanları dışında kalan ekonomi, uluslararası ilişkiler, siyaset gibi alanlarda yok sayılmasını sona erdirmek, uzmanlıklarıyla, yetenekleriyle ve başka yönleriyle dengeli bir biçimde temsil edilmesini özendirme, yönetimde ve köşe yazılarında yer vermek, cinsiyetçi olmayan medya etiği oluşturmak (Tokdoğan, 2013, s. 22-23). Bir başka oluşum “*Uçan Süpürge Kadın İletişim ve Araştırma Derneği*”dir. Derneğin alternatif kadın medyası özelliğine sahip bir web sitesi vardır. Ayrıca 2003 yılında “*Yerel Kadın Muhabirler Ağı*” projesini gerçekleştirmiştir. Bu projeyle yereldeki kadın haberlerini gündeme taşımayı ve kadınların haber yapmaları vasıtasıyla talep ve önceliklerini görünür kılmayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda birçok kadın muhabir gönüllü olarak haber yapmış ve Uçan Süpürge sitesinde paylaşmıştır. Böylelikle kadın muhabirler buldukları yerdeki diğer kadınların sesleri olmuştur. Bunların haricinde “*Uçan Haber*” adıyla dergi yayınlamakta ve Uluslararası Kadın Film Festivali organize edilmektedir.²³

2.3.2.2. Yeni medyada kadın temsili

İnternet’e erişerek Skype’te sohbet etmek, e-posta aracılığıyla iletişim kurmak, web sitelerinde bilgi aramak, e-alışveriş yapmak, çevrimiçi veya çevrimdışı dijital oyun oynamak gibi sanal ortamda yaşanan eylemler geleneksel iletişim araçlarının kapladığı yeri ve zamanı işgal etmekte ve hayatın parçası olmaktadır. Yeni medya artık insanların ihtiyaç duyduğu her an yanlarında olabildiği gibi her alanda da kullanılmaktadır. “Yeni medya” denilen kavramın tanımı yapılacak olursa geleneksel medyadan (radyo, sinema, televizyon, gazete) farklı olarak, dijital kodlama özelliğine sahip, aynı anda ve yüksek kapasitede, çok katmanlı, multimedya niteliği olan iletişim araçlarıdır (van Dijk, 2004’den aktaran Binark, 2007, s. 5). Fakat yeni medyanın kitlelere ulaşmasına, kitleleri etkilemesine ve kitleleri iletişim sürecine katabilmesine imkan veren teknolojilere sahip olmasına rağmen bazı çalışmalar, toplumsal ve kültürel değerlere ilişkin bakış açılarının geleneksel medyadan farklı olmadığını ortaya koymuştur. Öyle ki gerek geleneksel medyada gerekse yeni medyada kadın imgesi ya mağdur, şiddet kaynağı, suçlu kimliğiyle 3.sayfada ya da seksi, güzel, cezbedici kimliğiyle son sayfada yer almaktadır. Bu yüzden

²³ www.ucansupurge.org/ (Erişim Tarihi: 15.12.2018)

yeni medyadaki kadın temsilleri en az geleneksel medyadaki temsiller kadar önemlidir (Van Zoonen, 1996'dan aktaran Akmeşe ve Deniz, 2015, s. 316-317). Ancak yeni medyada kadınların temsil oranları, geleneksel medyadaki oranlardan farklıdır. Kadınların internet haberlerinde yer alma oranı, geleneksel iletişim araçlarında yer alma oranından daha fazladır. Ancak yapılan çalışmalara göre, sonuç aynı olmakla birlikte oranlar değişmektedir. Şöyle ki MEDİZ'in yaptığı araştırmaya göre kadınların haber sitelerinin birinci sayfalarında temsil edilme oranı %32 iken, gazetelerin birinci sayfasında temsil edilme oranı %21'dir. GMMP'nin 2015 verilerine göre ise yeni medyada kadınların temsil edilme oranı %26, geleneksel medyada %24'tür (GMMP, 2015, s. 1).

Türkiye'de yapılan çalışmalar arasında da geleneksel ve yeni medyadaki kadın temsillerinin benzer olduğunu ortaya koyanlar vardır. Bu çalışmalardan biri Zuhal Akmeşe ve Kemal Deniz'in 2015 yılında yayımladığı "*Kadına Yönelik Cinsiyetçi Söylemin İnternet Portallarında Yer Alma Biçimleri*" adlı makaledir. Çalışmanın temel sorunsalı, yeni medya olarak nitelenen haber sitelerinde kadınların nasıl temsil edildiğidir. Bu doğrultuda Alexa verileri referans alınarak 01.01.2014-15.01.2014 tarihleri arasında Türkiye'de en çok tıklanan haber sitesi olduğu tespit edilen www.hurriyet.com.tr mercek altına alınmıştır. Daha sonra belirtilen zaman dilimi içerisinde birinci sayfada yayınlanan ve içerisinde "kadın" kelimesi geçen haberler belirlenerek örneklem oluşturulmuştur. Toplam 77 haber, konu, tür, nitelik, kaynak, kadının konumlanış biçimi ve kadına atfedilen sıfatlar açısından incelenerek söylem, dil ve içerik yönünden değerlendirilmiştir (Akmeşe ve Deniz, 2015, s. 319- 320). Araştırma bulgularına bakıldığında, içerisinde kadın kelimesi geçen haberlerin çoğunluğunun (%42) basit haber, %16'sının karmaşık haber, %15'inin özel içerikli haber, %4'ünün genel haber olduğu görülmüştür. Kadınların haberlerde temsil edilme biçimleri incelendiğindeyse haberlerin yarısında yani %54'ünde mağdur ya da kurban, %15'inde tanınmış kişi ya da yakını, %7'sinde suçlu ya da şüpheli, %7'sinde başarılı, %3'ünde eylemci ve %10'unda diğer rollerde temsil edildiğine ulaşılmıştır. Kadınları tanımlamak için kullanılan sıfatlar incelendiğinde ise kadınların haberlerin büyük bir kısmında kadın, kız, anne ve eş olarak verildiği belirlenmiştir.

Medyada kadınların temsil edilmiş biçimleri kadar sektörün içindeki kadınların durumu da önem teşkil etmektedir (Gencel Bek ve Binark, 2000, s. 32). Çünkü medya kurumlarında yeterli sayıda kadının çalışmaması, çalışanların da üst mercilerde görev

alamaması, buna karşın sorumluluğun daha az olduğu alt pozisyonlarda görev almaları, medyanın erkeklerin denetimi altında olması medya içeriklerini etkilemektedir (Gencel Bek ve Binark, 2000, s. 32). Bu durum, kadın bakış açısının medya içeriklerinde devre dışı bırakılmasına ve eril zihniyetin popüler kültür alanına ve medyaya hakim olmasına sebep olmaktadır. Bu yüzden olumsuz kadın temsillerinin dönüştürülebilmesi için sektörde çalışan kadın sayısının artması gerekmektedir. Bunun yanı sıra medyada karar mekanizması olarak görev yapan kadınların çoğalmasının da kadınların eşit ve adaletli bir temsil olanağına kavuşmasında önemli olduğu belirtilmektedir. Nitekim, uluslararası kadın çalışmaları içerisinde medyada kadın istihdamı üzerine odaklanan çalışmalar “medyada kadın istihdamı” ve “medyada kadın temsili” bağlantısını açık bir şekilde ortaya koymuşlardır (Çelenk, 2006, s. 230).

Bu bilgiler ışığında kadınların medyadaki mevcut durumu değerlendirilecek olursa şunlar söylenebilir: 1975'ten beri medya sektöründe çalışan kadın sayısında önemli bir artış yaşanmış ve 2000'li yıllara gelindiğinde medyada çalışan kadın oranının hemen hemen %40'lara yaklaştığı görülmüştür. Bu olumlu bir gelişme olarak kaydedilse de günümüz de dahil medyada çalışan erkek sayısı her zaman daha fazla olmuştur. Diğer yandan sektörde çalışan kadın sayısı artmasına rağmen üst düzey kadın yönetici sayısı sınırlı kalmıştır. Dolayısıyla kadınların kariyer hayatında önüne konulan engelleri tanımlamak için kullanılan “cam tavan” tabirinin medya sektöründe de geçerli olduğu apaçık ortadadır. Öyle ki medyaya hakim olan eril kültürün değişmesine engel olan kalın cam tavanlar, kadınların anca orta düzey yönetici olmasına izin vermektedir. Bununla birlikte ekonomi, siyaset, uluslararası ilişkiler ve spor gibi uzmanlık gerektiren alanlarda kadınların temsil edilme oranı düşük olduğu gibi, yine bu alanlarda yazar/program yapımcısı olarak çalışan kadın oranları düşüktür. Bilhassa “ciddi” dergi ve gazeteler, kadınlarla çalışmak konusunda isteksiz davranarak nesnelliği korumak bahanesiyle erkekleri tercih etmektedir. Öte yandan, eğitim, sağlık, kültür ve turizm alanlarında daha çok kadınlar çalışmaktadır. Ancak kadınların en çok istihdam edildiği servisler montaj, ilan ve reklamdır. Dolayısıyla medya sektöründeki işbölümü cinsiyetçilik baz alınarak düzenlenmektedir (Köker, 2007, s. 122–128)

Kadınların medyada çalışma hayatını ele alan araştırmaların ortaya koyduğu bulgular, rakamsal verilerle de desteklenmiştir. Örneğin, 2000 yılında Uluslararası Gazeteciler Fedarasyonu'nun (IFJ) yapmış olduğu bir araştırmaya göre, 40 ülkede 300 bin gazeteci çalışmaktadır. Bu gazetecilerin %38'i kadınlardan meydana gelmektedir.

Bununla birlikte kadın gazetecilerin yalnızca %3'ü karar alma yetkisine sahip üst düzey pozisyonlarda çalışmaktadır (Mater ve Çalışlar, 2007, s. 171). Bunun yanı sıra MEDİZ (2008), geleneksel ve yeni medya araçlarının yönetim kadrolarını inceleyerek iki mecrada da kadınlarla erkeklerin eşit oranda yer almadığını hatta bazı araçlarda bu oranların daha da düştüğünü saptamıştır. Bunu rakamlarla da ortaya koymuştur. Gazetelerin yönetici kadrolarında kadınların oranı %21'dir. Üstelik bu oran içerisinde reklam ve halkla ilişkiler servisi çıkarılıp gerçek editoryal kadro elde edildiğinde durum daha da kötüdür: hemen hemen 10 kişiden yalnızca 1'i kadındır. Görselliğin ön planda olduğu ve buna bağlı olarak da kadınların temsil edilme oranının yüksek olduğu televizyon ana haber bültenlerinde ise bu oran %16 ile en düşük seviyededir. Kadınların diğer araçlara göre nispeten daha eşit bir temsil biçimine sahip olduğu radyo kanallarında %29, temsil edilme oranı açısından ilk sırada yer alan internet (haber siteleri) yine bu konuda da en yüksek orana sahiptir. Resmi istatistiklerden başka bir örnek, Basın İlan Kurumu'nun (BİK), 26 Temmuz 2018 tarihinde yayımladığı "Yazılı Medya İstatistikleri" verilerine göre, Türkiye'deki gazete sayısı 1.116, bu gazetelerde çalışan toplam kişi sayısı 8.683'tür. Ancak bu sayının içerisindeki kadın çalışan sayısı sadece 2.726'dır.²⁴

2.3.2.3. Sonuç

Elde edilen tüm bulgular bütünsel olarak değerlendirildiğinde sonuç olarak söylenecek ilk şey, iki mecra arasında kadının temsili konusunda bakış açısı, söylem ve dil açısından bir farklılık olmadığıdır. Yeni medya, mecra olarak geleneksel medyadan farklı özelliklere sahip olsa da geleneksel medya ve yeni medyanın kadına bakış açısı ve buna bağlı olarak da bu mecralardaki kadın temsili benzerdir. Öyle ki, her iki medya da eril zihniyeti ve egemen söylemi üretmekte ve kadının toplum içerisindeki pasif konumunun meşruluğunu üreterek bunun devamlılığını sağlamaktadır (Akmeşe ve Deniz, 2015, s. 324). Bunun yanı sıra iki mecrada da kadınlar ekseriyetle herhangi bir haberi görselleştirmek için bir araç diğer bir deyişle konu mankeni, magazin malzemesi veya melodramatik (3.sayfa) öge olarak temsil edilmektedir. Uzmanlık gerektiren alanlarda ise çok düşük temsil düzeyine sahiptirler. İçerik üretiminde diğer bir deyişle editoryal kadrolarda ve yönetici kadrolarında da kadınlar hala azınlıktadır (MEDİZ, 2008, s. 123). Esasen resmin tamamına değinmek gerekmektedir. Gerek geleneksel medyada gerek yeni medyadaki bütün bu temsil biçimleri, temelde kadının "doğal rolü" ve "doğal yeri"

²⁴ <http://www.bik.gov.tr/basin-ilan-kurumu-2018-basin-calisanlari-istatistikleri-aciklandi/> (Erişim tarihi: 21.12.2018)

düşüncesini pekiştirme görevi görmektedir. O halde, medyanın toplumda var olan “uygun” cinsiyet rollerinin sürdürülmesine katkı sağladığını söylemek mümkündür (Şimşek, 2000, s. 63). Dolayısıyla medyanın statükonun devamlılığını sağlayan bir unsur olarak işlev gördüğü söylenebilir (Şimşek, 2000, s. 2).

2.3.3. Medyada sığınmacıların temsili

Mülteci ve sığınmacıların medyada nasıl temsil edildiğini araştıran çalışmalar, medyanın “yabancı” adı altında genel olarak bir kategori oluşturarak, stereotiplerle dolu, ırkçı, zenofobik ve ayrımcı, hedef gösteren, mağduriyet yaratan ya da sorunlar ve sebepleri üzerinde durmayan çok sayıda haber yaptığını (Doğanay ve Çoban Keneş, 2016, s. 257–258) ve de mültecileri/sığınmacıları “yardıma muhtaç” ve “kurban” stereotipleriyle tanımladığını, “acı, üzüntü ve umutsuzluk” temaları içinde sunduğunu ortaya koymuştur (Pandır vd., 2015, s. 6). Bu doğrultuda neredeyse söylemin her evresinde ayırıcı ve tanımlayıcı farklılıkların belirginleştiği göze çarpmaktadır. (Göker ve Keskin, 2015, s.236).

Eleştirel söylem çözümlemesi açısından öne çıkan isimlerden biri olan “van Dijk”, söylem ve ideoloji hakkında bilgi verdiği çalışmasında, sığınmacılara/mültecilere yönelik gerçekleştirilen ideolojik özelliklere sahip ve aynı zamanda medya temsili belirleyen söylem yapılarını açıklamak için kategoriler oluşturmuştur. Bu kategorilerin başında “yük” kategorisi gelmektedir. Buna göre, van Dijk, sığınmacılara/mültecilere yönelik gerçekleştirilen söylemin esas geleneksel temasının “yük” olduğunu ifade etmektedir. Yani, “ötekiler” para yardımları ve diğer masraflar düşünüldüğünde devlet ve toplum için “ekonomik bir külfet” olarak tanımlanmıştır. van Dijk’in oluşturduğu diğer kategoriler şöyledir: Sınıflandırma, karşılaştırma, yadsıma, dramatikleştirme, mesafe koyma, empati, örtmece, örneklerle açıklama, genelleştirme, örtüklük, abartma, yasadışılık, ironi, yasallık, olumsuz ötekini sunma, sayı oyunu, dürüstlük, kutuplaşma, olumsuz kendini sunma, popülizm, varsayım, yineleme, belirsizlik ve kurbanlaştırma (van Dijk, 2003, s. 80–107).

van Dijk’in göçmenlerle ilgili başka bir değerlendirmesi onların medyada sürekli “tehdit” ya da “tehlike” kaynağı olarak verilmesi yönündedir. van Dijk’a göre, ülkeye giriş yapmalarıyla birlikte öncelikle sayılarıyla tehdit oluşturan göçmenler daha sonra kültürleri ile tehdit olarak değerlendirilmektedir. Bu doğrultuda geçmiş yıllarda Fransa, Almanya, Hollanda ve İspanya’daki göçmenlerin topluma uyum sağlamak istemeyecekleri söylemiyle medyada tehdit kaynağı olarak temsil edilmişlerdir. Bu

bağlamda, Avrupa'nın her yerinde kültürel farklılıklar öne çıkarılarak olumsuzluklara odaklanıldığını görmek mümkündür. Ona göre, göçmen haberlerinde sıklıkla işlenen konular göçmenlerin “farklı,” küstah” ve “suçlu” olduğudur. Bunun yanında “agresif” ve “arsız” olarak da temsil edilmektedirler. van Dijk ayrıca göçmen haberlerinin genel ideolojisinin olumlu-kendini sunma ve olumsuz-ötekini sunma biçiminde olduğu fikrini ileri sürmektedir. Yani göçmenlerle ilgili olumsuz haberler –kitle haline gelirler, bizim imkanlarımızla yaşarlar, her şeyi suiistimal ederler, agresiflerdir, adam öldürürler vb.- ön plana çıkarken bizlerin bu olumsuzluklar karşısında sahip olduğu olumlu -göçmelere destek oluyoruz, çağdaşız, demokratız- niteliklere ve davranışlara vurgu yapılmaktadır (van Dijk, 2010, s. 18-21). Olumsuz olarak nitelendirilebilecek bu temsil biçimlerinin işlevlerine bakıldığında ev sahibi ülkelerdeki katı göçmen siyasetinin yasal hale gelmesinde, meşrulaştırılmasında ve ekonomik sınırlamaların hayata geçirilmesinde çok elverişli oldukları açık bir şekilde görülmektedir. Bununla birlikte, bu temsiller, sığınmacılara ev sahipliği yapan ülkelerdeki siyasi çekişmelerde iktidarı meşrulaştırılmak ya da iktidara muhalefet etmek bağlamında bir araç olarak işlev görmektedir (Efe, 2015, s. 11).

Sığınmacı, mülteci, etnik azınlık gibi dezavantajlı grupların temsil biçimleri egemen güçlerin söylemleri sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple egemen ideolojik gruplarla temsil biçimleri arasında kuvvetli bir bağ vardır (Göker ve Keskin, 2015, s. 234). King ve Wood da bu bağdan kaynaklı olarak medyanın haber içeriklerinde iktidar gruplarının söylemlerini kullanmasının sığınmacılara ilişkin “istenmeyen”, “suçlu” ve “öteki” algısının yaratılmasına sebep olduğunu ileri sürmektedir. Bu yüzden King ve Wood, mülteci/sığınmacıların kendilerini ifade etmelerinde ve seslerini duyurmalarında mühim bir araç olan medyanın, sığınmacıların topluma entegre olma sürecini yavaşlatıp tersine çevirerek ırkçı tutumlara zemin hazırlayabileceğine işaret etmektedir (Aktaran Erdoğan, 2017, s. 20). Bu bağlamda Efe sığınmacılara yönelik olarak geliştirilen söylemin kademelerini şu şekilde özetlemiştir (I. Efe, 2015, s. 9):

- “Çeşitli nedenlerden dolayı medya sığınmacıların belirli temsillerini tercih eder,
- Ardından bu temsiller sığınmacıları kolektif olarak mağdur kitleler ya da ev sahibi ülkeyi tehdit eden sorunlu topluluklar olarak ele alır,
- Bu temsiller ev sahibi toplumda sığınmacılarla ilgili davranış şekillerini etkiler,
- Sonuç olarak bu temsil ve davranış biçimleri güçlü grupların politikalarını tamamlar.”

Türkiye’de ise medyanın sığınmacılara bakışını ele alan çalışmalar çok yakın tarihli olmakla birlikte bu çalışmalarda Türk medyasının sığınmacı konusunu yukarıda

verilenlere benzer bir bakış açısıyla işlediği tespit edilmiştir (Doğanay ve Çoban Keneş, 2016, s. 259). Bu doğrultuda yapılan ilk kapsamlı çalışma Murat Erdoğan'ın (2014) "Türkiye'de Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum" adlı eseridir. Çalışma dahilinde Suriyelilerin Türkiye ilk giriş yaptığı 2011 yılından 2014 yılına kadar olan süre içerisindeki 56 yerel ve 21 ulusal gazetenin internet sitesinde yayınlanan "Suriyeli mülteciler" konulu haber, yorum ve değerlendirmeler mercek altına alınmıştır. Çalışmanın sadece bir bölümünü oluşturan medya analizinde Erdoğan, 2011 yılından bu yana Suriyeli sığınmacılarla ilgili haberlerin sayılarında artış olmakla birlikte sığınmacıların bu haberlerde yoksullukları, mağduriyetleri ya da suç sayılabilecek faaliyetleriyle yer bulabildiğinin altını çizerek, Türk medyasının konuya 3.sayfa habercilik türünden bir yaklaşım sergilediğini ortaya koymuştur. Sığınmacıların incelenen metinlerde bir yandan güçsüz, zavallı, yoksul ve problemlili insanlar olarak tarif edildiklerini söyleyen Erdoğan, diğer yandan asi, suçlu, kaçak, hırsız, tecavüzcü, katil, suç işleme potansiyeli olan, ülkeye sıkıntı veren ve maddi yük olan insanlar olarak tanımlandığı saptamıştır. Ayrıca, Erdoğan, ulusal medyada yer alan Suriyeli sığınmacı haberlerinin içeriğinin gazetelerin hükümetle olan ilişkilerine göre belirlendiğini saptamıştır (Erdoğan, 2015, s. 37).

Suriyeli sığınmacılarla ilgili medya söylemini ve bu söylemlerin yarattığı sığınmacı temsillerini irdeleyen başka bir çalışma İbrahim Efe'nin (2015) "Türk Basınında Suriyeli Sığınmacılar" adlı SETA raporudur. Efe bu çalışmada, Türkiye'de başta gelen siyasi duruşları temsil ettiği varsayılan sekiz farklı ulusal gazetenin web sitesinde yayınlanan Suriyeli sığınmacılarla ilgili çevrimiçi haber ve köşe yazılarını sığınmacı sorunları, yerel sorunlar, siyaset ve sınır güvenliği olarak belirlediği tema ve alt başlıklar altında ele almıştır. Efe, incelemeler sonucunda, örnekleme alınan sekiz gazetenin konuya ilişkin geliştirdikleri bakış açıları ve temsilleri ile genel ideolojileri arasında ilişki olduğuna ulaşmıştır (Efe, 2015, s. 64-66).

Konuyla ilgili bir diğer çalışma Pandır, Efe ve Paksoy'un yaptığı (2015) "Türk Basınında Suriyeli Sığınmacı Temsili Üzerine Bir İçerik Analizi" adlı makaledir. Araştırmacılar bu çalışmada 2011-2015 yılları arasında Türk basınında en yüksek tiraja sahip ilk 5 gazetenin Suriyeli sığınmacı konulu haber ve köşe yazılarını incelemiştir. Bu çalışmanın diğer çalışmalardan farkı haber ve köşe yazılarının yanı sıra haber görsellerinin de incelenmesidir. Araştırmacılar, bu çalışmayla Türk medyasında yer alan Suriyeli sığınmacılara ilişkin haber ve görsellerin tonunun olumlu ya da yansız olduğunu

ortaya koymuştur. Bununla birlikte, temsillerde ikilem olduğuna ulaşmışlardır. Yani temsiller -uluslararası çalışmaların da vurguladığı gibi- Suriyeli sığınmacıları bir yandan zor hayat şartları içinde “yardıma muhtaç” ve “yoksul” kimseler olarak tanımlarken diğer yandan aynı sıklıkta “tehdit” olarak tanımlamaktadır (Pandır vd., 2015, s. 21)

Çoban Keneş (2016) ise diğer çalışmalardan farklı olarak Suriyelilerin haberleştirilmesinde “metafor” kullanımını ele almış ve bu metaforların ayrımcı söylemlerin üretilmesindeki rolünü sorunsallaştırmıştır. Bu doğrultuda, ideolojik konumları ve bakış açıları birbirinden farklı 5 gazetede yayınlanan haberlerden Suriyelilerin Türkiye’ye ilk giriş yaptığı 2011 yılı ile 2015 yılları arasını incelemiştir. Bu incelemede Çoban Keneş, sığınmacıların “kaçak”, “akın”, “sel”, “dalga”, “umut yolcuları”, “sigortasız”, “ucuz” gibi metaforlarla kavramsallaştırıldıklarını ve böylece bu metaforların sığınmacı sorununun sebeplerini, sonuçlarını gerçek bağlamından koparıp kamuoyunda algı bulanıklığı yarattığını ortaya koymuştur (Çoban Keneş, 2016, s. 276-277).

Paksoy ve Şentöregil, 2018 yılında yayımladıkları “Türk Basınında Suriyeli Sığınmacılar: İlk Beş Yılın Analizi (2011-2015)” adlı makalelerinde Türk basınında Suriyeli sığınmacıların nasıl tartışıldığını ve yansıtıldığını incelemiştir. Yazarlar bu çalışmada, Türkiye’de en yüksek tiraja sahip 5 gazete üzerine yoğunlaşmış ve 2011 yılının Mart ayından 2015 yılının sonuna kadar olan süreyi ele alarak sığınmacıların ilk 5 yılını analiz etmişlerdir. Çalışmada, literatürde ihmal edilen “aidiyet” olgusunu ele almışlardır. Araştırma sonuçlarına gelince Paksoy ve Şentöregil, metinlerin büyük bir kısmında sığınmacılara yönelik olarak olumlu veya dengeli bir dil kullanıldığını buna karşın sığınmacıların kendi seslerinin duyurmak için yetersiz kaldığını saptamıştır. Ayrıca çalışmada elde edilen bir başka bulgu, Türk medyasında mülteci nosyonuna hatalı bir şekilde yer verilmesidir (Paksoy ve Şentöregil, 2018, s. 243)

Doğanay ve Çoban Keneş (2016) çalışmalarında Türkiye’de bulunan Suriyeli sığınmacılara ilişkin ayrımcı söylemlerin meşrulaştırılmasında ve yaygınlaşmasında anaakım basının etkisini araştırmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, çalışma kapsamına alınan 3 anaakım gazetenin ideolojik konumları farklı olmasına rağmen Suriyeli sığınmacılara karşı olan yaklaşımını belirleyen esas noktanın temel insan hakları olmadığı saptanmıştır. Çalışmadan çıkarılan bir diğer sonuç, Suriyeli sığınmacılara yapılan ayrımcılığın duygusal ve rasyonel gerekçelerini ve ikisinin kesişimi olan duygusallığın rasyonelleştirilmesi girişimini üretmek için dört söylemsel düzlem bulmalarıdır. İlk

düzlemde sığınmacılar için güvenlik ve ekonomi konularıyla bağlantılı olarak tehdit metaforu, ikinci düzlemde sığınmacıları nesneleştiren vurgular, üçüncü düzlemde sığınmacıların gereğinden fazla görünmesine yönelik tepkileri duygusallaştıran bir söylem, son düzlemde ise sığınmacıları olumsuz tanımlamalarla hedef gösteren ırkçı söylemlerin üretildiği saptanmıştır (Doğanay ve Çoban Keneş, 2016, s. 177-178).

2.3.4. Medyada sığınmacı kadınların temsili

Türk basınında sığınmacı kadınların temsiline ilişkin araştırmalar yakın tarihli olmakla birlikte sayıları çok azdır (Doğanay ve Çoban Keneş, 2016; Uzun ve Asrak Hasdemir, 2017; Güngör ve Öz Döm, 2017; Keskin, 2018). Uzun ve Asrak Hasdemir (2017), çalışmalarında farklı yayın politikalarına sahip olan Hürriyet, Birgün ve Sabah Gazetelerinin bir yıllık (1 Ekim 2015–1 Ekim 2016) çevrimiçi haberlerini içerik çözümlemesi yöntemiyle analiz etmiştir. Gazeteler arasındaki farklılıkları ortaya çıkarmayı amaçlayan araştırmacılar, Hürriyet ve Sabah Gazetesi'nin sığınmacı kadınlarla ilgili konuların seçiminde ve olayların ele alınış biçiminde benzerlikler olduğunu buna karşın Birgün Gazetesi'nin diğer iki gazeteden farklı haber yaptığını saptamıştır. Buna göre, Hürriyet ve Sabah gazetesi rutin haber yaparken, Birgün Gazetesi Suriyeli kadınların sorunlarını derinden incelemektedir. Ayrıca Birgün Gazetesi'nde yer alan haberlerin daha bilgilendirici ve doğru olduğu araştırmacılar tarafından tespit edilmiştir (Uzun ve Hasdemir Asrak, 2017, s. 270). Doğanay ve Çoban Keneş (2016), bir önceki çalışmadan farklı olarak sığınmacıların toplu olarak giriş yaptıkları 2011 yılının Nisan ayından 2015 yılının Haziran ayına kadar en yüksek tiraja sahip beş anaakım gazetesinin (Zaman, Posta, Hürriyet, Sabah, Sözcü) haberlerini söylem çözümlemesi yöntemiyle incelemiştir. Araştırmacılar ele aldıkları haberlerle şu sonuçlara ulaşmışlardır: Sığınmacı kadınların haber değeri taşımaları bir suça kurban gitmeleri ya da bir suça ortak olmaları ile sınırlandırılmıştır. Bunun yanında haberlerin büyük bir kısmında (%80) sığınmacı kadınlar doğrudan ya da dolaylı olarak mağdur olarak yer almakta ve bu haberler mağduriyeti gidermeye yönelik bir çözüm önerisi önermemekte ya da hak talebinde bulunmamaktadır. Diğer yandan, zorlu hayat şartlarına rağmen yuvasını koruyup kollayan, namuslu kadınlar ve özverili anneler olarak hegemonik cinsiyet rollerini ve ataerkil düzeni destekleyen bir pozisyonda yer almaktadırlar. Ayrıca, taciz, tecavüz, şiddet gibi mülteci kadınlara yöneltilen her türlü istismar, kötü muamele ve zorluk kadın ve sığınmacı olmanın bir sonucu olarak yansıtılarak doğallaştırılmaktadır (Doğanay ve Çoban Keneş, 2016, s. 287–292). Güngör ve Öz Döm (2017) ise, siyasi

duruşlarını ve tiraj oranlarını dikkate alarak belirlediği Hürriyet, Sabah, Sözcü, Yeni Şafak, Ortadoğu ve Zaman gazetelerinin 1 Eylül 2015 ile 29 Şubat 2016 tarihleri arasında yayımlanan haberlerini ele almıştır. Bu tarihlerin seçilmesinin sebebi Avrupa'nın sınır kapılarının Suriyeli sığınmacılara açması ile sığınmacılara olan ilginin artmasıdır. Bu çalışma, diğer çalışmalardan farklı olarak gazetelerin birinci sayfalarında yer alan Suriyeli sığınmacı kadın haberlerinin fotoğraflarını analiz etmiştir. Nitel içerik analizi yöntemi kullanılan çalışmada elde edilen bulgular şöyledir: Kadın sığınmacılar, kamusal alandan dışlanarak geleneksel görevlerini (anne, eş vb.) yerine getiren kimseler olarak özel alanla sınırlandırılmıştır. Bu bağlamda, bekar ya da çocuksuz kadın sığınmacılar yokmuş gibi tasvir edilmektedir. Bu nedenle sığınmacı kadınlar ve çocukları ayrılmaz bir bütün olarak kabul edilmektedir. Ayrıca sığınmacı kadınlar, kadın olmalarından kaynaklanan hiçbir ihtiyaç ya da endişeleri yokmuş gibi sunulmaktadır. Böylece kadınlara özgü deneyimler görünmez hale getirilmektedir. Bunların haricinde sığınmacı kadınlar genellikle yüzleri gösterilmeden, ağlayan ve sefalet çeken kişiler olarak olayın mağduru konumunda temsil edilmektedir. Sonuç olarak kadın mültecilerin gazetelerdeki sunumları arasında herhangi bir farklılık gözlemlenmemiştir. Ancak dikkat çekici bir şekilde gazeteler, siyasi gelişmelere cevap olarak farklı ifadelere sahip kadın mültecilerin fotoğraflarını kullanmıştır. Bu anlamda kadın mülteciler deneyimleri ya da yaşadıkları sorunlarla değil siyasi stratejilerin bir parçası olarak tasvir edilmektedir. Bu yüzden, kadın mültecilerin yaşam koşulları, ihtiyaçları ve talepleri sıklıkla görülmemektedir (Güngör ve Öz Döm, 2017, s. 22).

Yukarı da açıklanan üç çalışmadan farklı olarak Suriyeli sığınmacıların kimlik oluşumunda medya temsillerinin rolünü sorgulayan Efe, Pandır ve Paksoy (2018), sığınmacı kadınların medyada sunumuyla da ilgili birtakım sonuçlara ulaşmışlardır. Mart 2011'den Kasım 2015'e kadar Hürriyet, Sabah, Sözcü, Posta ve Zaman gazetesinde yayımlanan haberleri inceleyen araştırmacılar haber fotoğraflarının görsel analizini de yapmışlardır. Analiz sonuçlarına göre, Suriyeli sığınmacılar en çok yoksulluk ve mahrumiyet teması altında temsil edilmekle birlikte bu temalarda en çok "kadın" ve "çocuk" yer almaktadır. Konu olarak ise kadın ve çocukların barınma şartlarının betimlendiği fotoğraflar ilk sırada gelmektedir. Bu fotoğraflar, insanların yaşamış oldukları zorlukları, acıları, haksızlıkları ve mahrumiyetleri kanıtlar niteliktedir (Efe vd., 2018, s. 111).

3. YÖNTEM VE UYGULAMA

3.1. Araştırmanın Yöntemi

Mevcut araştırmada nicel ve nitel içerik çözümlemesi yöntemi kullanılmıştır. İçerik çözümlemesi, iletişim içeriğinin, önceden oluşturulan kategoriler doğrultusunda sistemli bir şekilde analiz edilmesini sağlayan bir araştırma yöntemidir. İncelenen içerik, televizyon haberi veya filmi olabileceği gibi gazete haberi, sinema filmi, radyo programı gibi farklı türlerde içeriklerde olabilir. Dolayısıyla görsel, işitsel ve yazılı her türlü içerik veya belge içerik çözümlemesi yöntemiyle analiz edilebilmektedir. Fakat içerik çözümlemesi, içeriklerin okur ya da izleyici üzerinde nasıl bir etki bıraktığına ya da okurlar, izleyiciler tarafından nasıl algılandığına dair bilgi vermemektedir (Geray, 2006, s. 147). Bunun yanında içerik analizi, bir yazarın veya kullanıcının bakış açısı gerekli olmadan metinlerin ve resimlerin sistematik okunmasını gerektirir (Krippendorf, 2004, s. 3).

İçerik çözümlemesi, toplum bilimlerinin neredeyse tüm alanlarında kullanılan bir yöntem olmakla birlikte, esas doğuşunu ve gelişimini kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ile gerçekleştirmiştir. Keza günümüzde de çoğunlukla kitle iletişim araçlarının içerikleri üzerine yapılan araştırmalarda tercih edilmektedir. (Aziz, 2015, s. 131). Çünkü Fiske'nin de (2003) belirttiği gibi medya içeriklerinden geniş ölçekli modeller elde etmenin tek yöntemi içerik analizidir.

İçerik analizi terimi, 1941 yılına kadar İngilizcede var olmasa da sistematik metin analizi, 17. yüzyılda kilise tarafından yapılan araştırmalara kadar dayanmaktadır (Krippendorf, 2004, s. 3). Bununla birlikte tarihte yapılan ilk çözümleme, Columbia Üniversitesi'nin 1926 yılında gerçekleştirdiği "*The Country Newspaper*" adlı çalışmadır. 1930'lu yıllara gelindiğinde içerik çözümlemesinin Rönesans dönemi olarak nitelendirilebilecek gelişmeler yaşanmış; 2. Dünya Savaşı'ndan önce Harold D. Laswell ve arkadaşları, iletişim ve siyaset arasındaki ilişkiyi yeni metotlar deneyerek izah etmeye çalışmışlardır (Aziz, 2015, s. 131–132). Fakat içerik çözümlemesinin pek çok bakımdan bağımsız bir metot olarak değerlendirilmesi 1941 yılında mümkün olabilmiştir. Çünkü 1941 yılında Chicago Üniversitesi'nde Laswell, Berelson, Lazarsfeld, Stanton, Walpes, Sperier, Kris gibi kitle iletişim alanından önemli isimlerin katılımıyla bir toplantı yapılarak içerik çözümlemesinin metot olarak gelişiminin ve yaygınlaşmasının temeli atılmıştır. İçerik çözümlemesine yönelik olarak Bernard Berelson ve Lazarsfeld

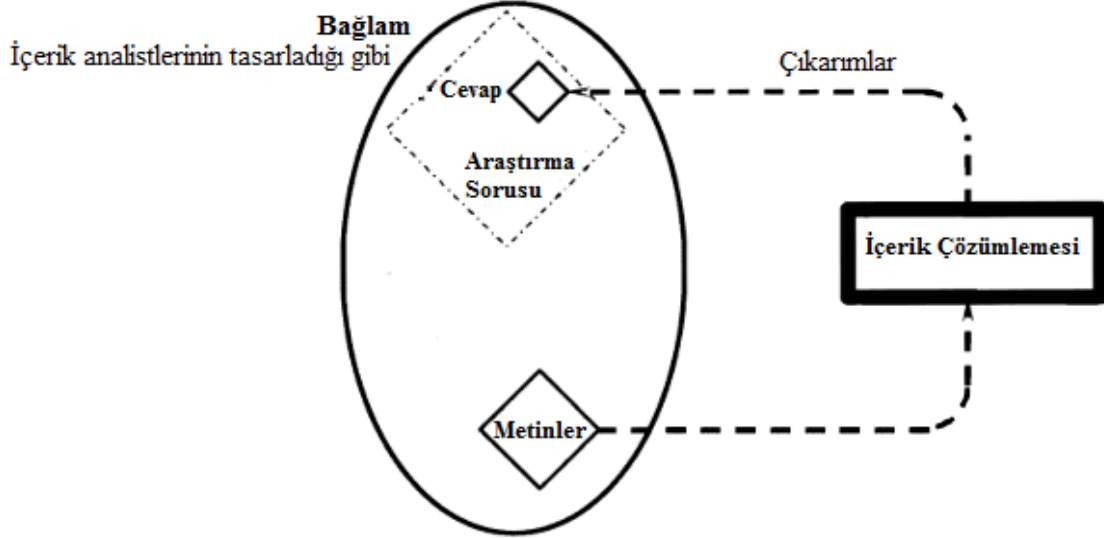
tarafından hazırlanan “ilk sistematik eser” de bu döneme denk gelmektedir. 1952 yılında yayımlanan “*İletişim Araştırmalarında İçerik Çözümlemesi*” adlı eserde içerik çözümlemesinin kuralları ve şartları ortaya konulmuştur. Dolayısıyla Bernard Berelson, içerik çözümlemesinin kuramsal temellerini atan kişi olarak tarihe geçmiştir (Gökçe, 2001, s. 4–7).

Tarihsel süreç içerisinde içerik çözümlemesine yönelik farklı tanımlamalar yapılmıştır. Ancak bu temel bir farklılık olmayıp farklı bakış açılarından kaynaklanmaktadır. Bu doğrultuda yapılan tanımlamaların en eskisi, bu yönetime büyük bir katkı sağlayan Bernard Berelson’a aittir. Berelson, içerik çözümlemesini, “...iletişimin açıklanan içeriğinin yansız, dizgeli (sistematik) sayısal tanımlarını yapan bir araştırma tekniği...” olarak tanımlamıştır. Stone ve Holsti ise içerik çözümlemesini “... bir metinde özelleştirilmiş karakteristiklerin nesnel ve dizgeli olarak kimlikleştirilmesinden çıkarımlarda bulunma.” şeklinde açıklamıştır. Farklı bakış açılarıyla yapılan bu tanımlamaların dışında daha geniş kapsamlı bir başka tanımlama Klaus Krippendorf tarafından yapılmıştır: “İçerik çözümlemesi bir mesajın içindeki verilerden yinelebilir ve değerli çıkarımlar yapan bir araştırma tekniğidir” (Aziz, 2015, s. 133).

İçerik çözümleme yönteminin amacı, bir çalışmada mevcut olan nicel ve nitel göstergelerden yola çıkarak elde edilen bilgilerden daha fazlasına ulaşmaktır. Bu yüzden araştırmacı, mantık çerçevesinde çıkarım yani tümdengelim yaparak gözlenen göstergelerden, doğrudan gözlemlenemeyen sonuçlara ilişkin bilgiler elde etmeye çalışmaktadır. Bu, içerik çözümlemesini diğer yöntemlerden farklı kılan en önemli niteliklerdir (Gökçe, 2001, s. 19). Neuendorf’a (2002) göre, içerik analizinin amacı ise bir mesaj setinin sayısal temelli özetini vermektir. Çünkü içerik analizi ne bir mesaj veya mesaj setinin ayrıntılı tanımlaması ne de bir genel izlenimdir.

Konu içerik çözümlemesinin uygulanma aşamasına gelecek olursa, her uygulamalı araştırmanın belirli aşamalara göre gerçekleşmesi gibi içerik çözümlemesinde de belirli aşamalar söz konusudur. Bunlar: Sorunun belirlenmesi, varsayım oluşturma, içerik çözümleme tekniğinin seçimi ve araştırma evreninin belirlenmesi, sınıflandırma sisteminin geliştirilmesi ve değişkenlerin (kategorilerin) belirlenmesi, veri çözümleme tekniğinin geliştirilmesi, örneklem tanımı, ön deneme, uygulama, veri analizi, sonuçların yorumlanmasıdır (Gökçe, 2001, s. 143–182). Ancak içerik analizinde yalnızca kabul görmüş bilimsel veri işleme standartlarına göre değil metinlerin ele alınması

gereken bağlamla ilişkili olarak çözümleme yapılmaktadır. Aşağıdaki şekilde en basit haliyle içerik analizini temsil etmektedir. Burada analist, bir araştırma sorusunu cevaplamak için yalnızca mevcut metinleri ele almaktadır (Krippendorf, 2004, s. 82).

Görsel 3.1. İçerik çözümlemesi: Metinlerin Bağlamıyla İlgili Soruları Cevaplama
(Krippendorf, 2004)

Nicel ve nitel içerik çözümlemesi kullanılan bu çalışmada önce nicel analiz için “konu, haber kaynağı, adlandırma, ardalın bilgisi ve haber tonundan” oluşan beş kategori ve kodlama formu oluşturulmuştur. Kategorilerin oluşturulmasından sonra örnekleme alınan haberlerden 10 tanesi ilk olarak araştırmacı tarafından daha sonra 3 farklı kodlayıcı tarafından kodlanarak ölçeğin güvenilirliği test edilmiştir. İlk etapta “haber tonu” konusunda kodlayıcılar arasında farklılıklar tespit edilmiştir. Bunun üzerine kodlayıcılara ilgili kategoriye yönelik daha ayrıntılı bilgi verilerek yeniden kodlamaları istenmiştir ve bu sefer benzer sonuçlar elde edilmiştir. Araştırmanın güvenilirliği adımı başarıyla tamamlandıktan sonra araştırmacı tarafından asıl kodlamaya geçilmiştir. Nitel analiz için ise nicel araştırma sorularına ek olarak 4 spesifik soru daha oluşturulmuştur. Daha sonra örneklemden en çok kodlanan 35 haber seçilerek nitel analiz için yeni bir örneklem meydana getirilmiş ve bu haberlere nitel analiz soruları sorulmuştur. Burada “en fazla kodlanan haberler” ile nicel analiz esnasında içerisinde sığınmacılara yönelik en fazla tartışma ve nitel analiz potansiyeli barındırdığı tespit edilen haber

metinlerine işaret edilmektedir. Bu haberler, farklı tartışma konuları içermesi sebebiyle nitel analiz için tartışmaya ve yorumlamaya elverişli haberlerdir.

3.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Bu çalışma, Suriye iç savaşının başlamasının ardından Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye ilk göç hareketini gerçekleştirdikleri Nisan 2011'den 31 Aralık 2018 tarihine kadar olan süre zarfını kapsamaktadır. Çalışma evreni, Türk yazılı basınında Suriyeli sığınmacı kadınlarla ilgili haberlerdir. Örneklemi ise Cumhuriyet, Hürriyet, Sabah, Sözcü ve Türkiye gazeteleridir. Örneklem, gazetelerin siyasi duruşları ve sahiplik yapıları dikkate alınarak oluşturulmuştur. Buna göre, *Cumhuriyet ve Sözcü* gazeteleri hükümet (AK Parti) karşıtı grubu, *Sabah* ve *Türkiye* gazeteleri hükümeti destekleyen grubu, Hürriyet Gazetesi ise zaman içerisinde bazen siyasi iradeye karşıt bazen de destekleyici bir pozisyon içerisinde olması sebebiyle hükümete ne karşıt ne de destek veren grubu temsil etmektedir. Gazetelerin siyasi duruşlarına göre tercih edilme nedeni, siyasi duruşun gazete içeriklerinde önemli bir etkiye sahip olduğunun varsayılmasıdır. Sahiplik yapıları açısından incelendiğindeyse Sabah Gazetesi'nin Turkuvaz Medya Grubuna, Hürriyet Gazetesi'nin 1994-2018 yılları arasında Doğan Medya Grubuna, 2018 yılından itibaren ise Demirören Holding'e, Türkiye Gazetesi'nin İhlas Holding'e, Cumhuriyet Gazetesi'nin Yenigün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş.'ye, Sözcü Gazetesi'nin Estetik Yayıncılık A.Ş.'ye ait olduğu görülmektedir. Bu tür bir seçim, araştırma örneklemindeki gazetelerin sahiplik yapıları açısından bir temsiliyet çeşitliliği sunmakta ve aynı medya grubundan birden fazla gazetenin örnekleme dahil edilmemesini sağlamaktadır.

Konuyla ilgili haberler “Suriyeli kadın” anahtar kelimesi kullanılarak PRNet adlı medya takip şirketinden elde edilmiştir. İlk etapta belirtilen gazete ve tarihlerde içerisinde “Suriyeli kadın” anahtar kelimesi kullanılarak toplam 322 adet habere ulaşılmıştır. Ancak bu haberlerin hepsi çalışma kapsamına alınmamıştır. Çünkü örneklemi oluşturan her bir haberin odak noktasının Suriyeli sığınmacı kadınlar olma şartı aranmıştır. Bu yüzden incelenen haberlerin örneklem kapsamına dahil edilmesi için haber içerisinde “Suriyeli kadın” ifadesi geçmesi yeterli görülmemiştir. Bu kritere ek olarak haberin başlığında, spotunda veya girişinde Suriyeli kadınlardan bahsedilmesi ve haberin odak noktasının Suriyeli sığınmacı kadınlar olması gerekmiştir (Yüksel, 2013, s. 4). Bu çerçevede çalışmanın bağlamından kopuk olduğu tespit edilen haberler elenmiştir. Bu kriterlerin uygulanmasının ardından analiz edilecek haber sayısı 163 olarak belirlenmiştir.

4. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde Suriyeli kadın sığınmacılarla ilgili haberlerin nicel ve nitel içerik analiz yöntemi ile incelenmesinin sonucunda elde edilen bulgu ve yorumlar aktarılmıştır.

4.1. Araştırmanın Nicel Bulguları

Araştırmanın nicel bulguları bu bölümde ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır. Buna göre sunulan nicel bulgu kategorileri şöyledir: bakış açıları, konular, kaynaklar, art alan bilgisi ve adlandırma.

4.1.1. Metinlerin dağılımı

Bu bölümde haber metinlerinin yıllara ve gazetelere göre dağılımı sunulmaktadır.

Tablo 4.1. *Haberlerin Gazetelere ve Yıllara Göre Dağılımı*

Gazete	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Toplam	Yüzde
Cumhuriyet	0	0	2	9	10	4	8	3	36	%22.1
Hürriyet	0	0	2	4	2	5	6	4	23	%14.1
Sabah	0	1	1	1	2	6	6	4	21	%12.9
Sözcü	0	0	3	7	11	7	6	5	39	%23.9
Türkiye	1	0	1	6	6	10	14	6	44	%27.0
Toplam	1	1	9	27	31	32	40	22	163	%100.0

Sekiz yıllık zaman dilimi içerisinde Suriyeli sığınmacı kadınlarla ilgili olup ideolojik duruşları, sahiplik yapıları ve tirajları ile ilgili kriterleri taşıyan 163 habere ulaşılmıştır. Bu haberlerin yukarıdaki tabloda yıllara ve gazetelere göre dağılımı verilmiştir. Buna göre, en fazla haberin 2017 yılında (%24), en az haberin ise 2011 ve 2012 yıllarında (%0.61) yayımlandığı görülmektedir. 2017 yılının en fazla haber yapılan yıl olması ve aradaki farkın önceki yıllara göre artması, 9 aylık hamile olan Emami Al Rahmun (20) adlı Suriyeli sığınmacı kadının tecavüz edildikten sonra öldürülmesinin basın tarafından yoğun bir şekilde işlenmesi sebep gösterilebilir. Çünkü 2017 yılında yapılan 40 haberin 9'u yani neredeyse dörtte biri (%22.5) Emami Al Rahmun'un öldürülmesiyle ilgilidir. 2012 yılından 2017 yılına kadar Türk basınının Suriyeli

sığınmacı kadınlara ilgisi artmıştır. Öyle ki Suriyeli sığınmacı sayısının milyonu aştığı 2014 ve devamındaki yıllarda yapılan haber sayısı, 2011, 2012 ve 2013 yıllarında yapılan haber sayısından oldukça fazladır. Ancak yine de sığınmacı kadınlarla ilgili yapılan haber sayısının yetersiz olduğunu söylemek mümkündür. Burada kıyas Suriyeli sığınmacılar ilgili yapılan toplam haber sayıdır. Nitekim 5 yıl gibi daha kısa bir zaman dilimi baz alınarak yapılan bir araştırmada Suriyeli sığınmacılarla ilgili ulaşılan haber sayısı 2321'dir (Efe vd., 2018, s. 31). Bu da sığınmacı kadınların Türk basınındaki temsili konusunda öncelikli sorunun sığınmacı kadınların yeterli düzeyde temsil edilmemesiyle ilgili olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda Tuchman'ın ifadesiyle Suriyeli sığınmacı kadınların Türk basınında simgesel olarak yok edildiği söylenebilir (Tuchman, 1978).

2011-2018 yılları arasındaki sekiz yıllık süreçte Suriyeli sığınmacı kadınlarla ilgili en fazla haber yayımlayan *Türkiye Gazetesi* (44) olmuştur. Daha sonra sırasıyla *Sözcü* (39), *Cumhuriyet* (36), *Hürriyet* (23) ve *Sabah* (21) Gazetesi gelmektedir. *Türkiye* ve *Sözcü* Gazetelerinin, *Hürriyet* ve *Sabah* Gazetelerinin iki katı kadar haber yaptığı görülmektedir. Bu durum, hükümet karşıtı gazetelerin sığınmacı konusunu hükümeti eleştirmek için bir araç olarak kullandığı ve bu yüzden de diğer gazetelere göre daha fazla haber yaptığı yönünde yorumlanabilir. Ayrıca 5 gazetenin Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye toplu olarak giriş yaptığı 2011 yılından birkaç sene sonra haber sayısını arttırdığı 2018 yılında ise azalttığı saptanmıştır. Bu saptama ise gündeme bağlı olarak basının konuya yönelik bakış açısının değişmesi şeklinde açıklanabilir. Örneğin, Suriyeli sığınmacıların Türkiye'nin gündeminde olduğu zamanlarda medyanın da ilgisi artmaktadır, gündemden düştüğünde ise ilgi de azalmaktadır.

4.1.2. Bakış açıları

Adı geçen gazetelerin Suriyeli sığınmacı kadınlara olan tutumlarını belirlemek için haber metinlerindeki bakış açıları “olumlu”, “olumsuz” ve “dengeli” olmak üzere 3 ayrı başlıkta toplanmıştır. Buna göre sığınmacı kadınlara karşı olumlu bakış açısı geliştiren haber metinleri, sığınmacı kadınların ekonomik, sosyal ve kültürel entegrasyonunu destekleyen, yaşadıkları sıkıntıları, sorunları ve içinde buldukları zor koşulları anlatan, görüş ve düşüncelerine yer veren, şiddet görmelerini, öldürülmelerini ve diğer hak ihlallerini kınayan özelliklere sahiptir. Olumsuz olarak nitelendirilen haberler, en başta sığınmacı kadınlara yönelik ayrımcı veya ırkçı bir söylemde bulunan, sığınmacı kadınları toplumun huzuru, düzeni ve güvenliği konularında tehdit olarak gören metinlerdir. Dengeli bakış açısına sahip haberler ise olayları yorum yapmadan tarafsız bir

biçimde aktaran ve olayın taraflarına eşit bir şekilde yer veren metinlerdir. Burada bakış açılarının kategorilere ayrılmasında Ceri Mollard'ın Asylum: The Truth Behind the Headlines adlı çalışması referans alınmıştır (Mollard, 2001).

Tablo 4.2. *Bakış Açılarının Genel Dağılımı*

Bakış Açısı	Frekans	Yüzde
Olumlu	82	%50.3
Olumsuz	42	%25.8
Dengeli	39	%23.9
Toplam	163	%100.0

Örnekleme oluşturan haberlerin yarısı Suriyeli sığınmacı kadınlara karşı olumlu bir bakış açısına sahip olduğu görülmektedir (%50.3). Olumsuz bakış açısına sahip haber metinlerinin oranı, olumlu bakış açısının yarısına tekabül etmektedir (%25.8). Dengeli bakış açısı ise bakış açıları kategorisi içerisinde en az orana sahip bakış açısıdır (%23.9). Dolayısıyla Türk yazılı basınının sığınmacı kadınlara olan bakışı açısının pozitif ya da dengeli olduğunu söylemek mümkündür (%74.2).

4.1.3. Konular

Bu konu başlığının altında 2011-2018 yılları arasında belirtilen gazetelerdeki haber metinlerinde öne çıkan beş konu verilmiştir.

Tablo 4.3. *Metinlerde öne çıkan ilk 5 konu*

Konu	Frekans
Cinayet	32
Entegrasyon	27
Kumalık (Çok Eşlilik)	15
Para Karşılığı Evlilik	13
Dolandırıcılık/Sahtecilik/Gayri Resmi İşler	12

Sekiz yıllık zaman dilimi içerisinde gazetelerde en çok hangi konuların işlendiğine bakıldığında sırasıyla cinayet, entegrasyon, kumalık (çok eşlilik), para karşılığı evlilik ve fuhuş konularının ön plana çıktığı belirlenmiştir. Bu sonuçlara göre, öne çıkan konular

ile hakim bakış açıları arasında bir tezatlık söz konusudur. Ancak bu durum, haberlerde öne çıkan konuların büyük bir kısmının olumsuz olmasına rağmen sığınmacı kadınların bu haberlerde mağduriyet temalı bir sunum içerisinde verilmesiyle açıklanmaktadır.

Cinayet konulu haberlerde Suriyeli sığınmacı kadınların ilk sırada komşusu (11) daha sonra eşi (6), kardeşi (4), akrabaları (4), üvey oğlu (2) ve çalışanları (1) tarafından öldürüldüğü tespit edilmiştir. Bunların haricinde faili meçhul cinayetler de (4) mevcuttur. Cinayet haberlerinin gazetelere göre dağılımına bakıldığında ise sıralamanın Sözcü (9), Türkiye (7), Cumhuriyet (6), Sabah (6) ve Hürriyet (4) şeklinde olduğu görülmüştür. İkinci sırada gelen entegrasyon haberleri, kadın sığınmacılara aidiyet duygusu kazandırmak ve toplumla bütünleşmelerini sağlamak için gerçekleştirilen ekonomik, sosyal ve kültürel projelerin, eğitimlerin ve programların anlatıldığı haberlerdir. Entegrasyon haberlerinin gazetelere göre dağılımı Hürriyet (8), Sabah (8), Cumhuriyet (6) ve Türkiye (5) şeklindedir. Cinayet haberlerinde başta gelen Sözcü Gazetesi söz konusu sığınmacı kadınların entegrasyonu olduğunda hiç haber yapmamıştır. Entegrasyon haberlerinin yapılan etkinliklerin kadınlara katkı sağladığı yönünde destekleyici bir tutum sergilemesi ve kadınların görüş ve düşüncelerine yer vermesi sebebiyle olumlu ton olarak belirlenmiştir. En çok işlenen 3. konu olan kumalık ise ilk iki konudan biraz daha çetrefilli bir konudur. Şöyle ki kumalık haberlerinin bir kısmında Suriyeli sığınmacı kadınların yuva yıktıkları, boşanmalara sebep oldukları²⁵ ve bundan dolayı da esas mağdurun Türk kadını olduğu²⁶ vurgulanmaktadır (6). Bu yüzden bu tarz haberler yapan gazeteler için sığınmacı kadınlar toplumdaki aile huzuru için bir “tehdit” niteliğindedir. Diğer bir kısmında ise sığınmacı kadınların içinde bulunduğu şartlardan dolayı 2.,3.eş olmaya mecbur kalması sebebiyle mağdur olduklarına dikkat çekilmiş (2) ve kumalık (6) eleştirilmiştir²⁷. Bunun yanında kumalığın ticarete dönüştüğü yönünde haberler de mevcuttur²⁸. Dolayısıyla Türk basının kumalık konusunda iki ayrı fikre sahip olduğu söylenebilir. Kumalığın gazete dağılımı ise şöyledir: Cumhuriyet (6), Sözcü (5), Hürriyet (3) ve Türkiye (1)’dir. Sabah Gazetesi bu konuyla ilgili hiç haber yapmamıştır. Para karşılığı evlilik konusunda da kumalıkta olan durum söz konusudur. Yani sığınmacı

²⁵ Örneğin bkz. “Türkler, karısını boşayıp Suriyeli kızlarla evleniyor”, 10.06. 2015, Sözcü; “Kilise Suriyeliler geldi boşanmalar tavan yaptı”, 21.02. 2016, Türkiye.

²⁶ Örneğin bkz. “Suriyeli Gelinler, Türk kadınları rahatsız etti”, 10.09.2014, Sözcü; “Kadınlarda Kuma Korkusu”, 16 Şubat 2016, Hürriyet.

²⁷ Örneğin bkz. “Suriyeliler üzerinden kuma ticareti, 17.05.2014, Cumhuriyet; “Suriyeli kadına kelebek etkisi”, 12.01.2016, Hürriyet.

²⁸ Örneğin bkz. “Suriyeliler Üzerinden Kuma Ticareti”, 17.05.2014, Cumhuriyet.

kadınların hem aileleri veya aracı kişiler tarafından bir meta gibi para karşılığı alınıp satılmasından dolayı mağdur oldukları anlatılmakta²⁹ (8) hem de para karşılığı evlilik yapmaları sonucunda dolandırılan Türk erkeklerinin mağduriyetleri³⁰ (5) anlatılmaktadır. Ayrıca bu haberlerde kadının kaç para karşılığında evlendiği bilgisi açık açık verilmektedir. Konunun gazetelere göre dağılımı şöyledir: Sözcü (8), Türkiye (3), Cumhuriyet (1) ve Hürriyet (1)'tir. Sabah gazetesi bu konuda da hiç haber yapmamıştır. En çok işlenen konulardan bir diğeri de dolandırıcılıktır. Bu kategorideki haberlerde sığınmacı kadınların gayri resmi işler yaptığı, Türk erkeklerini dolandırdığı ve sahtecilik yaptıkları işlenmiştir. Bu yüzden bu haberlerin bir kısmında dolandırılanların yaşadığı maddi ve manevi zarar söz konusu edilmiştir. Dolandırıcılık konusunun gazetelerde ne kadar yer aldığına bakıldığında sırasıyla Türkiye (6), Sözcü (5) ve Hürriyet (1)'tir. Bu konuda Cumhuriyet ve Sabah gazetelerinin hiç haber yapmadığı tespit edilmiştir. Fuhuş konusunda ise sadece Cumhuriyet (2) ve Sözcü (7) gazetelerinin haber yaptığı görülmüştür.

Tablo 4.4. *En Çok İşlenen 6 Konunun Gazetelere Göre Dağılımı*

Gazete	Konu					
	Cinayet	Entegrasyon	Kumalık	Para Karşılığı Evlilik	Dolandırıcılık, Sahtecilik	Fuhuş
Cumhuriyet	6	6	6	1	0	2
Hürriyet	4	8	3	1	1	0
Sabah	6	8	0	0	0	0
Sözcü	9	0	5	8	5	7
Türkiye	7	5	1	3	6	0
Toplam	32	27	15	13	12	9

²⁹ Örneğin bkz. "Aileleri için kendilerini defa ediyorlar", Cumhuriyet, 19 Ocak 2015; "5 bin liraya Suriyeli kuma!", Sözcü, 9 Nisan 2015;

³⁰ Örneğin bkz. "Suriyeli Gelin Çarptı Kaçtı", Türkiye, 16 Ağustos 2015; "Dolandırıcı Gelini, Taksici Yakalattı", Türkiye, 27 Temmuz 2015; "Suriyeli kadınların İmam Nikahı Tuzağı", Sözcü, 7 Temmuz 2015

4.1.4. Haber Kaynağı

Örnekleme alınan 163 Suriyeli kadın sığınmacı haberinin 67'sinde kaynak belirtilmemiştir (%41.1). Bu yüzden haberlerin neredeyse yarısında kaynak bilgisinin olmadığı söylenebilir. Kaynak gösterilen 96 haberin 39'unda kadınlar kaynak olarak verilmiştir. Geriye kalan 57 haberde ise kadın dışında başka bir kaynak gösterilmiştir.

Tablo 4.5. *Kaynak Dağılımına Göre Haber Sayıları*

	Frekans	Yüzde
Kaynak Belirtilmeyen Haber Sayısı	67	%41.1
Kadınların Kaynak Olduğu Haber Sayısı	39	%23.93
Kadınların Kaynak Olmadığı Haber Sayısı	57	%34.97
Toplam Haber Sayısı	163	%100.0

Tablo 4.6. *Haberlerde Kullanılan Haber Kaynaklarının Sıralaması*

Haber Kaynakları		Frekans	Yüzde
1	Sığınmacı Kadınlar	39	%29.32
2	Sivil Toplum Kuruluşları	20	% 15.04
3	Kamu Görevlileri	17	% 12.78
4	Kadının Yakınları	15	% 11.28
5	Yerli Halk/Vatandaş	14	% 10.53
6	Diğer	9	%6.77
7	Siyasi Aktörler	8	%6.02
8	Dış Basın	5	%3.74
9	Uluslararası Kuruluşlar	3	%2.26
10	Kadının Yakını Olmayan Suriyeli Sığınmacılar	3	%2.26
	Toplam	133	%100.0

Bazı haberlerde birden fazla kaynak kullanılmıştır. Örneğin, 32 haberde 2. bir kaynak, 5 haberde 3. bir kaynak vardır. Buna kadınların kaynak gösterildiği haberlerin bir kısmı da dahildir. Tüm bunlar hesaplandığında 96 (163-57) adet haberde kullanılan

toplam kaynak sayısı 133'tür. Kaynakların dağılımı incelendiğindeyse ilk sırada sığınmacı kadınların (%29.32) geldiği görülmektedir. Sığınmacı kadınların kaynak olarak verilmesi kendileri hakkında çıkan haberlerde fikirlerini özgürce beyan etmeleri açısından önemlidir. Çünkü konunun öznelere olarak öncelikle onların konuşmaya, ne düşündüklerini söylemeye hakları vardır. Sığınmacı kadın haberlerinde ikinci sırada yer alan kaynak, sivil toplum kuruluşlarıdır (MAZLUMDER, KADEM vs.), (%15.04). Bu da sığınmacı kadınlarla ilgili sahada en çok çalışmalar yürüten sivil toplum kuruluşlarının kaynak olma konusunda da aynı şekilde etkili olduğunu göstermektedir. Daha sonra kamu görevlileri (%12.78) gelmektedir. Kamu görevlileri de (doktor, öğretmen, polis) yine sivil toplum kuruluşları gibi sığınmacı kadınların gerek sağlıkları gerek eğitimleri gerekse güvenlikleri gibi konularda en çok etkileşimde buldukları kişilerdir. Bu yüzden kaynak olarak da ilk sıralarda yer almaları bu sürecin doğal bir sonucu olmuştur. Kamu görevlilerinden sonra kadının yakınları gelmektedir (%11.28). Aslında “kadının yakını/yakınları” kategorisi, ayrı bir kategori olan “Kadının yakını olmayan Suriyeli sığınmacılar” kategorisiyle birleştirildiğinde sığınmacı kadınlardan sonra başvuru alan 3. kaynak olmaktadır. Fakat çalışmada kadınların yakınları olarak ayrı olarak belirtilmek istendiği için 4. sırada yer almıştır. Bu başlık altında kadının eşi, kardeşi, çocuğu gibi kişilerin tanıklıklarına başvurulmuştur. Bu kişiler arasında en çok kadınların eşlerine (10) söz hakkı verilmiştir. Kaynak olarak daha sonra yerli halk/vatandaş (14), diğer (ünlüler, baro üyeleri vs.) (9), Siyasi Aktörler (8), Dış Basın (BBC, Al Jazeera vs.) (5), Uluslararası Kuruluşlar (BM vs.), (3) ve sığınmacı kadınlarla bir bağı olmayan kişiler olarak tanımlanan Suriyeli Sığınmacılar (3) gelmektedir.

Tablo 4.7. Suriyeli Sığınmacı Kadınların Haber Kaynağı Olduğu İçeriklerin Sıralaması

Sıra	Konu	Frekans
1	Entegrasyon	12
2	Annelik	6
3	Kadın Sığınmacı Anlatıları	5
4	Kumalık	3
5	Geçim Sıkıntısı/Yoksulluk	3

Kadınların haber kaynağı olarak verildiği haberlerin içerikleri analiz edildiğinde ilk sırada “entegrasyon” (12) haberleri geldiği saptanmıştır. Yukarıda da belirtildiği

üzere, entegrasyon haberlerinde, kadınların ekonomik, sosyal ve kültürel alanda Türk toplumuyla bütünleşmesi için gerçekleştirilen etkinliklerin kadınlara katkı sağladığı yönünde destekleyici bir tutum sergilenmiştir. Bu yüzden bu bakış açısına sahip entegrasyon haberlerinin, kadınların görüş ve düşüncelerine yer veren haberler sıralamasında ilk sırada yer alması sürpriz olmamıştır. Ayrıca sığınmacı kadınların geleceklerini inşa eden böyle önemli konularda kendilerini ifade etmeleri, görüş bildirmeleri önem arz etmektedir. Bu yolla bu konuda çok daha fazla gelişme kaydedilebilir. Entegrasyon haberlerinden sonra kadınların görüşlerine yer veren diğer haber konuları sırasıyla annelik (6), sığınmacı kadın anlatıları (5), kumalık (3) ve geçim sıkıntısı/yoksulluk (3)'tur.

Tablo 4.8. *Suriyeli Sığınmacı Kadınların Haber Kaynağı Olduğu Gazetelerin Sıralaması*

Gazete	Frekans
Türkiye	11
Hürriyet	10
Cumhuriyet	9
Sabah	6
Sözcü	3
Toplam	39

Haber metinlerinde kaynak olarak yer alan sığınmacı kadınların gazetelere göre dağılımı incelendiğinde ilk sırada Türkiye Gazetesi'nin (11) geldiği saptanmıştır. Türkiye Gazetesi'ni az bir farkla Hürriyet (10) ve Cumhuriyet (9) gazetesi takip etmektedir. Daha sonra Sabah (6) ve en son Sözcü (3) Gazetesi gelmektedir. Türkiye Gazetesi çoğunlukla sığınmacı kadınların asgari ihtiyaçlarının karşılandığı ve Türkiye'de iyi bir hayata kavuştukları yönünde haberler yayımlamıştır. Bu doğrultuda sığınmacı kadınların tanıklıklarına başvurmuştur. Bu yüzden sığınmacı kadınların kaynak olduğu gazeteler sıralamasında da birinci olmuştur. Türkiye Gazetesi'nden sonra gelen Hürriyet Gazetesi ise en çok entegrasyon haberi yayımlayan gazeteydi ve sığınmacı kadınların en çok bu haberlerde haber kaynağı olduğu tespit edilmişti. Bu sebeple Hürriyet Gazetesi Türkiye Gazetesi'nin ardından ikinci sırada yer almıştır. Son sırada yer alan Sözcü Gazetesi'nin ise en çok cinayet konulu haberler yayımladığı saptanmıştı. Bu haberlerde sığınmacı kadınlar ölmüş olduğu için tanıklıklarına başvurma gibi bir durum söz konusu olmamıştır.

Diğer taraftan sığınmacı kadınların en çok haber kaynağı olduğu entegrasyon konusunda ise hiç haber yayımlanmamıştır. O yüzden Sözcü Gazetesi'nin son sıra yer alması sürpriz olmamıştır. Bu anlamda “4.6.”, “4.7.” ve “4.8.” tablolarının paralellik gösterdiği söylenebilir.

4.1.5. Art alan bilgisi

Bu kısımda haberlerde Suriyeli sığınmacı kadınların Türkiye'ye gelme sebebine yönelik arka plan bilgisi verilir verilmediği araştırılmıştır. Sığınmacı kadınların neden Türkiye'de olduklarına ilişkin arka plan bilgisinin verilmesi onları daha iyi anlamak ve olayları doğru yorumlamak açısından önemlidir. Çünkü sığınmacı kadınlar keyfi olarak göç kararı almamışlardır. Bu durumun bir art alanı vardır. Ancak Tablo 4.9.'de görüldüğü üzere 163 haberin 122'sinde (%74.8) yani büyük bir kısmında sığınmacı kadınların Türkiye'de neden bulduklarına ilişkin bir art alan bilgisi bulunmamaktadır. Haberlerin sadece dörtte birinde (25.2) yani 41 haberde art alan bilgisi aktarılmıştır. Art alan bilgisi verilen haberlerin 38'inde sığınmacı kadınların Suriye'deki iç savaştan, 1'inde IŞİD saldırılarından, 1'inde ise çatışmadan kaçtıklarına değinilmiştir.

Tablo 4.9. Haberlerdeki Art alan Bilgisi

Art alan Bilgisi	Frekans	Yüzde
Yok	122	%74.8
Var	41	%25.2
Toplam	163	%100.0

4.1.6. Adlandırma

Suriyeli sığınmacı kadınların metinlerde nasıl adlandırıldıkları bu kısımda mercek altına alınmıştır. Bazı haberlerde birden fazla adlandırma bulunmaktadır. Bunları da değerlendirmeye alarak 163 haberde 215 adlandırma kullanıldığına ulaşılmıştır. Buna göre haberlerde “Suriyeli Kadın”lar (155) adlandırması ağırlıktadır. Daha sonra yakın oranlarda “mülteci” (16) ve “sığınmacı” (14) statüleri kullanılmıştır. Ardından genel bir ifadeyle “Suriyeli” tanımlamasına başvurulmuştur. Son olarak Suriyeli kadın sığınmacılar, 6 haberde “anne”, 5 haberde “göçmen”, 5 haberde “gelin”, 3 haberde “kuma”, 2 haberde “kız” olarak adlandırılmışlardır. Dolayısıyla Suriyeli sığınmacı

kadınların yasal zeminde mülteci olarak tanımlanamaması Türk basınını da etkilemiş ve bir kavram karmaşası yaratmıştır. Bunun yanında bu tanımlamayla sığınmacı kadınlar arasındaki farklılıklar yok edilerek homojen bir grup olarak temsil edilmişlerdir. Ayrıca geldikleri yerin sürekli vurgulanması sebebiyle toplumdan ayrıştırılmışlardır. Böylece toplum tarafından da ötekileştirmeye elverişli bir pozisyona düşmüşlerdir. Son olarak ise geçici koruma kapsamında sahip oldukları haklar yokmuş gibi sunulmuşlardır.

Tablo 4.10. Haberlerde Kullanılan Adlandırmalar

Adlandırma	Frekans	Yüzde
Suriyeli Kadın	155	%72.09
(Suriyeli) Mülteci	16	%7.44
(Suriyeli) Sığınmacı	14	%6.51
Suriyeli	7	%3.26
Suriyeli Anne	6	%2.79
(Suriyeli) Göçmen Kadın	5	%2.33
Suriyeli Gelin	4	%1.86
Suriyeli Kuma	3	%1.4
Diğer	3	%1.4
Suriyeli Kız	2	%0.92
Toplam	215	%100.0

4.2. Araştırmanın Nitel Bulguları

Çalışmanın bu kısmında araştırma sorularının³¹ cevaplarını bulabilmek amacıyla diğer araştırma sorularının daha spesifik ve açık bir biçime dönüştürülmüş halini simgeleyen dört soru daha oluşturulmuş ve örnekleme oluşturan haberlerden en fazla kodlanan 35 Suriyeli kadın sığınmacı haberi³² seçilmiştir. Seçilen haberlerin beş gazeteye eşit bir şekilde dağılmasına dikkat edilmiştir. Bu haberlere tek tek ve sırasıyla “*Suriyeli sığınmacı kadın haberlerinde “ötekileştiren” ya da “dahil eden” türündeki içeriklerin nasıl işlendiği, Suriyeli sığınmacı kadınların haberlerde hangi sıfat, özellik ve yaftalamayla temsil edildiği, haberlerde sığınmacı kadınların lehine veya aleyhine*

³¹ Bu çalışmanın araştırma sorularına ulaşmak için 1.2.’ye bakınız.

³² Bu ifadeyle ilgili olarak 3.1’de ayrıntılı açıklama yapılmıştır.

kullanılan ifadelerin hangi gerekçelerle sunulduğu ve gazetelerin ideolojik duruşlarının haber içeriklerinde kendini nasıl gösterdiği” soruları sorularak nitel veri analizi gerçekleştirilmiştir. Analiz sonucunda elde edilen bulgular genel bir değerlendirilme yapılarak bu kısımda aktarılmıştır.

4.2.1. “Ötekileştiren” ya da “dahil eden” türündeki Suriyeli sığınmacı kadın haber içeriklerinin sunumu

Burada sığınmacı kadınların haber içeriklerinde “nasıl” ele alındığı incelenmiştir. Bu bağlamda “*Suriyeli sığınmacı kadın haberlerinde “ötekileştiren” ya da “dahil eden” türünde içerikler nasıl işlenmiştir*” sorusuna cevap aranmıştır. Buna göre sığınmacı kadın haberleri, en çok sığınmacı kadınların kurban olmaları, mağdur olmaları, anne olmaları, yuva yıkmaları/ huzur bozmaları, iyi bir durumda olmaları ve entegrasyonları üzerinden işlenmiştir. Bununla ilgili ayrıntılı analizler aşağıda yer almaktadır.

4.2.1.1. “Ötekileştiren” türündeki Suriyeli sığınmacı kadın haber içeriklerinin sunumu

Bu kısımda “ötekileştiren türündeki içerikler” ile sığınmacı kadınların dışlandığı, ayrımcılığa maruz kaldığı haberler kastedilmiş olup bu haberlere “*Suriyeli sığınmacı kadın haberlerinde ‘ötekileştirilen’ türünde içerikler nasıl işlenmiştir*” sorusu sorulmuştur. Buna göre elde edilen bulgular aşağıda açıklanmıştır.

Bu kapsamdaki haberlerin bir kısmında sığınmacı kadınların “*kurban*” kadın öyküleri çerçevesinde işlendikleri görülmüştür. Bununla ilgili bir haber Türkiye Gazetesi’nde yayımlanmıştır. “*SAVAŞTAN KAÇAN KADIN KOCA KURBANI OLDU*” başlıklı bu haber, sığınmacı kadının koca kurbanı olması merkeze alınarak işlenmiştir. Bu yüzden bu tür haberler, sığınmacı kadınların kurban olarak “pasif”, “zavallı” ve erkeğin yapabilecekleri karşısında “çaresiz” kişiler olarak temsil edilmesi sebebiyle olumsuzdur. Bunun yanında sığınmacı kadının ne ile ve nasıl öldürüldüğü bilgileri açık bir şekilde üst başlıkta (“*BİÇAKLANDI*”) ve haber içerisinde (“*...ensesinden bıçaklanarak...*”) verilmiştir. Bu haberlerde anlatım biçiminin fikir verici ve özendirici çağrışımlar yaratmaması açısından kullanılan dile özen gösterilmelidir. Bununla ilgili olarak Basın Konseyi Meslek İlkeleri’nin 13. maddesinde de “*şiddet ve zorbalığı özendirici yayınlar yapmaktan kaçınılmalıdır.*” diye belirtilmektedir.³³ Bu yüzden haberde cinayetin ne ile ve nasıl işlendiğine dair detaylarının yer alması gazetecilik/habercilik etiğine uymamaktadır.

³³ <http://basinkonseyi.org.tr/basin-meslek-ilkeleri/> (Erişim tarihi:21.05.2019)

Ne var ki Türkiye'deki kadın cinayeti haberlerinde bu kurallara pek dikkat edilmemektedir

Ötekileştirilen türündeki sığınmacı kadın haberlerinin bir kısmı sığınmacı kadınların kuma olmaları sebebiyle “yuva yıktığı”, “huzur ve toplumun aile yapısını bozduğu” yönünde işlenmiştir. Bu haberlerin bir diğer özelliği de ırkçı, ayrımcı ve negatif bir dile sahip olmalarıdır. Bu yüzden sığınmacı kadınlar oldukça olumsuz bir çerçevede ele alınmıştır. Bu bağlamda Hürriyet Gazetesi'nde yayımlanan bir haber dikkat çekmektedir. Haber, “*KADINLARDA KUMA KORKUSU*” başlığıyla yayınlanmış olup spotu aşağıdaki gibidir:

*“Kilisli kadınların başlıca konusu, Suriyeli hemcinsleri. Bölgede pek çok evli erkek, Suriyeli kadınları kuma olarak alıyor. Kilis belediye başkanı Kara da bu durum için “Doğru bir davranış değil ama maalesef var” diyor. Kilisli Filiz, her tartışmalarında eşinin kendisini eve Suriyeli kuma getirmekle tehdit etmesinden bıkmış.”*³⁴

Burada Türk kadınlarının yaşadığı sıkıntılar anlatılmış ve bir kadının “*Yarın benim de başıma gelebilir. İşimizi, aşımızı, şimdi de eşimizi alıyorlar*” şeklindeki açıklamasına yer verilmiştir. Nitekim Türk kadınlarının kumalık sebebiyle sıkıntı yaşaması oldukça doğaldır. Ancak haberde bu durumun faturası sığınmacılara kesilmiştir. Böylece sığınmacı kadınlar “hedef” olarak gösterilmiştir. Haber Belediye başkanı Hasan Kara'nın açıklamalarıyla şöyle devam etmektedir: “*Suriyelilerle kesinlikle anlaşamıyoruz. Örf, dil, adet, kültür, ananemiz bir değil. Birçok hal, hareket ve yaşayışımız çok farklı. Ama dünya kurulduğundan bu yana, örneğine rastlanmayan bir ev sahipliği yapıyoruz.*” Burada da devletin bir kurumu açıkça sığınmacılarla “anlaşamıyoruz” demiştir. Bu sebeple önemli bir açıklama olduğu söylenebilir. Haberin devamında “*HERKÜL OLSA YÜKÜ KALDIRAMAZ*” alt başlığı verilip belediye başkanının sözleri aktarılmıştır:

“Caddemizi, sokağımızı, suyumuzu, yeşil alanımızı, kanalizasyonumuzu paylaşıyoruz. Bunun büyük bir sıkıntısı var. Bir Suriyeli aile, Türk ailenin üç katı çöp çıkarıyor, su tüketiyor. Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Bakanlar Kurulu bize çok ciddi destek veriyor fakat bir insan Herkül de olsa, kaldıracığı yük belli. Şu anda on binlerce Suriyeli misafir ediyorsam ve bir saat sonra ne olacağını bilmiyorsam, benim ve Türkiye'nin yükünün BM, AB ve Arap ülkeleri tarafından alınması lazım. Londra'da da söyledim: İsterseniz Kilis'in, Türkiye'nin etrafını mayınlarla döşeyin, biz bu insanlara kaliteli hayat veremediğimiz

³⁴ “Kadınlarda Kuma Korkusu”, 16.02.2016, Hürriyet

*sürece hedefleri Avrupa olacaktır. Kilis'in istiap haddi doldu. Avrupa'nın sırtımızda taşıdığımız bu yüke destek olması lazım.”*³⁵

Belediye başkanı Kara'nın bu açıklamasıyla Suriyeli sığınmacılar Türk toplumu için “yük” olarak nitelendirilmiştir. Üstelik bu söylem, “toplumda kanaat önderi olma” özelliği taşıyan ve “halk tarafından seçilmiş bir kamu görevlisi” olan Kilis Belediye başkanı Hasan Kara aracılığıyla yapılmıştır. Böylece bu söylemin halk tarafından benimsenmesi ve taraftar bulması kolaylaştırılmıştır.

Sığınmacı kadınların “yuva yıktığı” yönünde bir çerçeve çizen başka bir haber Türkiye Gazetesi'nde yayımlanmıştır.³⁶ Gazetenin ideolojik duruşuyla karşıtlık içeren haberin üst başlığı “GÖÇ DALGASI YUVALARI YIKTI”, başlığı “Kilis'e Suriyeliler geldi boşanmalar tavan yaptı”, spotu ise “Kilis'te boşanma oranı yüzde yüz arttı. Bunun sebebi ise, göç dalgasına bağlı olarak Suriyeli kadınlarla yapılan ikinci evlilik...” tir. Haberde evliliklerin bitmesinin sebebi olarak sığınmacı kadınlar gösterilmiş ve sığınmacı kadınların yuva yıktıkları işlenmiştir. Kilis Barosu Kadın ve Çocuk Hakları Komisyon Başkanı olarak görev yapan Şeyma Gürses Kepek'in bu yöndeki açıklamaları da oldukça dikkat çekicidir. Gürses Kepek, “Resmi olmayan ve ikinci evlilik adı altına yapılan evlilikler bizim aile yapımızı bozdu. Bize bu mağduriyetle başvurulara (Türk kadınlarına) boşanmalarını önermedik. Bir gün bu savaşın bitip Suriyelilerin evine döneceğini, sabretmelerini söyledik. Sadece tedbir nafakası davası açmalarını tavsiye ettik.” şeklinde açıklama yaparak sorunun “sığınmacı kadınlardan” kaynaklandığını ifade etmiştir. Fakat bu “ırkçı” ve “ayırıcı” bir perspektiften yapılan mantık dışı bir yorumdur. Ayrıca “kadın ve çocuk hakları” komisyon başkanı olan bir kişi için yaptığı işle olaya bakış açısı oldukça tezatlık içermektedir. Türkiye Gazetesi de Hürriyet Gazetesi gibi kamu görevlisi konumunda olan bu kişilerin tanıklığına başvurarak onların yaptığı açıklamaları, bakış açılarını kendi söylemi haline getirmiştir.

Hürriyet ve Türkiye gazetelerine ek olarak hükümet karşıtı bir ideolojik duruşa sahip olan Sözcü Gazetesi'nde yayımlanan bir haber örnek verilebilir. Haber “Şanlıurfa'nın huzuru için Suriyeli kadınlar yakalandı” başlığıyla yayımlanmış olup sığınmacı kadınlar “huzur bozucu” olarak temsil edilmişlerdir. Bununla birlikte “ırkçı” ve “ayırıcı” bir dilin hakim olduğu bu haberde mevcut suçtan tüm Suriyeli sığınmacı

³⁵ “Kadınlarda Kuma Korkusu”, 16.02.2016, Hürriyet

³⁶ “Kilis'e Suriyeliler geldi boşanmalar tavan yaptı”, 21.02.2016, Türkiye

kadınlar sorumlu tutulmuştur. Oysa ortada bir suç varsa sorumlusu suç fiilini gerçekleştiren kişi ya da kişilerdir. Dolayısıyla suç işlemeyen kişilere sorumluluk yüklenemez, genelleme yapılamaz. Bunun yanı sıra başlıkta ve haber içeriğinde “Suriyeli” kelimesi kullanılarak “etnisiteye” vurgu yapılmıştır. Fakat burada etnisiteye değil “suça” vurgu yapılmalıdır. Çünkü etnisiteye vurgu yapmak ve bir suçtan fail dışındaki diğer kişi/kişileri sorumlu tutmak habercilik/gazetecilik etiğine uymamaktadır. Sözcü Gazetesi bu söylemle sığınmacı kadınlar için olumsuz bir algı yaratarak onları hedef göstermektedir.

Görsel 4.1. *Sözcü Gazetesi'nin Suriyeli sığınmacı kadınları huzur bozduğu yönünde işlemesine bir örnek (26.09.2016)*

Ötekileştirilen türündeki sığınmacı kadın haberlerinin bir bölümü sığınmacı kadınları “adli olaylar” içerisinde ele almıştır. Bu kapsamda sığınmacı kadınların dilencilik, hırsızlık, kapkaç veya dolandırıcılık yaptığı olumsuz bir bakış açısıyla işlenmiş ve sığınmacı kadınlar suçlu/suçun faili olarak temsil edilmiştir. Dolayısıyla sığınmacı kadınlar, dolandırıcı veya hırsız olarak haber konusu olmayı başarabilmişlerdir. Örneğin, Hürriyet Gazetesi, sığınmacı bir kadının yeni doğum yapmış başka bir sığınmacı kadının bebeğini kaçırmayı konu etmiştir. Haberin başlığı “Vcdansız: 14 günlük bebeği hastaneden kaçırdı” şeklindedir. Bebeği kaçırılan sığınmacı kadın, hastanede yeni

tanıştığı diğer sığınmacı kadına kendi ülkesinin insanı olduğu için güvenerek bebeğini emanet ettiğini açıklamıştır.

Bu kategorideki bir diğer haber Sözcü Gazetesi'nde yayımlanmıştır. Haberin başlığı “*Evlendiği Suriyeli kadın uyutup, altınlarla kaçtı.*” olarak verilmiştir. Bu haberde sığınmacı bir kadının evlenme bahanesiyle bir kişiyi dolandırması konu edilmiştir. Damat R.T, sığınmacı kadınla bir aracı tarafından tanıştırılıp karşılığında 15 bin TL ödemiştir. Ancak isminin Fatma olduğunu söyleyen şahıs düğünün ertesi sabah R.T.’yi ilaçla uyutarak 20 bin değerindeki altınları alarak kaçmıştır. Diğer yandan başlıkta kadının “Suriyeli” olduğu belirtilerek etnisiteye vurgu yapılmıştır. Ancak yukarıda da belirtildiği gibi haber etiğine göre etnisiteye vurgu yapılmamalıdır. Bununla ilgili olarak “Çağdaş Gazeteciler Derneği Üyelik ve Meslek İlkeleri”nde şöyle bir ifade bulunmaktadır:

“Yayınlarda hiç kimse, ırk, renk, cinsiyet, dil, dini inanç ya da inançsızlık, sosyal statü, sınıf, bedensel yapı, düşünce ve inançları nedeniyle hor görülemez, kınanamaz, aşağılanamaz. Haber ve yorumda, kişileri ve kuruluşları, eleştiri sınırlarının ötesinde küçük düşüren, aşağılayan sözcükler kullanılmaz.”³⁷

4.2.1.2. “Dahil eden” türündeki Suriyeli sığınmacı kadın haber içeriklerinin sunumu

Bu kısımda “*Suriyeli sığınmacı kadın haberlerinde dahil eden türündeki içerikler nasıl işlenmiştir*” soru ele alınmıştır. “Dahil eden türündeki içerikler”den kasıt ise sığınmacı kadınların Türk toplumunun içine alındığı, Türk toplumuna kabul edildiği ve katıldığı türden içeriklerdir ve ötekileştirmenin zıttı olarak ifade edilmiştir.

Bu kapsamdaki sığınmacı kadın haberlerinin bir kısmında, sığınmacı kadınların öldürülmesi eleştirilmiştir. Bu kategorideki haberlere Sabah Gazetesi'nden bir örnek verilebilir. Bu haberde din vurgusunun ön plana çıktığı görülmektedir. Haberin konusu Sakarya'da komşuları tarafından tecavüz edildikten sonra 1 yaşındaki çocuğuyla öldürülen 9 aylık hamile Elmani Al Rahmun isimli Suriyeli sığınmacı kadının cenaze törenidir. Haber manşetten “*GÖZYAŞLARIYLA UĞURLADIK*” ve “*NEFRET DİLİNE ANLAMLI CEVAP*” başlıklarıyla verilmiş olup haberin devamında “*Tören öncesi toplanan STK'lar nefret dilini kınayarak 'Suriyeli mülteciler kardeşimiz. Sakarya Suriyelilerin vatani' pankartları taşıdı.*” şeklinde açıklama yapılmıştır. Burada gerek çok sayıda vatandaşın cenazeye katılmasıyla gerek atılan slogan ve pankartlarda yazan

³⁷ <http://basinkonseji.org.tr/basin-meslek-ilkeleri/> (Erişim Tarihi:22.05.2019)

yazılarla halkın nefret diline en güzel cevabı verdiği belirtilmiştir. Ayrıca manşette, Hürriyet Gazetesi'nin “Suriyeli iş yeri açıyor Türk esnaf kapatıyor” manşetli haberinden bir fotoğraf yer almıştır. Bu yolla Suriyeli sığınmacılara yönelik olumsuz yorumda bulunan Hürriyet Gazetesi ve tüm kişi ve/veya kuruluşlar eleştirilmiştir

Görsel 4.2. Sabah Gazetesi'nin din vurgusu yaptığı haberin ilk sayfa görüntüsü.

Görsel 4.3. Bir önceki görselde yer alan haberin iç sayfadaki devamı (09.07.2017)

Haberin iç sayfadaki devamında ilk olarak “IRKÇILIK HARAMDIR”, “ZALİME KARŞI MAZLUMDAN YANAYIZ”, “MÜMİNLER ANCAK KARDEŞTİR” yazılı

pankartların olduğu fotoğraflarda “haram”, “mümin” gibi dini kelimelerin geçmesi dikkat çekmektedir. Haberin devamında şu ifadeler yer verilmiştir: “*Diyanet İşleri Başkanı Prof. Dr. Mehmet Görmez’in gözyaşları içerisinde kıldırıldığı cenaze namazına katılan yüzlerce vatandaş Suriyeliler üzerinden nefret suçu işleyenlere, toplumu ayrıştıranlara cevabını hazırladıkları pankartlarla verdi.*”, “*Türk halkı Suriyeliler üzerinden yapılan algı operasyonuna en güzel cevabı verdi.*” Bu açıklamayla ırkçılık yapıp sığınmacıları ayrıştıranlara karşı dini ön plana çıkararak sığınmacıların “*din kardeşi*” olduğu vurgusu vardır.

Dahil eden türündeki içeriklerin bir bölümü, sığınmacı kadınların Suriye iç savaşı sebebiyle yaşadıkları sıkıntılar, çektikleri zorluklar ve içinde buldukları ağır yaşam şartları anlatılarak mağduriyetler üzerinden işlenmiştir. Bu mağduriyetlerin sebebi olarak ise para karşılığında kuma olarak satılmaları, fuhuş çetelerinin eline düşerek zorla fuhuş yaptırılmaları, cinsel tacize uğramaları, kamp ve kamp dışındaki yaşam şartlarının çok ağır olması, emeklerinin sömürülmesi ve yerli halk tarafından dışlanmaları gösterilmiştir. Örneğin Cumhuriyet Gazetesi ilk sayfadan “*Suriyeli kadınlara çete tuzağı*”, iç sayfadan “*Sınırdaki fuhuş batağı*” başlıklı haberde sığınmacı kadınların fuhuş çetelerinin eline düşmesini işleyerek zor durumda olduklarına dikkat çekmiştir.³⁸ Haberde “*pazarlanan 6 bin kadın olduğu*” bilgisi verilerek somut verilerden yararlanılmıştır. Bunun yanında halk tarafından seçilmiş bir kamu görevlisi olan Nusaybin Belediye Başkanı Ayşe Gökkan’ın tanıklığına başvurularak haberin güvenilirliği ve inandırıcılığı artırılmak istenmiştir. Diğer yandan “*GÖKKAN UYARDI*” üst başlığı ve Gökkan’ın “*Şu an dünyanın en büyük kölelik düzeni ve utancı yaşanıyor*” sözleriyle yetkililere seslenilmiştir. Sığınmacı kadınların zorla fuhuş yaptırıldığıyla ilgili başka bir haber Sözcü Gazetesi’nde yer almıştır.³⁹ “*Suriyeli kadınlar fuhuşa zorlanıyor*” başlıklı ve “The Economist” kaynaklı haberde fuhuşa sürüklenenler ve cinsel istismara uğrayanlar arasında çocukların da olduğu ifade edilmiştir.

Fuhuşun yanında cinsel taciz de sığınmacı kadınların günlük hayatta yaşadığı mağduriyetlerin başında gelmektedir. Konuyla ilgili olarak Cumhuriyet Gazetesi “*Suriyeli kadınların çilesi*” başlığıyla haber yapmış ve sığınmacı kadınları Türkiye’de

³⁸ “Sınırdaki fuhuş batağı”, 15.12. 2013, Cumhuriyet.

³⁹ “Suriyeli kadınlar fuhuşa zorlanıyor”, 14.06.2014, Sözcü.

ayrı bir savaş beklediğini söyleyerek cinsel taciz ve sömürden bahsetmiştir. Haberin devamında şöyle bir açıklama yapılmıştır:

*“Savaş, insanları yalnızca evlerinden, topraklarından koparmıyor, umutla çıktıkları yollarda da sürüyor. Resmi rakamlara göre 2 milyonu aşkın Suriyeli sığınmacının bulunduğu Türkiye’de, Ege sahilleri ölüm kokarken karada ‘modern kölelik’ hüküm sürüyor. Özellikle kadınlar cinsel şiddete maruz kalıyor, emekleri sömürülüyor, dilendikleri masalardan itilip çöplerde ve parklarda yaşıyor. Ve devlet onların hayatları üzerinden pazarlık yapıyor.”*⁴⁰

Böylece sığınmacı kadınların Türkiye’de yaşadığı sıkıntılar dile getirilmiştir. Devamında ise sığınmacı kadınlara söz hakkı verilerek bu konuda neler yaşadıklarını birinci ağızdan anlatmışlardır. Sığınmacı kadınların kendi yaşadıkları mağduriyetleri anlatma şansı bulduğu başka iki haber yine Cumhuriyet Gazetesi’nde yer almıştır. Bu iki haberde Suriye savaşının “insani etkileri” sığınmacı kadınlar üzerinden anlatılmaya çalışılmıştır. Bu yüzden haberlerden birinin başlığı “*Suriyeli Kadınların Öyküleri*”dir.⁴¹ Haberde öncelikle kamp dışında yaşayan sığınmacı kadınların barınma şartlarının insani olmadığından hatta en temel ihtiyaçlarımızdan olan tuvalet gereksinimlerini bile gidermekte zorluklar yaşadıklarından bahsedilmiş ve bununla ilgili olarak “*Sığınmacı kadınların içinde buldukları durumu anlatmak için sözcükler yeterli değil. Yaşananı olanca çıplaklığı ile kavrayabilmek için öykülerini paylaşmakta yarar var.*” açıklaması yapılarak söz sığınmacı kadınlara bırakılmıştır. Söz hakkı verilen üç kadından birisi tuvaleti olmayan bir işyerinde diğeri ise bir apartmanın kömürlüğünde yaşadıklarını söyleyerek en büyük sorunlarının “barınma” olduğunu belirtmiştir. Tek sıkıntıları bu olmayan kadınlar bilhassa Türk erkeklerinin kadınların içinde bulunduğu bu durumu (tacize, sömürüye açık olmaları) kullanmalarından dolayı yaşadıkları zorluklardan bahsetmişlerdir. Özellikle 14 yaşında babası tarafından 45 yaşındaki bir adama para karşılığı kuma olarak satılan bir sığınmacı kadın savaşın yıkıcı etkilerini gün yüzüne çıkarmıştır. Haberde göz ardı edilmemesi gereken bir nokta da haberin en sonunda konuyla ilgili olarak “*Ne Yapılmalı*” diye sorulmasıdır. Bu soru, sorunları dile getirmenin ötesinde çözüm için bir adım atılması anlamında önemli bir gelişme sayılabilir. Diğer haber “*SURİYELİ DÜNYA’NIN YÜKÜ ÇOK AĞIR*” üst başlıklı haberdir. Ana başlık “*Yargılamadan önce bir daha düşünün*” olarak verilmiştir.⁴² Bu haberde de bir önceki

⁴⁰ “Suriyeli kadınların çilesi”, 09.03.2016, Cumhuriyet.

⁴¹ “Suriyeli Kadınların Öyküleri”, 17.03.2015, Cumhuriyet.

⁴² “Dünya’nın Yüğü”, 19.03. 2017, Cumhuriyet.

haberde olduğu gibi “Dünya” adlı sığınmacı kadının ağzından tüm sığınmacıların yaşadığı mağduriyetler/zorluklar aktarılmaya çalışılmıştır. Gazete bu haberde sığınmacı kadınların varlıklarını kabul eden ve onları anlamaya çalışan bir yaklaşımda bulunup aynı hassasiyeti diğer vatandaşlardan da beklemiştir. Haberin devamı 2.sayfada “*Dünya’nın yükü*” başlığıyla yer almıştır. Başlığın iki anlamı vardır. Birincisi gerçek anlamda Dünya’nın çektiği sıkıntılar, acılar. İkincisi ise mecazi anlamda çok fazla sıkıntı ve derttir.

Cumhuriyet Gazetesi’nde yayımlanan başka bir haberde Suriye iç savaşının sığınmacı kadınlar üzerinde herkesin gördüğü etkilerinden ziyade görünmeyen etkilerinin olduğu üzerine vurgu yapılmıştır.⁴³ Bununla ilgili olarak sığınmacı kadınların zorla pavyonlarda çalıştırıldığını ve para karşılığı kuma olarak satıldığını kimsenin bilmediği ifade edilmiştir. Haberde kuma alan erkeklerin “*Savaş var birileri onlara sahip çıkmalı, yardım ediyoruz*”, “*Bunu zaten din de destekliyor. İkisini de aç bırakmıyoruz. Bizim kadınlar çok kıskanç, çekemiyor.*” yönündeki açıklamaları verilerek kumalığın “savaş” ve “din” bahane edilerek nasıl meşrulaştırıldığı ortaya konmuştur. Bunun yanında kumalığın ürün seçer gibi katalog üzerinden gerçekleştirilmesi ve pazarlık yapılması eleştirilmiştir. Diğer yandan içinde bulunduğu zor şartlardan dolayı kendi rızalarıyla para karşılığı evlenmek zorunda kalan sığınmacı kadınların aileleri için kendilerini feda ettiklerinden ve kız çocuklarının da bu işin içine çekildiğinden bahsedilmiştir. Ayrıca üstüne kuma getirilen kadınların da haklarının yendiği ve içinde buldukları şartlardan (ekonomik özgürlüğü olmaması) dolayı zor durumda kaldıkları belirtilmiştir.

Kumalığı konu alan başka bir haber Sözcü Gazetesi’nde yayımlanmıştır.⁴⁴ “*Suriye’deki savaştan kaçan kadınlar kuma oldu, erkekler ise organlarını satıyor*” başlıklı haberde aileleri tarafından para karşılığında satılarak kuma olmaya mecbur kalan sığınmacı kadınlara dikkat çekilmiş ve AK Parti hükümeti eleştirilmiştir. Bununla ilgili olarak spotta “*AKP iktidarı, kapı açtığı Suriyelilere sahip çıkamıyor. Kadınlar fuhuş, erkekler organ mafyasının tuzağında*” şeklinde açıklama yapılmıştır. Sözcü Gazetesi’nde yer alan kumalıkla ilgili bir diğer haber “*5 bin liraya Suriyeli Kuma!*” başlıklı haberdir. Gazete başlıkta bu olayın kaç para karşılığında yapıldığının bilgisini vererek ünlem koymuştur. Bu sebeple gazete kuma karşılığında ödenen paraya tepki gösterir gibi bir

⁴³ “Aileleri için kendilerini feda ediyorlar”, 19.01.2015, Cumhuriyet.

⁴⁴ “Suriye’deki savaştan kaçan kadınlar kuma oldu, erkekler ise böbreklerini satıyor”, Sözcü, 31 Temmuz 2014

durum olmuştur. Fakat Alman “Der Stern” dergisi kaynaklı haberin devamında Türk erkeklerinin mağdur kadın ve genç kızları para karşılığında 2., 3. hatta 4.eş olarak aldıkları aktarılmıştır. Bununla ilgili olarak Türkiye’de 372 bin kadının kuma olduğu ve çokeşli evliliğin artık çok düşük ücretler karşılığında gerçekleştirildiği ifade edilmiştir. Ayrıca çokeşli evlilik yapan bir Türk vatandaşının konuyla ilgili şu sözleri aktarılmıştır:

“Şeriatı göre bir Müslüman dört kadınla evlenebilir. Eğer ilk eş çok konuşursa, erkeğin işlerine fazla karışır ya da cinsel yaşantıda sıkıntı varsa çözüm geneleve gitmek olmamalı. Bu Kur’an’a ters. Ancak, ilk eş karşı da çıksa, ikinci evlilik dine daha uygun. Biz bu nedenle Allah’ın gazabını üzerimize çekmektense, kadının gazabını üzerimize çekmeyi yeğliyoruz.”⁴⁵

Bu açıklamayla sığınmacı kadınların nasıl bir sömürüye uğradıkları gün yüzüne çıkarılmıştır. Ancak başlık ve haber içeriğinde bir tezatlık olduğunu söylemek mümkündür.

Mağduriyetlerin ardından sığınmacı kadınların Suriye’deki savaştan kaçıp Türkiye’ye geldikten sonra asgari ihtiyaçlarının karşılandığı ve daha iyi durumda oldukları işlenmiştir. Bu bağlamda sığınmacı kadınlardan kimisinin sevgi dolu bir yuva kurduğu kimisinin iyi bir işe sahip olduğu kimisinin ise mutlu bir yaşamı olduğu ve geleceğe umutla baktığı aktarılmıştır. Türkiye Gazetesi’nde yayımlanan “Dilleri farklı gönülleri bir” başlıklı haber, bu tarz bir habere örnektir. Bu haberde Suriye’deki iç savaşta kocasının ölmesi üzerine iki çocuğuyla Türkiye’ye gelen bir sığınmacı kadının zor günleri geride bırakarak Türkiye’de mutlu bir yuva kurduğu anlatılmıştır. Bununla ilgili olarak sığınmacı kadın çok mutlu olduğu belirtilerek şöyle konuşmuştur:

“Şerif (eşi) çok düzgün biri. Bize evini açtı, yardımcı oldu. Daha sonra evlenme kararı aldık. Allah kendinden razı olsun. Kendisini çok seviyorum. Türkiye çok güzel, Erdoğan’ı çok seviyoruz. Vallahi baba Erdoğan. Suriye’de iş yok, yemek yok, Allah’a şükür Türkiye’de var”

46

Aslında bu örnek ile anlatılmak istenen, sığınmacı kadınların Türkiye’ye geldiklerinde mutlu oldukları bir yuva, çalıştıkları bir iş ve karınlarını doyurmak için yemek bulabildiğidir. Bu yönde yapılan başka bir haber Sabah Gazetesi’nde yayımlanmıştır. Haberin başlığı “Suriyeli Kadınlar: Evim, hayalim, umudum Türkiye...”*dir.* Başlık sanki tüm sığınmacı kadınların genel söylemi bu yöndeymiş gibi

⁴⁵ “5 bin liraya Suriyeli kuma!”, Sözcü, 9 Nisan 2015

⁴⁶ “Dilleri farklı gönülleri bir”, 21.06.2017, Türkiye

yansıtılmıştır. Fakat sadece “Hanan” isimli sığınmacı kadının söylediklerinden alıntı yapılarak oluşturulmuştur. Hamalı Hanan’ın başlığa taşınan sözlerinin devamı ise şöyledir:

“Ailemden çok fazla kişiyi kaybettim. 3,5 yıldır Türkiye’de çocuklarımla yaşıyorum. Hama’daki evimde yas, acı vardı ama Türkiye’de çizdiğim bu evde umut, mutluluk ve yaşam var. Türkiye bana el uzattı, elime boya ve kağıt verip ‘umudunu çiz’ dedi. Her resim bana savaşı unutturdu. Tek bir manzarayı; evim, umudum ve hayatım olan Türkiye’yi çiziyorum, ölene dek de öyle olacak.”⁴⁷

Burada sığınmacı kadının Türkiye’yi evi olarak gördüğü ve çok mutlu olduğu tablosu çizilmiştir. Böylece sığınmacı kadınların iyi ve rahatlarının yerinde oldukları hatta geleceğe umutla baktıkları algısı yaratılmıştır.

Yine Türkiye Gazetesi’nde yayımlanan başka bir haber “*Evsizdi ev satıyor*” başlığıyla verilmiştir. Bu haberde Türkiye’ye geldiğinde elinde hiçbir şeyi olmayan Duaa Alhussain isimli bir sığınmacı kadının daha sonra bir iş kadını olduğu dolayısıyla da iyi bir hayata sahip olduğu anlatılmıştır. Buradaki mesaj, Türkiye’nin sığınmacılara sadece “yaşam şansı” vermediği aynı zamanda “iyi bir hayat ve gelecek de” sunduğudur.

Dahil eden türündeki sığınmacı kadın haberlerinin bir kısmı sığınmacı kadınların “entegrasyonları” üzerine işlenmiştir. Bu haberlerde sığınmacı kadınların ekonomik, sosyal ve kültürel alanda toplumla bütünleşmesi için çalışmalar gerçekleştirildiği aktarılmıştır. Bu haberlerden biri Cumhuriyet Gazetesi’nde ilk sayfadan “*KADIN KADININ DESTEĞİDİR*” başlığıyla yayımlanmıştır. Bu başlık Kadınlarla Dayanışma Vakfı’nın etkinlik sloganıdır. Gazete bu sloganı başlığa taşıyarak kadınların kendi aralarında birbirlerine destek olmasına onay vermiştir. Haberin içeriğine bakıldığında KADAV’ın desteğiyle reçel, kolye, mum, çanta gibi şeyler üreten sığınmacı kadınların bu ürünleri satarak hayata tutunmaya çalışması konu edildiği görülmüştür. Haberin devamı iç sayfada gelmektedir. Burada üst başlık “*Suriyeli Kadınlarla Dayanışma*”, ana başlık ise “*Kadın Kadının YURDUDUR*”. Spot ise “*KADAV’ın desteğiyle bir araya gelen Suriyeli kadınlar, kendi ürettiklerini satarak yaşama tutunmaya çalışıyor. Kadınların en büyük hayali ise bir gün ülkelerine dönmek.*” tir. Dolayısıyla kadın kimliği üzerinden gerçekleşen destekleyici yaklaşım bu sayfa da devam etmektedir. Hatta ana başlığın

⁴⁷ “Suriyeli Kadınlar: Evim, hayalim, umudum Türkiye...”, 29.11.2018, Türkiye

“YURDUDUR” kelimesinin tüm harflerinin büyük olmasının bile olumlu bir anlamı vardır. Dolayısıyla haber dilinin çok pozitif olduğu söylenebilir.

Görsel 4.4. Cumhuriyet Gazetesi'nde Suriyeli sığınmacı kadınların entegrasyonunu konu eden haber (20.08.2017)

Bu doğrultuda yapılan bir başka haber Hürriyet Gazetesi'nde yer almaktadır.⁴⁸ “Eğitimli Suriyeli kadınlar örgütlendi” başlıklı haberde Suriye'deki iç savaştan kaçıp Türkiye'ye gelen bir grup sığınmacı kadının, üniversite mezunu diğer sığınmacı kadınlara iş bulmak ve onların topluma entegrasyonunu sağlamak için kurdukları örgüt konu edilmiştir. Bazı çevrelerce yaratılan birtakım olumsuz algıların tersine bu haberde “eğitimli sığınmacı kadınlar” vurgusu vardır. Hürriyet Gazetesi'nin sığınmacı kadınların geleceklere adına verdiği bu çabayı görmesi ve yer vermesi onları dikkate aldığını ve desteklediğini göstermektedir. Ayrıca gazetenin haberde “Kimi edebiyatçı, kimi doktor, kimi avukat ama burada hepsi vasıfsız eleman gibi...” şeklinde açıklamalarda bulunması Suriye'de meslek sahibi olan ancak Türkiye'ye geldikten sonra mesleklerini icra edemeyen ve işsiz kalan sığınmacı kadınların vaziyetlerini de ortaya koymuştur. Bu anlamda gazetenin sığınmacı kadınları dahil eden türünde olumlu bir çerçevede işlediği söylenebilir.

⁴⁸ “Eğitimli Suriyeli kadınlar örgütlendi”, 23.06.2018, Hürriyet

Bu kategorideki sığınmacı kadın haberleri geleneksel rollerden biri olan “annelik” imgesi üzerinden işlenmiştir. Özellikle Suriye iç savaşında çocukları ölen veya hala savaşta olan sığınmacı kadınların çektikleri acılar, üzüntüler ön plana çıkarılarak aktarılmıştır. Bu haberlerden biri, Hürriyet Gazetesi’nde “Kızım öldü oğullarım ÖSO safında” başlığıyla yayımlanmıştır. Haberde kızı hastalık sebebiyle ölen ve oğullarından biri hasta, diğer ikisi ise Suriye’de savaşta olan sığınmacı kadının yaşadıkları anlatılmıştır. Başka bir haberde ise 7 oğluyla birlikte Suriye’deki savaştan kaçıp Türkiye’ye gelen sığınmacı kadının, 3 yıldır hapiste tutulan eşinin ardından bir oğlunun da IŞİD’in eline düşmesi üzerine yaşadığı üzüntü anlatılmıştır.⁴⁹

Görsel 4.5. *Hürriyet Gazetesi'nin Suriyeli sığınmacı kadın haberlerini annelik imgesi üzerinden işlemesine bir örnek (19.03.2014)*

4.2.2. Suriyeli sığınmacı kadınların haberlerde temsil edildiği sıfat, özellik ve yaftalamalar

Yapılan analizler sonucunda Suriyeli sığınmacı kadınların haberlerde çeşitli sıfat, özellik ve yaftalamalarla temsil edildiği saptanmıştır. Bu temsillerden bazıları medyada sığınmacıların ve kadının temsili konusunda yapılan ulusal ve uluslararası çalışmalarla da örtüşmektedir (Şimşek, 2000; Alankuş, 2007; van Dijk,1999; Pickering, 2001).

⁴⁹ “Eşi Esad’ın oğlu IŞİD’in eline düştü”, 19.04.2014, Türkiye

Bunların hangi sıfat, özellik ve yaftalama olduğuna bakıldığında aşağıdaki bulgular elde edilmiştir.

İncelenen haberlerde sığınmacı kadınların bazı haberlerde “kurban” olarak temsil edildiğine ulaşılmıştır. Bu temsil biçimi, kadının medyada nasıl temsil edildiğiyle ilgili çalışmalarda da ortaya konmuştur. Bu anlamda elde edilen sonuçların daha önce yapılan çalışmalarla paralellik gösterdiği söylenebilir. Sığınmacı kadınların kurban olarak temsil edildiği haberlere bakıldığında içeriklerinin cinayet üzerine olduğu görülmüştür. Bu cinayetler sığınmacı kadınların eşi, kardeşi, üvey oğlu, akrabaları, komşusu ve çalışanları tarafından gerçekleştirilmiştir. Bazı cinayet haberlerinde sığınmacı kadınların öldürülmeden önce tecavüze uğradıkları saptanmıştır. Bu yüzden sığınmacı kadınlar kurban olarak temsil edilmelerinin yanında aslında bir yandan “çaresiz” ve “zavallı” olarak da temsil edilmişlerdir. Böylece erkeklerin arzularını, kararlarını ve eylemlerini üzerinde uygulayabilecekleri pasif nesnelere olarak temsil edilmişlerdir (Şimşek, 2000, s. 45). Bu temsil biçimleri (çaresiz, zavallı, pasif) haberde doğrudan sıfat olarak kullanılmamakla birlikte sığınmacı kadınlar o özelliklerle tanımlanmışlardır. Ancak “kurban” kelimesi bazı haberlerde kullanılmıştır. Hatta bu kelime sadece haber içeriğinde değil başlıkta bile yer almıştır.

Sığınmacı kadınlar “kurban” temsil biçiminden sonra “zor durumda /mağdur/savaş mağduru” olarak temsil edilmişlerdir. Şöyle ki Suriye iç savaşından kaçıp Türkiye’ye gelen sığınmacı kadınlar -ki bu sığınmacı kadınlar çocuklarla birlikte düşünüldüğünde sığınmacıların neredeyse %70’ini oluşturmaktadır (UNHRC, 2019)- evlerini, işlerini hatta bazısı eşlerini, çocuklarını geride bırakmıştır. Bundan dolayı Türkiye’de başta barınma, beslenme, sağlık, güvenlik gibi pek çok konuda sıkıntı yaşamaktadırlar. Tabii bu temel sorunların doğurduğu başka sıkıntılar da olmuştur. Bunlar, sığınmacı kadınların içinde buldukları durumdan dolayı 2.,3. hatta 4. eş olmaya mecbur kalmaları, aileleri ya da aracı kişiler tarafından bir meta gibi para karşılığı satılmaları, fuhuş çetelerinin eline düşerek zorla fuhuş yaptırılmaları ve cinsel taciz ve sömürüye maruz kalmalarıdır. Tüm bu sorunlar karşısında sığınmacı kadınlar “mağdur/savaş mağduru” olarak temsil edilmişlerdir. Hatta bazı haberlerde direk mağdur/savaş mağduru sıfatı kullanılmıştır. Sığınmacı kadınlar mağdur olarak temsil edildiği haberlerde aynı zamanda “zor durumda oldukları” yönünde temsil edilmişlerdir.

Sığınmacı kadınların kurban ve mağdur olarak temsil edilmesinden sonra bazı yaftalamalarla temsil edildiği tespit edilmiştir. Bunlar “yuva yıkan”, “huzur bozan” ve “toplumun aile yapısını bozan” dır. Bu yaftalamalar kumalığı konu alan haberlerde yer almaktadır. Kumalık konusu Türk basınına oldukça meşgul eden bir konudur ve bu konu üzerine farklı bakış açıları söz konusudur. Bu bakış açılarından biri sığınmacı kadınların Türkiye’ye geldikten sonra evlilikleri bitirdikleri, huzur bozdukları hatta Türk toplumunun aile yapısını bozduğudur. Bu yüzden bazı haberlerde bu yönde yaftalamalar kullanılmıştır. Bu yaftalamaları en çok hükümete ve sığınmacı politikalarına mesafeli duruşuyla bilinen Sözcü Gazetesi kullanmıştır. Sığınmacı kadınlar dilenci, hırsız, dolandırıcı ve katil gibi yaftalamalar kullanılarak bir suçun faili/suçlu olarak da temsil edilmişlerdir.

Olumsuz temsillerin yanı sıra sığınmacı kadınlar “Türkiye’de asgari ihtiyaçları karşılandığı ve iyi durumda oldukları” yönünde temsil edilmişlerdir. Bu doğrultuda Türk hükümetinin sığınmacılara sahip çıkarak barınma, beslenme, sağlık ve güvenlik gibi asgari ihtiyaçlarını karşıladığı ya da sığınmacı kadınların evlilik yoluyla mutlu, huzurlu bir yuvaya ve sevgi dolu bir eşe, iyi bir işe sahip olduğu anlatılmıştır. Bu temsil biçimi daha çok hükümet yanlısı ideolojisi olan Türkiye ve Sabah gazetelerinde görülmüştür. Dolayısıyla bu durumun ideolojik duruşla bir bağlantısı olduğu söylenebilir.

Aynı şekilde entegrasyon haberlerinde sığınmacı kadınlar, Türkiye’de “hayata tutunmaya çalışan kadınlar” olarak olumlu bir bakış açısıyla temsil edilmişlerdir. Sayıca fazla olan bu haberlerde çeşitli zorluklardan geçen sığınmacı kadınların pes etmeyerek hayatlarını sürdürebilmek ve toplumla bütünleşmek için çaba gösterdikleri anlatılmıştır.

Son olarak sığınmacı kadınlar geleneksel kadın rollerinden biri olan “anne” rolünde temsil edilmişlerdir. Bu bağlamda Suriye iç savaşında ölen veya kaybolan çocukları için “üzülen, acı çeken ve çaresiz” anneler olarak temsil edilmişlerdir. Bu yüzden bazı haberlerde “acılı”, “talihsiz” gibi sıfatlar kullanıldığı görülmüştür.

Özetle sığınmacı kadınlar genellikle “kurban”, “zor durumda/mağdur/savaş mağduru”, “hayata tutunmaya çalışan”, “iyi durumda olan”, “vicdansız”, “yuva yıkan”, “huzur ve toplumun aile yapısını bozan”, “anne” ve “suçlu/bir suçun faili” gibi özellik, sıfat ve yaftalamalarla temsil edilmişlerdir.

4.2.3. Haberlerde kadın sığınmacıların lehine veya aleyhine kullanılan ifadelerin gerekçeleri

Birçok haberde Suriyeli sığınmacı kadınların lehine veya aleyhine ifadeler kullanılmış ve bu ifadeler bazı gerekçelerle sunulmuştur. Bu ifadelerden sığınmacı kadınların lehine kullanılanlara bakıldığında çoğunluğunda sığınmacı kadınların savaş sebebiyle Türkiye’de yaşadıkları olumsuz şeyler gerekçe gösterilmiştir. Bu ifadeler aşağıda gerekçeleriyle birlikte sıralanmıştır.

- “Dünyanın en büyük kölelik düzeni ve utancı yaşanması”: Sığınmacı kadınların tekstil, tarım ve ev iş işlerinde karın tokluğuna çalıştırılması ve 6 bin sığınmacı kadının fuhuş çeteleri tarafından pazarlanması gerekçe gösterilmiştir.⁵⁰
- “Bir annenin yaşayabileceği en büyük acıyı tatması/acılı kadın”: 8 evladını hastalık ve savaştan dolayı kaybetmesi gerekçe gösterilmiştir.⁵¹
- “Savaşın en çok kadınları ve çocukları vurması”: Yüzlerce kadının kuma adı altında satılması ve zorla pavyonlarda çalıştırılması gerekçe gösterilmiştir.⁵²
- “Aileleri için kendilerini feda etmeleri”: Ailelerinin bir yıllık masrafını karşılamak için 1-2 bin TL’lik başlık parasına evlenmeleri gerekçe gösterilmiştir.⁵³
- “Kamp dışında yaşayan sığınmacı kadınların yaşam koşullarının çok ağır olması”: Yaşam için uygun olmayan mekanlarda yaşamlarını sürdürmeye çalışmaları gerekçe gösterilmiştir.⁵⁴
- “Sığınmacı kadınları çok zor yaşama ve çalışma koşullarının beklemesi/modern kölelik hüküm sürmesi”: Cinsel şiddete maruz kalmaları, çöplerde, parklarda yaşamaları ve düşük ücretlerle uzun saatler çalışmak zorunda kalmaları gerekçe gösterilmiştir.⁵⁵
- “Sığınmacı kadınları Türkiye’de ayrı bir savaş beklemesi”: Cinsel taciz ve sömürüyle karşı karşıya kalmaları gerekçe gösterilmiştir.⁵⁶

⁵⁰ “Suriyeli kadınlara çete tuzağı”, 15.12.2013, Cumhuriyet

⁵¹ “Suriyeli annenin evlat acısı”, 08.09.2014, Cumhuriyet

⁵² “Aileleri için kendilerini feda ediyorlar”, 19.01.2015, Cumhuriyet

⁵³ “Aileleri için kendilerini feda ediyorlar”, 19.01.2015, Cumhuriyet

⁵⁴ “Suriyeli kadınların öyküleri”, 17.03.2015, Cumhuriyet

⁵⁵ “Suriyeli kadınların çilesi, 09.03.2016, Cumhuriyet

⁵⁶ “Suriyeli kadınların çilesi, 09.03.2016, Cumhuriyet

- “Yüklerinin çok ağır olması”: Türkiye’ye geldikten sonra çok sıkıntı (ucuz ücretlerle çalışma, insanların dışlanmasına maruz kalma) yaşamaları gerekçe gösterilmiştir.⁵⁷
- “Türkiye’de vasıfsız eleman gibi olmaları”: Meslek sahibi sığınmacı kadınların Türkiye’ye geldikten sonra mesleklerini icra edememeleri gerekçe gösterilmiştir.⁵⁸
- “Talihsiz anne”: Doğum yaptıktan sonra hastaneye yatırılan sığınmacı kadının 14 günlük bebeğinin aynı odada kaldığı başka bir Suriyeli sığınmacı kadın tarafından kaçırılması gerekçe gösterilmiştir.⁵⁹
- “Uluslararası bağlantıları bulunan bir iş kadını”: Turizmden ticarete kadar pek çok alanda hizmet veren bir iş sahibi olması gerekçe gösterilmiştir.⁶⁰
- “Evlat acısı yaşayan Suriyeli anneler/acılı anneler”: Suriye’deki savaşta çocuklarını kaybetmeleri gerekçe gösterilmiştir.⁶¹
- “Bir zamanlar onların da huzurlu yuvaları vardı”: Esad rejiminin bombalarıyla evleri yıkılması ve çocuklarının ölmesi gerekçe gösterilmiştir.

Suriyeli sığınmacı kadınların “aleyhine” kullanılan ifadelerle bakıldığında da birbirine benzer ifadelerin ve gerekçelerin kullanıldığı tespit edilmiştir. Bunun yanında, bu ifadeler için genellikle sığınmacı kadınların kuma olmaları, fuhuş ya da konsomatrislik yapmaları gibi adli olaylar içerisinde yer almaları gerekçe gösterilmiştir. Bu ifadeler ve gerekçeleri aşağıdaki gibidir:

- “Vcdansız”: Sığınmacı kadının, başka bir sığınmacı kadının 14 günlük bebeğini hastaneden kaçırmaması gerekçe olarak sunulmuştur.⁶²
- “Suriyeli kadınlar yüzünden yuvalar yıkılıyor”: Sığınmacı kadınların kendilerini kuma alacak birilerini araması gerekçe olarak sunulmuştur.⁶³

⁵⁷ “Yargılamada önce bir daha düşünün”, 19.03.2017, Cumhuriyet

⁵⁸ “Eğitilmiş Suriyeli kadınlar örgütlendi”, 23.06.2018, Hürriyet

⁵⁹ “Vcdansız: 14 günlük bebeği hastaneden kaçırdı”, 16.07.2016, Sabah

⁶⁰ “Evsizdi, Ev satıyor”, 15.12.2015, Türkiye

⁶¹ “Biz de senin evladınız”, 09.05.2016, Türkiye

⁶² “Vcdansız: 14 günlük bebeği hastaneden kaçırdı”, 16.07.2016, Sabah

⁶³ “SURIYELİ KADINLAR TÜRKLERE KUMA OLMAK İÇİN KAPI KAPI DOLAŞIYOR”, 23.10.2013, Sözcü

- “Şanlıurfa’nın huzuru için Suriyeli kadınlar yakalandı”: Sığınmacı kadınların konsomatrislik yapması gerekçe olarak sunulmuştur.⁶⁴
- “Göç dalgası Yuvaları yıktı/Kilis’e Suriyeliler geldi boşanmalar tavan yaptı/Kilis’te boşanma oranı yüzde yüz arttı”: Sığınmacı kadınlarla yapılan evlilikler gerekçe olarak sunulmuştur.⁶⁵
- “Yine Suriyeliler yine fidye vakası”: 2 sığınmacı kadının Mısırlı ve Suriyeli üniversite öğrencilerini kaçırap ailelerinden fidye istemesi gerekçe olarak sunulmuştur.⁶⁶
- “Suriyeli hırsız”: 3 sığınmacı kadının Filistinli bir kadının çantasından altın bilezik çalması gerekçe olarak sunulmuştur.⁶⁷

4.2.4. Gazetelerin ideolojik duruşlarının haber içeriklerinde kendini nasıl gösterdiği

Gazetelerin ideolojik duruşu haber içeriklerinde birçok açıdan kendini göstermiştir. İlk olarak gazetelerin ideolojik duruşu konu seçiminde belirleyici öge olmuştur. Bu noktada örnekleme oluşturan gazetelerin ideolojik duruşlarını hatırlatmak faydalı olacaktır. Sabah ve Türkiye gazeteleri hükümeti destekleyen grubu, Cumhuriyet ve Sözcü gazeteleri hükümet karşıtı grubu, Hürriyet ise ne hükümet karşıtı ne hükümet yanlısı grubu temsil etmektedir. Buna göre hükümete karşıt bir ideolojik duruşa sahip Sözcü Gazetesi sığınmacı kadınların entegrasyonu ile ilgili hiç haber yapmamıştır.⁶⁸ Çünkü entegrasyon haberleri sığınmacı kadınları Türk toplumuna dahil eden türden haberler olup onların ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda toplumla bütünleşmesi için yapılan etkinliklerin, projelerin anlatıldığı haberlerdir. Ancak Sözcü Gazetesi hükümeti ve sığınmacı politikalarını desteklememektedir. Dolayısıyla onlarla ilgili bir entegrasyon haberi yayımlamayı da tercih etmemiştir. Diğer yandan hükümete yakın bir siyasi pozisyona sahip olan Sabah Gazetesi entegrasyon haberlerinde ilk sıradadır. Fakat kumalık söz konusu olduğu zaman da Sabah Gazetesi hiç haber yayımlamamıştır. Çünkü kumalık ve bunun gibi birkaç konuda yaşananlar Türkiye’nin sığınmacı politikası konusundaki eksiklerini, yanlışlarını ortaya çıkardığı için hükümet yanlısı bir gazete olarak böyle olumsuz haberler yayımlamak istememiş olabilir. Keza Türkiye Gazetesi

⁶⁴ “Şanlıurfa’nın huzuru için Suriyeli kadınlar yakalandı”, 26.09.2016, Sözcü

⁶⁵ “Kilis’e Suriyeliler geldi boşanmalar tavan yaptı”, 21.02.2016, Türkiye

⁶⁶ “Yine Suriyeliler yine fidye vakası”, 14.10.2017, Türkiye

⁶⁷ “Suriyeli hırsız Filistinliyi Taksim’de soydu”, 30.10.2018, Sözcü

⁶⁸ Ayrıntılı bilgi için 4.1.3’e bakınız.

için de aynı durum geçerlidir. Kaldı ki kumalıkla ilgili sadece 1 haber yayımlamıştır. İkinci nokta gazetenin ideolojik duruşu konuya olan bakış açısını belirlemiştir. Gazete hangi konuda haber yapacağına karar verdikten sonra haberi nasıl çerçeveleyeceğine karar vermiştir. Şöyle ki eğer hükümeti destekleyen bir gazeteysse sığınmacılar konusunda haber dili içeriği ve pozitif olup (olayın iyi, sorunsuz yanları ve sonuçları) zaman zaman hükümete övgüde bulunmuştur. Hükümet karşıtı bir gazeteysse durum tam tersidir. Yani gazetenin haber dili eleştirel, içeriği olumsuz (olayın problemlili tarafları) olup kimi zaman hükümeti eleştirmiştir. Kısacası ideolojilerin farklı olmasına bağlı olarak aynı haber konusu farklı biçimlerde işlenmiştir. Örneğin, hükümete karşıt bir siyasi pozisyonu olan Sözcü Gazetesi'nin sığınmacı kadınlara karşı olumsuz (ayrımcı ve ırkçı) bir bakış açısına sahip olduğu ve hükümeti eleştirdiği görülmektedir. Bu yüzden yaşanan tüm olumsuzluklarda sığınmacı kadınları itham etmekte ve farklı yaftalamalarla itham etmektedir. Fakat diğer yandan sığınmacı kadınlara sahip çıkmadığı gerekçesiyle hükümeti de suçlamaktadır. Bununla ilgili örnek aşağıdadır.

Görsel 4.6. *Sözcü Gazetesi'nin Suriyeli sığınmacı kadınlar konusunda hükümeti eleştirmesi (31.07.2014)*

Çalışmada hükümeti destekleyen konumunda olan bir diğer gazete Sabah Gazetesi'dir. Onun da ideolojik duruşunun haber içeriğine nasıl bir etkisi olduğu bu kapsamda incelenmiştir. Buna göre, Sabah Gazetesi kumalık gibi hükümetin politikalarını eksik ve hatalı gösterecek olumsuz konularda haber yayımlamamıştır. Buna

karşın sığınmacı kadınların iyi ve güvende oldukları ve toplumla bütünleşmeye çalıştıkları yönünde haberler yayımlamıştır. Bununla birlikte bazı haberlerde Cumhurbaşkanına, hükümete, devlete övgülerde bulunmuştur. Bu duruma Cumhurbaşkanı Recep Tayip Erdoğan'ın eşi Emine Erdoğan'ın Ankara'daki sığınmacı kadınları Cumhurbaşkanlığı Külliyesi'ne davet ettiği “*Kardeşlik köprüleri inşa etmemiz gerek*” başlıklı haberi örnek verilebilir. Bu haberde sığınmacı kadınların şu sözleri aktarılmıştır: “*Türkiye Cumhuriyeti'ne, Türk milletine, Cumhurbaşkanı Recep Tayip Erdoğan'a ve kendilerine Cumhurbaşkanlığı Külliyesi'nde bulunma imkanı veren Emine Erdoğan'a teşekkürlerini ileten sığınmacı kadınlar, 'Kalplerindeki duyguların, ifade edebildiklerinin çok ötesinde olduğunu' söyledi.*” Böylece sığınmacı kadınlar aracılığıyla hükümete övgüde bulunulmuştur.

Hükümeti destekleyen bir ideolojik duruşu olan Türkiye Gazetesi ise Cumhuriyet Gazetesi'nin tam tersine sığınmacı kadınları sevgi dolu bir eşe, huzurlu, mutlu bir yuvaya ve iyi bir işe sahip insanlar olarak işlemiştir. Bunun için de hükümete övgülerde bulunmuştur. Dolayısıyla gazetenin ideolojik duruşu sığınmacı kadınları iyi ve mutlu yansıtmak ve hükümete övgülerde bulunmak şeklinde yansımıştır.

Görsel 4.7. Türkiye Gazetesi'nin ideolojik duruşunun hükümete övgüde bulanarak kendini göstermesine bir örnek (21.06.2017)

Hükümet karşıtı olan Cumhuriyet Gazetesi'nin ideolojik duruşunun kendini nasıl gösterdiğine bakıldığında hükümet eleştirisini sığınmacı kadınlar üzerinden yaptığı görülmektedir. Şöyle ki sığınmacı kadınların yaşadığı olumsuz şeyler (öldürülmeleri, fuhuş çetelerinin eline düşmeleri vs.) için hükümeti eleştirmiştir. Ancak bazı haberlerde ideolojik duruşundan bağımsız sığınmacı kadınların içinde bulunduğu zorlu hayat şartlarının anlatıldığı haberler olduğu görülmektedir. Bu yüzden Cumhuriyet Gazetesi'nin bazen ideolojik duruşundan bağımsız sığınmacı kadınların gerçek sorunlarını işlediği söylenebilir.

Suriyeli Kadınların Öyküleri

IRFAN O. HATİPOĞLU
Uzman - Mustafa Kemal Üniv.

Suriye iç savaşının etkisi yalnızca ekonomik değildir. Savaşın insani boyutu nunun lirkütüncülüğünü sığınmacı kadınların yaşadıkları öyküler ortaya koyuyor.

Yaşam savaşı

Kamp dışında yaşayan kadınların koşulları çok ağır; işyeri olarak yapılmış mekânlarda, hayvan ahurlarında, rutubetin yoğun olduğu, güneş almayan bodrum katlarında, metruk binalarda yaşamlarını sürdürmeye çalışıyorlar.

Kadınlar banyo, lavabo düzenlemeleri olmadıkça kişisel bakımlarını yapamıyor.

Örneğin kamuya açık tuvaletlerin paralı olması nedeniyle tuvalet gereksinimi bina araklarında, parklarda, park etmiş araçların çevresinde gideriliyor.

Sığınmacı kadınların dertleri

Sığınmacı kadınların içinde buldukları durumu anlatmak

SURİYE İÇ SAVAŞI DÖRDÜNCÜ YILINI TAMAMLARKEN SAVAŞIN YIKICI VE KANLI YÜZÜ ÜLKE-MİZİ DERİNDEN ET-KİLEMEYİ SÜRDÜRÜYOR.

İçin sözcekliler yeterli değil. Yaşananın olanca çabaklığı ile kavrayabilmek için öykülerini paylaşmakta yarar var.

Rabia K: Evli, iki kız, bir gelini ile birlikte yaşıyor. Süyu, lavabosu olmayan bir dükkânla kalıyor.

Bir kızın en altı, yaşında iki çocuğu var. Diğer 14 yaşında. Gelini 16 yaşında, bir çocuğu var.

Komşuların yardımı ile yaşıyorlar. Temizlik, lavabo kullanma gereksinimlerini yalındaki camiden karşılıyorlar. Caminin tuvaletini kullanıyorlar.

Tuvalet beklisi para ödemediklerinden tuvaleti kullanmalarına izin vermiyor. "En büyük sıkıntımız tuvalet kullanımı.

Çocukları da saydığımızda 7 kişi yaşıyoruz. Tuvalete her giriş çıkışımızda bekçi bizden para istiyor.

Ya bekçilerin gitmesini bekliyoruz ya da zorlandığımızda çocukların çişini park eden arabaların arasında yaptırıyoruz. Belediyeden istediğimiz tuvaletleri ücretsiz yapmasıdır."

Sığınmacı kadınların bir derti "fuhuş" zorlanmaları ve ikinci eş olarak satılmalarıdır.

Sığınmacı kadınlarla erkekler arasında aralık yapan "kadın pazarlama" çeteleri olmuştur.

İç savaştan kaçarak Türkiye'ye sığınan Suriyeli kadınların pek çoğu Eminönü civarında sokakta yaşıyorlar. (FATİH ERDOĞDU)

Fatma A: 29 yaşında, 14 yaşında bir kız, 7 ve 6 yaşlarında iki erkek çocuğu var. Savaştan kaçmış.

Apartmanın kömürlüğünde yaşıyor. "İlk geldiğimiz günlerde sakallı, yaşlı bir bey bisikletle her gün gelip hafızımızı soruyor, yemek getiriyordu. Bir akşam geldiğinde "böyle gelip gitmem hoş olmuyor, dinimize göre mahrem, haram.

Yardım getirmem için dini nikâh kaydıracağız" dedi. Ertesi gün de bir adamla çıkageldi, nikâhı kaydirdik.

Gittiler... Daha sonraki günlerde birlikte olmak için sıkıştırmaya başladı ve birlikte olduk...

Bir süre sonra yanında bir arkadaş da gelirmeye başladı, uzun oturuyorlardı.

Gelen kişinin benden hoşlandığını, birlikte olmak istediğini söyledi, zorla birlikte olduk. Bir süre sonra 14 yaşındaki kızma sarıkmılığa başladılar. Birlikte olmak için zorladıklarında bıcağı alarak üzerlerine saldım,

korukup kaçtım.

O günden bu yana gelmiyorlar. Komşuların yardımı ile yaşamımızı sürdürüyoruz."

Hatice B: 14 yaşında, ikinci eş olarak babası tarafından 3 bin lira karşılığında, 45 yaşındaki adamla dini nikâhla evlendirilmiş. Yemeğini ev halkı yedikten sonra yalnız yiyor. İlk eş, çocukları ve ilk eşin akrabaları tarafından şiddet uygulanıyor.

Eşi tarafından arada dövülüyor. Hayvanların bakımı ve diğer tüm ev işlerinde öncelik kendisindedir.

Suriyeli babası tarafından aranmıyor. Sık sık intihar etmeye düşünüyor.

Ne yapmalı?

Anlattığımız öykülerinin bin lercesi her gün değişik boyutlarda yaşanıyor.

Bu öykülerin yazılmasına ortak olmak istemiyorsak, yaklaşan seçimlerde seçiminizi doğru yapmalıyız.

Yoksa tarihe adımız ortak olarak yazılacaktır.

Yıkık binalarda yaşam savaşı veren sığınmacı kadınlar ve çocuklar. (VEDAT ARIK)

Görsel 4.8. Cumhuriyet Gazetesi'nin ideolojik duruşunun hükümeti eleştirerek kendini göstermesine bir örnek (17.03.2015)

Zaman içerisinde hükümete yönelik farklı duruşlar sergileyen Hürriyet Gazetesi'nde durum biraz daha farklıdır. Şöyle ki gazetenin net olmayan ideolojik duruşu bazı haberlerde bir ideolojik görüşün haber içerisinde belirgin olarak yer almamasına sebep olmuştur. Bu haberler çoğunlukla entegrasyonla ilgili haberlerdir. Bazen ise hükümet söylemini benimsemiş bazense sığınmacı kadınlar üzerinden hükümeti eleştirmiştir. Bu sebeple gazetenin bazı konularda birden fazla bakış açısına sahip olduğu görülmüştür. Örneğin kumalık konusunda bir yandan sığınmacı kadınların çektiği sıkıntılardan bahsederken diğer yandan sığınmacı kadınlar suçlu bulunmuştur. Buna rağmen diğer gazetelere kıyasla siyasi tartışmalardan uzak olduğu ve bu yüzden de olayları daha insani bir pencereden değerlendirdiği söylenebilir.

Suriyeli kadına kelebek etkisi

Suriyeli göçmen kadınların başlarından bela eksik olmuyor. İngiliz Times gazetesinin haberine göre bu kez de 'Kelebek' isimli bir çöpçatan zor durumdaki kadınları zengin erkeklerin ikinci veya üçüncü eşleri olmaları için ikna etmeye çalışıyor.

DİŞ HABERLER SERVİSİ

İNGİLİZ Times gazetesi, Türkiye'nin güney bölgelerinde bekâr Suriyeli göçmen kadınlara eş bulmayı öneren ve Facebook'ta 'Kelebek' adıyla faaliyet gösteren 'çöpçatanı' yazdı. Kelebek, çaresiz kadınlara, evlenmeleri karşılığında para öneriyor. Lazkiye'den gelen Emel, çöpçatanın kendisine Suudi bir erkekle evlenmesi karşılığında 10 bin dolar önerdiğini anlattı. Emel, "Boşanmış olduğum için beni kolay ikna edebileceğini düşündü. Reddettim ama durumlarına bağlı olarak birçoğu kabul edecektir. Evlilik teklif edildiği zaman bizi sadece seks için istediklerini biliyoruz" diye konuştu.

21 yaşındaki Reem de Katarlı bir doktorun ikinci kansı olma teklifini reddettiğini, ancak hayatlarını kazanmak için başka bir yolu olmayan birçok genç Suriyeli kadının teklifleri değerlendireceğini anlatıyor.

KADINLARA AV GÖZÜYLE BAKILIYOR

Avrupa'ya göç eden 200 bin civarında Suriyelinin çoğu bekâr erkeklerden oluşuyor. Komşu ülkelere göç eden Suriyelilerin çoğunluğu ise kadın. Cinsiyet ve güvenlik konularında uzman olan Valerie Hudson, kadınların, kendilerini koruyacak erkekleri kaybedince onlara av gözüyle bakıldığını anlatıyor. Hudson, bu durumun yaşı küçük

kızların niyetleri olmasa da evlenmek zorunda kalmasına neden olduğunu ve çeşitli evliliklerin arttığını söyledi. Hudson'a göre bu durum 'dini hassasiyetleri yatıştırmak için evlilik cilası sürülen seks ticaretine' yol açıyor.

'Çöpçatanlar' Suriyeli kadınları para karşılığı evlenmeleri için kandırmaya çalışıyor.

Suriyeli erkekler Avrupa'ya göç etse de kadınlar büyük oranda yakın ülkelere sığınıyor.

Görsel 4.9. Suriyeli sığınmacı kadınların zor durumda oldukları yönündeki Hürriyet Gazetesi haberi (12.01.2016)

Görsel 4.10. Suriyeli sığınmacı kadınların kumalık konusunda suçlu bulunduğu Hürriyet Gazetesi haberinin bir bölümü (16.02.2016)

Gazetelerin ideolojik duruşlarının haber içeriklerinde kendini nasıl gösterdiği tek tek inceledikten sonra aynı konunun 2 farklı ideolojik duruşa sahip gazetelerde nasıl ele alındığı araştırılmıştır. Bunun için nitel analiz örneklemini dışındaki bir Cumhuriyet Gazetesi haberi ve aşağıda verilen ve örnekleme dahilinde olan bir Sabah Gazetesi haberi tercih edilmiştir.

Görsel 4.11. Cumhuriyet Gazetesi'nin ideolojik duruşunun habere hükümeti eleştirel anlamda etki etmesine bir örnek (14.07.2017)

Görsel 4.12. Sabah Gazetesi'nin ideolojik duruşunun habere hükümete destek olması anlamında etki etmesine bir örnek (09.07.2017)

Bu iki haberdeki olay aynı olsa da Cumhuriyet Gazetesi'ne ait ilk haberde Emami isimli sığınmacı kadının hükümetin yanlış politikaları sonucu öldüğü ifade edilmiştir. Sabah Gazetesi'ne ait ikinci haberde ise tam tersi bir şekilde Cumhurbaşkanı'nın yani "devletin" sığınmacı kadına sahip çıktığı fakat Hürriyet Gazetesi gibi sığınmacılar konusunda ırkçı/ayırıcı bir söyleme sahip olan basın ve dış mihrakların buna sebep olduğu belirtilmiştir. Dolayısıyla gazetelerin farklı ideolojik duruşlara sahip olması aynı olayın farklı şekillerde değerlendirilmesine sebep olmuştur. Diğer yandan bazı istisnalar da söz konusudur. Şöyle ki bazen gazeteler, ideolojik duruşlarına karşıt haber yapmışlardır. Örneğin, hükümeti destekleyen bir ideolojik duruşu olan Türkiye Gazetesi, sığınmacı kadınların Türkiye'ye gelmesinden sonra boşanmaların arttığını ve bunun sebebinin sığınmacı kadınlar olduğunu söyleyerek siyasi pozisyonundan farklı bir tavır sergilemiştir. Ancak genel olarak siyasi pozisyonuna göre haber yayımlamıştır.

Kısacası, örnekleme oluşturan tüm gazeteler bazı istisnalar da olsa çoğunlukla ideolojik duruşları doğrultusunda haber yapmıştır. Örneğin Cumhuriyet Gazetesi ideolojik duruşunu haberlerde sığınmacı kadınların problemlerini, sıkıntılarını vererek ve

zaman zamanda hükümeti eleştirerek göstermiştir. Hürriyet Gazetesi bazen hükümet yanlısı haberler yayımlamış bazense hükümet karşıtı haberler yayımlamıştır. Fakat yine de diğer gazetelerle kıyaslandığında güncel siyasi tartışmaların içerisine çok girmediği görülmüştür. Sabah ve Türkiye gazeteleri, konu seçimiyle ve hükümet övgüleriyle hükümetin politikalarını desteklemişlerdir. Sözcü Gazetesi ise açık bir şekilde hükümeti eleştirerek hükümet karşıtı duruşunu ortaya koymuştur.

5.SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışmada, 2011 yılının Nisan ayından itibaren ülkelerindeki iç savaştan kaçıp Türkiye'ye toplu bir şekilde gelen Suriyeli sığınmacı kadınların Türk yazılı basınında temsil edilme biçimleri incelenmiştir. Bu bağlamda ideolojik duruşları, sahiplik yapıları ve tirajları dikkate alınarak belirlenen 5 ulusal gazetenin (Cumhuriyet, Hürriyet, Sabah, Sözcü ve Türkiye) 2011 yılından 2018 yılına kadar olan ilgili haberleri ele alınmıştır. Bu anlamda 163 habere ulaşılmıştır. Efe vd.'nin (2018) yaptığı araştırmada Suriyeli sığınmacılarla ilgili Türk basınında 5 farklı gazetede 5 yıl boyunca yayımlanan 2321 haber metni tespit edilmiştir. Bu sayı referans alınarak bu tez kapsamında erişilen 163 haber düşünülürse Türk basınında Suriyeli sığınmacı kadınların simgesel olarak yok edildiği ve bu bağlamda yeterli temsil edilmemenin başka bir temsil sorununu doğurduğu söylenebilir (Efe vd., 2018). PRNet aracılığıyla elde haberler nitel ve nicel içerik çözümlemesi yöntemiyle analiz edilmiştir. Nicel analiz bölümünde bir kodlama sistemi oluşturularak bakış açıları, konular, kaynaklar, art alan bilgisi ve adlandırmalar tespit edilmiştir. Nitel kısımda ise içeriklerin nasıl işlendiği, temsil biçimleri ve gazetelerin ideolojik duruşlarının haber içeriklerine olan etkisi ortaya konulmuştur.

Nicel analiz sonucunda Türk yazılı basınının sığınmacı kadınlara bakış açısının çoğu zaman olumlu ve dengeli görünmesine rağmen, bu bulgular nitel analizle desteklendiğinde problemlili temsillerin varlığı aşikardır. Bunun anlamı, Türk basınındaki hakim görüşün, sığınmacı kadınların yanında olan ve onları ötekileştirmeyen türündenmiş gibi bir algı yaratsa da aslında temsil biçimleri birçok örnekte sığınmacı kadınları örtülü bir şekilde olumsuz olarak sunmaktadır. Ayrıca örneklemedeki haberlerin %25.8'inin açıkça olumsuz bakış açısına sahip olduğu ve bu çerçevede sığınmacı kadınları ırkçılık ve ayrımcılığa varacak şekilde çeşitli sıfat, yaftalama ve özelliklerle temsil edildiği unutulmamalıdır. En çok işlenen haber konularına bakıldığında ise cinayet, kumalık, para karşılığı evlilik gibi olumsuz içeriklerin ilk sıralarda geldiği görülmektedir.

Nicel analiz sonucunda ulaşılan bir başka önemli bulgu, cinayet konusunda en çok haber yapan Sözcü Gazetesi'nin söz konusu kadınların ekonomik, sosyal ve kültürel entegrasyonu olduğunda hiç haber yayımlamamıştır. Bu da gazetenin ideolojik duruşunun konuya olan bakış açısını yansıtmaktadır. Şöyle ki 2011 yılında Suriye'deki iç savaş sebebiyle Türkiye'ye göç eden sığınmacılar, bugün Türkiye'de 8 yılı geride bırakmışlardır. Savaşın ne zaman sona ereceği ve ülkelerine ne zaman dönecekleri de belli değildir. Bu yüzden bu süreçte sığınmacıların mümkün olduğu kadar her alanda toplumla bütünleşmelerini sağlamak gerekmektedir. Bu noktada en başta yapıcı ve destekleyici tavrıyla sürecin daha rahat ilerlemesine katkı sağlayabilecek olan medyaya görev düşmektedir. Ne var ki yapılanları eleştirerek ya da hiç vermeyerek de bu süreçte olan olumsuz bakış açısı açıkça ortaya konabilir.

Bir diğer bulgu, sığınmacı kadınların haber kaynağı olarak ilk sırada yer almasıdır. Bu sonuç, sığınmacı kadınların özne oldukları konuda kendi görüş ve düşüncelerini ifade etmeleri açısından çok önemlidir. Ancak burada göz ardı edilmemesi gereken bir nokta vardır. Sığınmacı kadınlar tüm haber kaynakları içerisinde ilk sırada yer almasına rağmen araştırma kapsamına alınan 163 haberin sadece 39'unda (%23.93) kaynak olabilmışlerdir. Dolayısıyla bu oran, sığınmacı kadınların seslerini duyurabilmeleri açısından tatmin edici bir sonuç değildir.

Nicel analiz sonucunda elde edilen bir diğer şey, haber metinlerinde Suriyeli sığınmacı kadınların büyük ölçüde "Suriyeli kadın" (%72.4) olarak adlandırılmasıdır. Bazı haberlerde (%12.56) ise "*Suriyeli*", "*Suriyeli anne*", "*(Suriyeli) Göçmen Kadın*", "*Suriyeli Gelin*", "*Suriyeli kuma*", "*Suriyeli kız*" olarak adlandırıldıkları tespit edilmiştir. Bir de üzerinde en çok tartışılan iki statü olan "*Suriyeli mülteci*" (%7.44) ve "*Suriyeli sığınmacı*" (%6.51) şeklinde adlandırıldıkları görülmüştür. Bu yüzden sığınmacılarla ilgili diğer çalışmalarda ulaşılan sonuçlarla (Efe vd., 2018) benzer olarak bu çalışmada da Türkiye'nin sığınmacıları net bir şekilde adlandıramama halinin basına da yansıdığı ve bunun sonucunda sığınmacı kadınların çoğunlukla genel bir tabirle adlandırıldıkları belirlenmiştir. İkinci olarak, sığınmacı kadınlar bu tanımlamayla homojen bir grup gibi düşünülerek kadınlar arasındaki tüm farklılar göz ardı edilmiştir. Oysa sığınmacı kadınların her biri çok farklı özelliklere sahip olabilir. Üçüncü olarak, bu ifade onları ayrıştırmaktadır. Yani onların "Suriyeli" olduğu ve bunun sonucunda da bizden olmadığı anlamı üretilmektedir. Ayrıca bu tanımın sonucunda sığınmacı kadınlar

toplumsal ve hukuki anlamda hiçbir hakları olmayan kişiler gibi temsil edilmektedir. Bu durumda geçici koruma kapsamında elde ettikleri haklar görmezden gelinmektedir. Bununla bağlantılı olabilecek başka bir bulgu, sığınmacı kadın haberlerinin çoğunda (%74.8) art alan bilgisi yer almamasıdır. Türk basının sığınmacı kadınları “*Suriyeli kadın*” şeklinde genel bir tabirle adlandırması herhangi bir art alan bilgisini vermeyi de lüzumsuz kılmaktadır. Bu bağlamda art alan bilgisi olmayan haberlerin oranıyla (%74.8) sığınmacı kadınların genel olarak adlandırıldıkları haber oranının (%75,35) (“Suriyeli kadın” + “Suriyeli”) birbirine çok yakın olduğu görülmektedir.

Çalışmada nitel analiz sonucunda elde edilen bulgularla ise sığınmacı kadınların Türk basınında nasıl ele alındığına ve bu çerçevede hangi sıfat, yaftalama ve özelliklerle temsil edildiğine ve gazetelerin ideolojik duruşlarının haber içeriklerinde kendini nasıl gösterdiğine ulaşılmıştır. Buna göre nitel analiz sonucunda elde edilen ilk bulgu, Suriyeli sığınmacı kadın haberlerinde “*ötekileştiren*” ya da “*dahil eden*” türünde içeriklerin nasıl işlendiğidir. Buna göre “*ötekileştiren*” türündeki haber içeriklerinin çoğunluğunda sığınmacı kadınların 1.derece yakınları ve çevresi tarafından kurban edilmeleri işlenmiştir. Bu haberlerde kimi zaman din ön plana çıkarılarak “*din kardeşliği*” vurgusu yapılmış, kimi zamansa adli bir olay gibi verilmiş ya da bir şiddet olayı ayrıntılarıyla tasvir edilmiştir. Daha sonra Suriyeli sığınmacı kadınların kuma olmaları sebebiyle “*yuva yıktıkları*” ve “*huzur bozdukları*” işlenmiştir. Bu anlamda sığınmacı kadınlar için “*işimizi, aşımızı şimdi de eşimizi alıyorlar*” düşüncesi hakimdir. Öte yandan devleti temsil eden kişilerin bile açıkça sığınmacılarla “*anlaşamıyoruz*” yönünde açıklamaları vardır. Ayrıca bu haberlerin bazılarında ırkçı ve ayrımcı bir dil hakimdir ve etnisiteye vurgu yapılmıştır. Ötekileştiren türündeki haber içeriklerinin bir kısmı sığınmacı kadınların bir suçun faili olması üzerinden işlenmiştir. Bu anlamda sığınmacı kadınlara hırsızlık, dilencilik, kapkaç, adam yaralama, öldürme ve dolandırıcılık gibi adli olaylar çevresinde haber değeri atfedilmiştir. Burada dikkat çeken bir nokta, bu haberlerin bir kısmında sığınmacı kadınların “*Suriyeli*” olmaları ön plana çıkarılarak etnisiteye vurgu yapılmasıdır. Bu yüzden kimi haberlerde habercilik/gazetecilik etiğinin yok sayıldığı tespit edilmiştir.

“Dahil eden” türündeki içeriklerin nasıl işlendiğine bakıldığında ise sığınmacı kadınların günlük hayatta yaşadıkları zorluklar, çektikleri sıkıntılar ve ağır yaşam şartları üzerinden işlenmiştir. Buna sebep olarak da sığınmacı kadınların Türkiye’ye geldikten sonra çetelerin eline düşerek fuhuş yapmaya mecbur kalmaları, aileleri ya da aracı kişiler

tarafından para karşılığında satılmaları, kuma olarak alınıp satılmaları, cinsel tacize uğramaları, emeklerinin sömürülmesi, kamp ve kamp dışı yaşam şartlarının yetersiz olması ve yerli halk tarafından dışlanmaları gibi olumsuzluklar gösterilmiştir. Fakat sığınmacı kadınların içinde buldukları durum hakkında okuyucuların bilgilendirilmesi ve yetkililerin sorunlara çözüm bulmaları için olumlu bir adımdır. Bu haberlerde üstüne kuma getirilen kadınların da zor durumda kaldıklarından bahsedilmiştir. Daha sonra sığınmacı kadınların Türkiye’de mutlu, huzurlu yuva kurdukları, iyi bir işe sahip oldukları ve temel ihtiyaçlarını karşılayabildikleri pozitif bir dille anlatılmıştır. Bu bağlamda sığınmacıların Türkiye’ye geldikten sonra daha iyi bir hayata sahip oldukları ve geleceğe umutla baktıkları vurgusu yapılmıştır. Dahil eden türündeki sığınmacı kadın haberlerinin bir bölümünde sığınmacı kadınların entegrasyonları işlenmiştir. Bu kategorideki haberlerin dili ve içeriği, sığınmacı kadınların toplumla bütünleşmeleri için gerçekleştirilen etkinliklerin, eğitimlerin ve uygulamaların desteklenmesi sebebiyle oldukça olumludur. Son olarak, dahil eden türündeki sığınmacı kadın haberleri annelik üzerinden ele alınmıştır. Bu haberlerde Suriye iç savaşında çocuğu ölen ya da hala savaşta olan sığınmacı kadınların üzüntüleri, acıları paylaşılmıştır.

Nitel analiz sonucunda elde edilen ikinci bulgu, sığınmacı kadınların türlü sıfat, özellik ve yaftalamalarla temsil edildiğidir. Bunlardan ilki “*kurban*” temsil biçimidir. Sığınmacı kadınlar bu temsil biçimiyle aynı zamanda “*çaresiz*” ve “*zavallı*” kişiler ve çevresindeki erkeklerin (eş, kardeş, üvey oğul, yeğen, akraba, komşu) yapabilecekleri karşısında “*pasif nesnelere*” olarak temsil edilmişlerdir. İkinci olarak “*zor durumda/mağdur/savaş mağduru*” şeklinde temsil edilmişlerdir. Bu temsil biçimi, sığınmacı kadınların savaş sebebiyle günlük hayatta yaşadıkları, karşılaştıkları zorluklardan dolayı oluşmuştur. Üçüncü olarak, “*yuva yıkan*”, “*huzur ve toplumun aile yapısını bozan*” şeklinde temsil edilmişlerdir. Bu yaftalamaları en çok hükümete karşıt bir siyasi pozisyonu olan Sözcü Gazetesi’nin kullandığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte, sığınmacı kadınlar “*dilenci*”, “*hırsız*”, “*dolandırıcı*” ve “*katil*” gibi yaftalamalar kullanılarak “*suçlu/bir suçun faili*” olarak temsil edilmişlerdir. Olumsuz temsil biçimlerinden sonra sığınmacı kadınlar “*iyi oldukları yönünde*” temsil edilmişlerdir. Bu haberlerde sığınmacı kadınların mutlu, huzurlu, güvenli ve iyi oldukları vurgulanmıştır. Daha sonra entegrasyon haberlerinde yaşadıklarına rağmen mücadeleyi ve hayatı seçen kadınlar “*hayata tutunmaya çalışan, mücadeleciler*” olarak temsil edilmişlerdir. Son olarak sığınmacı kadınlar “*acılı, talihsiz, çaresiz ve üzgün anneler*” olarak temsil edilmişlerdir.

Kısacası, şeylerin anlamını, temsil sistemlerini, işaretleri ve kavramları kullanarak bizlerin ürettiğini savunan inşacı yaklaşımın esas alındığı bu çalışmada, Türk basınının Suriyeli sığınmacı kadınların kimliklerini özellikle “kurban”, “mağdur/zor durumda olan kişiler” ve “yuva yıkan, huzur ve toplumun düzenini bozan” kişiler olarak inşa ettiğine ulaşılmıştır.

Nitel analiz sonucunda elde edilen üçüncü bulgu, sığınmacı kadınlar lehine veya aleyhine kullanılan ifadelerin gerekçelerinin ne olduğudur. Sığınmacı kadınlar lehine kullanılan ifadeler birbirleriyle benzerlik göstermekle birlikte sığınmacı kadınların Türkiye’ye geldikten sonra karşı karşıya kaldıkları çeşitli sıkıntılar gerekçe gösterilmiştir. Aleyhine kullanılan ifadelere bakıldığında da çoğunun aynı anlama çıkan ifadeler olduğu tespit edilmiştir. Örneğin, “*Suriyeli kadınlar yüzünden yuvalar yıkılıyor.*”, “*Göç dalgası yuvaları yıktı/ Suriyeliler geldi boşanmalar tavan yaptı/ boşanma oranı yüzde yüz arttı.*”, “*Şanlıurfa’nın huzuru için Suriyeli kadınlar yakalandı.*” Bu ifadelere gerekçe olarak ise sığınmacı kadınların kuma olmaları, konsomatrislik veya fuhuş yapmaları ve diğer adli olaylar içerisinde yer almaları gerekçe gösterilmiştir.

Nitel analiz sonucunda elde edilen son bulgu, gazetelerin ideolojik duruşlarının haber içeriklerinde kendini nasıl gösterdiğidir. Burada öncelikle ifade edilmesi gereken şey, gazetelerin ideolojik duruşlarının haber içeriklerinde birçok bakımdan kendini gösterdiğidir. Çünkü örnekleme alınan hükümet karşıtı (Cumhuriyet ve Sözcü), hükümete destek (Sabah ve Türkiye) ve ne hükümet karşıtı ne destek olan (Hürriyet) 5 gazetenin ilk adımda siyasi duruşlarına göre haber içeriği belirlediği görülmüştür. Örneğin hükümete destek olan Sabah ve Türkiye gazeteleri Türkiye’nin sığınmacı kadınlarla ilgili önemli bir meselesi olan kumalık konusuna ilgi göstermemiştir. Nitekim Sabah Gazetesi hiç haber yapmazken Türkiye Gazetesi 1 haber yapmıştır. Hükümet karşıtı Sözcü Gazetesi ise sığınmacı kadınların entegrasyonu ile ilgili hiç haber yapmazken Sabah Gazetesi en çok haber yapan gazetedir. Dolayısıyla ideolojik konularına göre hangi konuda haber yayımlayıp yayımlamayacaklarına ya da kaç haber yayımlayacaklarına karar vermişlerdir. İkinci olarak, gazetenin ideolojik duruşu gazetenin konuya olan bakış açısını belirlemiştir. Diğer bir deyişle, ilgili gazeteler bir konuda haber yayımlamaya karar verdikten sonra o haberi ideolojik pozisyonlarına göre çerçevlendirmiştir. Örneğin, Türkiye Gazetesi sığınmacı kadınların Türkiye’ye geldikten sonra iyi bir işe sahip olduklarını anlatırken, Cumhuriyet Gazetesi sığınmacı kadınların düşük ücretlerle uzun

saatler çalışarak emeklerinin sömürüldüğünü anlatmaktadır. Gazeteler haber içeriklerini kendi ideolojilerine göre değerlendirmelerinin yanı sıra ideolojik konularına göre hükümeti eleştirmiş ya övmüşlerdir. Bu yüzden gazetelerin sığınmacı kadın konusunu hükümeti eleştirmek ya da övmek için bir araç olarak kullanıldığı söylenebilir. Buraya kadar anlatılanları özetlemek gerekirse araştırma örneğine alınan ideolojik duruşları farklı 5 ulusal gazetenin Suriyeli sığınmacı kadınları kendi ideolojik konuları doğrultusunda ele aldıkları saptanmıştır. Buna göre Cumhuriyet Gazetesi, hükümet eleştirisini sığınmacı kadınların yaşadıkları sıkıntılar, çektikleri zorluklar ve karşı karşıya kaldıkları problemler üzerinden gerçekleştirmiştir. Hürriyet Gazetesi diğer gazetelerle karşılaştırıldığında güncel siyasi tartışmalardan uzak bir yaklaşım sergileyerek sığınmacı kadınların toplumla bütünleşmeleri için yapılan entegrasyon çalışmalarını konu etmiştir. Ancak bazı haberlerde hükümet söylemini benimsediği bazı haberlerde de eleştirdiği gözlemlenmiştir. Sabah Gazetesi, hükümetin sığınmacı politikalarının eksik ya da yanlış olabileceği düşüncesi uyandırabilecek her türlü olumsuz haberden kaçınmıştır. Aksine sığınmacı kadınların iyi, mutlu ve güvende oldukları yönünde bir çerçeve çizerek hükümete övgüde bulunmuştur. Sözcü Gazetesi ise Sabah Gazetesi'nin tam tersi bir şekilde, hükümet eleştirisini sığınmacı kadınlar üzerinden gerçekleştirmektedir. Şöyle ki sığınmacı kadınların toplumun huzurunu, düzenini bozduğunu söyleyerek onların varlıklarından rahatsız olmuş ve sorunun kaynağı olarak görmüştür. Bu yüzden çoğunlukla ırkçı ve ayrımcı bir dil kullanmıştır. Diğer taraftan sığınmacı kadınların içinde bulunduğu kötü şartlardan dolayı hükümeti suçladığı da olmuştur. Türkiye Gazetesi ise Sabah Gazetesi gibi ideolojik duruşunu sığınmacı kadınların iyi ve mutlu olmaları üzerinden hükümete övgülerde bulunarak göstermiştir.

Nicel ve nitel analiz sonuçları göstermektedir ki, Türk basını sığınmacı kadınlara yönelik genel olarak olumlu ve yansız bir bakış açısına sahip gibi görünse de “sığınmacılar” ve “kadınlar” için üretilen uluslararası stereotiplerin bu çalışmada da aynen üretildiği görülmektedir. Bu anlamda Türk basınındaki Suriyeli sığınmacı kadın temsilinin uluslararası temsil biçimlerinden bir farkı olmayarak “tekrar” görevi gördüğü ve “sorunlu” bir alan olarak literatürde yerini aldığı söylenebilir. Bu durumda iki bulgu arasında sanki bir tezatlık varmış gibi dursa da konu, bakış açısının değerlendirilme biçimiyle alakalıdır. Şöyle ki sığınmacı kadın haberlerinin işleme biçimlerinin ya da temsil biçimlerinin bazıları olumsuz olsa da birçok haberde sığınmacı kadınlar dışlanmamakta, ırkçılığa, ayrımcılığa uğramamakta ya da sorunların kaynağı olarak

görülmemektedir. Dolayısıyla böyle durumlar olumsuz bakış açısıyla değerlendirilmemiş ve haberlerin çoğunluğu -en azından nicel analizde- içeriğine göre olumlu ya da yansız olarak nitelendirilmiştir. Üçüncü olarak örnekleme oluşturan gazetelerin ideolojik duruşlarının haber içeriklerine etki ettiği açık bir şekilde gözlemlenmiştir. Bu da insani yönü olan bir konunun siyasi bir perspektiften ele alındığını ortaya koymaktadır. Ne var ki dezavantajlı grup olarak nitelendirilen ve yerlerinden yurtlarından edilerek hayatta kalmak ümidiyle Türkiye'ye sığınan savaş mağduru sığınmacı kadınların temsili konusunda basının daha özenli ve dikkatli olması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, Y. (2016a). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Adıgüzel, Y. (2016b). Göçmenlerin Kültürel Entegrasyonu. A. Esen ve M. Duman (Ed.), *Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler: Tespitler ve Öneriler* içinde (ss. 171–209). İstanbul: Aryan Yayıncılık.
- AFAD. (2014a). *Suriye’den Türkiye’ye Nüfus Hareketleri Kardeş Topraklarındaki Misafirlik*. Ankara.
- AFAD. (2014b). *Türkiye’deki Suriyeli Kadınlar*. İstanbul.
- Akmeşe, Z. ve Deniz, K. (2015). Kadına Yönelik Cinsiyetçi Söylemin İnternet Haber Portallarında Yer Alma Biçimleri. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi*, 8(1), 311–326.
- Altun, A. ve Gencil Bek, M. (2013). Haberlerde Aile İçi Şiddetin Temsili. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, (13), 1–34.
- Ataman, H. (2014). *Medyada Nefret Söylemi ve Ayrımcı Dil Eylül- Aralık 2014 Raporu*. İstanbul: Hrant Dink Vakfı.
- Aydın Yılmaz, S. (2016). Suriyeli Mülteci Kadınlar: Göç Travması ve Entegrasyon. A. Esen ve M. Duman (Ed.), *Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler: Tespitler ve Öneriler* içinde (ss. 195–209). İstanbul: Aryan Yayıncılık.
- Aziz, A. (1994). *Medya, Şiddet ve Kadın: 1993 Yılında Türk Basımında Kadınlara Yönelik Şiddetin Yer Alış Biçimi*. Ankara: KSSGM.
- Aziz, A. (2015). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri ve Teknikleri*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Bhasin, K. (2003). *Toplumsal Cinsiyet*. (K. Ay, Ed.). İstanbul: KADAV Yayınları.
- Busdachin, M. (2005). BM’de Temsil Edilmeyen Halklar. *Uluslararası Göç Sempozyumu* içinde (ss. 57–60). İstanbul: İstanbul Zeytinburnu Belediyesi Yayınları.
- Butler, J. (2008). *Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi*. (B. Ertür, Ed.).

- İstanbul: Metis Yayınları.
- Buz, S. (2006). *Kadın ve Göç İlişkisi Sığınan ve Sığınmacı Kadınlar Örneği*. Hacettepe Üniversitesi.
- Buz, S. (2007). Göçte Kadınlar: Feminist Yaklaşım Çerçevesinde Bir Çalışma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18(2), 37–50.
- Castles, S. ve Miller, J. M. (2008). *Göçler Çağı*. (B. U. Bal ve İ. Akbulut, Ed.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Çelenk, S. (2006). Kadınların Medyada Temsili ve Etik Sorunlar. B. Çaplı ve H. Tuncel (Ed.), *Televizyon Haberciliğinde Etik* içinde (ss. 229–236). Ankara: Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları.
- Çiçekli, B. (2009). *Uluslararası Göç Hukuku: Göç Terimleri Sözlüğü*. İsviçre: Uluslararası Göç Örgütü.
- Çiçekli, B. (2016). *Yabancılar ve Mülteci Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Çoban Keneş, H. (2016). Metaforun Ayrımcı Hegemonyanın İnşasındaki Rolü: Suriyelilerin Haberleştirilmesinde Metafor Kullanımı. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 15(2), 253–280.
- Danacı Yüce, Ö. (2008). Siyasi Kimlikli Gazetelerde Kadın Kimlikleri. H. Uğur Tanrıöver (Ed.), *Sen Benim Kim Olduğumu Biliyor Musun?: Toplumsal Yaşamda Kimlik İzdüşümleri* içinde (ss. 155–177). İstanbul: Hil Yayın.
- Doğanay, Ü. ve Çoban Keneş, H. (2016). Hak Temelli Bakış Açısının Yokluğu ve Ayrımcı Söylemler Açısından Gazete Haberlerinde Mülteci Kadınlar. Y. İnceoğlu ve S. Çoban (Ed.), *Haber Okumaları* içinde (ss. 253–294). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dursun, Ç. (2013). *İletişim, Kuram, Kritik*. İstanbul: İmge kitapevi.
- Efe, I. (2015). *Türk Basınında Suriyeli Sığınmacılar*. Ankara.
- Efe, İ., Pandır, M. ve Paksoy, A. F. (2018). *Algılar ve Gerçekler Arasında Türk Basınında Suriyeli Sığınmacılar*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Emgili, F. (2012). *Yeniden kurulan hayatlar: Boşnakların Türkiye'ye Göçleri (1878-*

- 1934). İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Erdoğan, M. M. (2015). Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması. *Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi*, 37–38.
- Esen, A. (2016). Uluslararası Düzensiz Göçler ve Yerel Yönetimler. A. Esen ve M. Duman (Ed.), *Türkiye'de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler: Tespitler ve Öneriler* içinde (ss. 11–38). İstanbul: Aryan Yayıncılık.
- Faist, T. (2003). *Uluslararası Toplumsal Alanlar ve Uluslararası Göç*. (A. Z. Gündoğan ve C. Nacar, Ed.). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Fiske, J. (2003). *İletişim Çalışmalarına Giriş*. (S. İrvan, Ed.). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Gencil Bek, M. ve Binark, M. (2000). *Medya ve Cinsiyetçilik*. Ankara: Ankara Üniversitesi KASAUM.
- Geray, H. (2006). *Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere Giriş İletişim Alanından Örneklerle*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- GMMP. (2015). New York.
- Gökalp, E., Ergül, H. ve Cangöz, İ. (2010). Türkiye'de Yoksulluğun ve Yoksulların Ana Akım Basında Temsil. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 13(1), 145–182.
- Gökçe, O. (2001). *İçerik Çözümlemesi*. Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Göker, G. ve Keskin, S. (2015). Haber Medyası ve Mülteciler : Suriyeli Mültecilerin Türk Yazılı Basınındaki Temsili. *İletişim ve Kuram Dergisi*, 229–256.
- Güngör, M. ve Öz Döm, Ö. (2017). The Image of Syrian Women In Turkish Newspaper: Double Burden Hidden In The Frame. *International Journal of Social Sciences and Interdisciplinary Studies*, 2(1), 14–23.
- Gürson, P. (2010). *Suriye*. Ankara: Atılım Üniversitesi Yayınları.
- Hall, S. (2017). *Temsil: Kültürel Temsiller ve Anlamlandırma Uygulamaları*. (İ. Dündar, Ed.). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- İmançer, D. (2006). Cinsiyet Rolü Temsili: Medya Kültürü, Feminizm, Televizyon ve Seriyaller. D. İmançer (Ed.), *Medya ve Kadın* içinde (ss. 47–66). Ankara: eabil

Yayıncılık.

IOM. (2017). *World Migration Report 2018*. Ceneva.

KADEM. (2016). *Türkiye'deki Suriyeli Kadınlar: Sosyoekonomik ve Hukuki Sorunlar*. İstanbul.

Kaya, İ. ve Yılmaz Eren, E. (2015). *Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Durumu*. İstanbul.

KEFEK. (2012). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinde Medyanın Rolü Konulu Komisyon Raporu*.

Keskin, İ. R. (2018). *Ötekilik Bağlamında Suriyeli Kadınlar: Yerel ve Ulusal Basında Suriyeli Kadın Temsillerinin İncelenmesi*. İstanbul Bilgi Üniversitesi.

Kırca Schroeder, S. (2007). *Popüler Feminizm Türkiye'de ve Britanya'da Kadın Dergileri*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Köker, E. (2007). Kadınların Medyadaki Hak İhlalleriyle Baş Etme Stratejileri. S. Alankuş (Ed.), *Kadın Odaklı Habercilik* içinde (ss. 117–148). İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.

Kolukırcık, S. (2009). Mülteci Ve Sığınmacı Olgusunun Medyadaki Görünümü: Medya Politikası Üzerine Bir Değerlendirme. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 1–20.

Krippendorff, K. (2004). *Content Analysis: An Introduction to Its Methodology*. United States of America: Sage Publications.

KSGM. (2018). *Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2018-2023*. Ankara.

Mater, N. ve Çalışlar, İ. (2007). Medyadaki Durumu Tersine Çevirmek. S. Alankuş (Ed.), *Kadın Odaklı Habercilik* içinde (ss. 167–195). İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.

MAZLUMDER. (2014). *Kamp Dışında Yaşayan Suriyeli Kadın Sığınmacılar Raporu*. Ankara.

MEDİZ. (2008). *Medyada Kadınların Temsil Biçimleri Araştırması*.

- Mollard, C. (2001). *The Truth Behind the Headlines*. Norton: Oxfam.
- Murat Erdoğan, M., Kavukçuer, Y. ve Çetinkaya, T. (2017). Türkiye’de Yaşayan Suriyeli Mültecilere Yönelik Medya Algisi. *Liberal Perspektif Analiz*, (5).
- Neuendorf, K. A. (2002). *The Content Analysis Guidebook*. USA: Sage Publications.
- Orhan, O. (2014a). *Suriye’ye Komşu Ülkelerde Suriyeli Mültecilerin Durumu: Bulgular, Sonuçlar ve Öneriler*. Ankara.
- Orhan, O. (2014b). *Suriye’ye Komşu Ülkelerde Suriyeli Mültecilerin Durumu: Bulgular, Sonuçlar ve Öneriler*. Ankara.
- Öztaş, C. ve Zengin, E. (2005). Göç ve Azerbaycan’da Bir İnsanlık Dramı Olarak Mülteciler Sorunu. *Uluslararası Göç Sempozyumu* içinde (ss. 65–74). İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Yayınları.
- Paksoy, A. F., Efe, İ. ve Pandır, M. (2015). Türk Basınında Suriyeli Sığınmacı Temsili Üzerine Bir İçerik Analizi. *Marmara İletişim Dergisi*, (24), 1–26.
doi:10.17829/midr.20152419995
- Paksoy, A. F. ve Şentöregil, M. (2015). Türk Basınında Suriyeli Sığınmacılar: İlk Beş Yılın Analizi (2011-2015). *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademi Dergisi*, 11(1), 237–256.
- Polat, D. Ş. (2016). “Arap Baharı” ve Suriye Savaşı. H. Çomak, C. Sancaktar ve Z. Yıldırım (Ed.), *Uluslararası Politikada Suriye Krizi* içinde (ss. 137–155). İstanbul: Beta Basım A.Ş.
- Sağiroğlu, A. Z. (2016). Türkiye’de Merkezi Göç Yönetimi. A. Esen ve M. Duman (Ed.), *Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler: Tespitler ve Öneriler* içinde (ss. 43–67). İstanbul: Aryan Yayıncılık.
- Saktanber, A. (1995). Türkiye’de Medyada Kadın: Serbest, Müsait Kadın veya İyi Eş, Fedakar Anne. Ş. Tekeli (Ed.), *1980’ler Türkiye’sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar* içinde (ss. 211–232). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sancaktar, C. (2012). Suriye Baas Partisi: İdeoloji, Örgüt ve İktidar. B. Adıbelli (Ed.), *Emperyalizm Oyununda İkinci Perde: Arap Baharı ve Suriye* içinde (ss. 15–46). İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

- Sancaktar, C. (2016). Arap Baharı'nın Dış Faktörleri. H. Çomak, C. Sancaktar ve Z. Yıldırım (Ed.), *Uluslararası Politikada Suriye Krizi* içinde (ss. 119–135). Beta Basım A.Ş.
- Serbest, H. (2017). *Arap Baharından Günümüze Mısır'ın Değişim Süreci*. İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi.
- Şimşek, L. (2000). *Günümüz Basınında Kadın(lar)*. Altkitap.
- Şöhret, M. (2016). Suriye'nin Siyasal Yapısı. H. Çomak, C. Sancaktar ve Z. Yıldırım (Ed.), *Uluslararası Politikada Suriye Krizi* içinde (ss. 39–83). İstanbul: Beta Basım A.Ş.
- Tanrıöver, H. U. (2007). Medyada Kadınların Temsil Biçimleri ve Kadın Hakları İhlalleri. S. Alankuş (Ed.), *Kadın Odaklı Haber* içinde (ss. 149–166). İstanbul: IPS İletişim Vakfı.
- Taştekin, F. (2015). *Suriye: Yıkıl Git, Diren Kal*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tokdoğan, N. (2013). Hak Haberciliğinde Temel Bir Uğrak: Kadın Odaklı Habercilik ve JİNHA Örneği. *Mülkiye Dergisi*, 37(3), 9–35.
- Toraman, İ. (2015). *Arap Baharı ve Suriye*. Yalova Üniversitesi.
- UNHCR. (2003). *Sexual and Gender-Based Violence against Refugees, Returnees and Internally Displaced Persons*. New York: United Nations High Commissioner For Refugees.
- UNHCR. (2018). No Title.
- Uzun, R. ve Hasdemir Asrak, T. (2017). Representing Migration: Analysis of Media Portrayals of Syrian Migrant Women in Turkey. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (44), 263–272.
- van Dijk, T. (2003). Söylem ve İdeoloji: Çok Alanlı Bir Yaklaşım. B. Çoban ve Z. Özarlan (Ed.), *Söylem ve İdeoloji* içinde (1. Baskı., ss. 13–109). İstanbul: Su Yayınları.
- van Dijk, T. (2010). Söylem ve İktidar. A. Çavdar ve A. B. Yıldırım (Ed.), *Nefret Suçları ve Nefret Söylemi* içinde . İstanbul: Uluslararası Hrant Dink Vakfı

Yayınları.

- Varol, S. F. (2014). Medyada Yer Alan Temsillerin Kimlik Edinme Sürecindeki Rolü. *International Journal of Social Science*, 26, 301–313.
- Y. Dökmen, Z. (2010). *Toplumsal Cinsiyet*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yıldırım, Z. (2016). Suriye Siyasi Tarihi. H. Çomak, C. Sancaktar ve Z. Yıldırım (Ed.), *Uluslararası Politikada Suriye Krizi içinde* (ss. 3–29). İstanbul: Beta Basım A.Ş.
- Yılmaz, T. (2017). *2010 Yılında Başlayan Siyasi Gelişmeler: Arap Baharı'nın Sonu, Suriye İç Savaşı*. Ufuk Üniversitesi.
- Yüksel, E. (2013). Haber Yazma Süreci ve Temel Bilgiler. E. Yüksel (Ed.), *Haber Yazma Teknikleri içinde* (ss. 2–24). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

İNTERNET KAYNAKLARI

- <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria> (Erişim Tarihi: 17.05.2019)
- http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713 (Erişim tarihi:23.05.2019)
- <http://demokrasigunlugu.com/multeciler/252-kisiden-olusan-ilk-kafile-suriyeden-turkiyeye-giris-yapti> (Erişim Tarihi:05.10.2017)
- <http://m.medyatava.com/tiraj> (Erişim tarihi: 15.11.2018)
- <https://www.iom.int/wmr/world-migration-report-2018> (Erişim tarihi: 17.05.2019)
- https://migrationdataportal.org/?i=stock_abs_&t=2017 (Erişim tarihi: 17.05.2019)
- <http://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html> (Erişim tarihi:17.05.2019)
- <http://www.unhcr.org/pages/49c3646c1d9.html> (Erişim tarihi: 15.02.2018)
- <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-43414137> (Erişim tarihi:03.05.2019)
- <https://www.yenisafak.com/dunya/elde-ne-kaldi-3451478> (Erişim tarihi:03.05.2019)
- <https://www.setav.org/astana-sureci-cok-saglam-ve-kurumsallasmis-bir-sekilde-ilerliyor/> (Erişim tarihi:15.04.2019)

https://www.afad.gov.tr/upload/Node/2374/files/08_10_2018_Suriye_GBM_Bilgi_Notu_.pdf (Erişim tarihi: 25.10.2018)

<https://www.sozcu.com.tr/2013/yazarlar/saygi-ozturk/hedef-fethullah-gulenin-isik-evleri-402850/> (Erişim Tarihi: 07.02.2019)

<https://www.sondakika.com/haber/haber-chp-li-aylin-nazliaka-dan-bakan-islam-in-suriyeli-6643865/> (Erişim Tarihi: 07.02.2019)

<http://www.milliyet.com.tr/suriyelilerle-evlilik-ticarete/gundem/detay/1827612/default.htm> (Erişim Tarihi: 07.02.2019)

http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/18961/Sinirda_fuhus_batagi.html# (Erişim Tarihi: 07.02.2019)

http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/106619/Kamptan_pavyona.html# (Erişim Tarihi: 07.02.2019)

<https://catlakzemin.com/15-eylul-1995-pek-in-deklarasyonu-eylem-plani-kabul-edildi/> (Erişim Tarihi: 31.12.2018)

www.ucansupurge.org/ (Erişim Tarihi: 15.12.2018)

<http://www.bik.gov.tr/basin-ilan-kurumu-2018-basin-calisanlari-istatistikleri-aciklandi/> (Erişim tarihi: 21.12.2018)

<http://basinkonseyi.org.tr/basin-meslek-ilkeleri/> (Erişim Tarihi:22.05.2019)